

LETNIK XXVI.

ŠT. 2

**DOM
IN
SVET**

**LEPOSLOVJU
ZNANSTVU**

❖ ❖ 1913 ❖ ❖

VSEBINA.

	Stran		Stran
Doktor Lovro. Spisal P. Perko	41	J. Stefic: Starost	53
Zimska romanca. Zložil S. Sardenko	57	Pogled na Triglav z Velega polja	56
Kot dete. Zložil Bogumil Gorenjko	57	Kadilnica	61
Pismo materi. Zložil Bogumil Gorenjko	57	Brauer: Monštranca	62
Na preži. Zložil S. Sardenko	57	L. Forstner: Cerkevno okno	63
Tiha okna. Zložil S. Sardenko	57	Ignac Stolz: Pridiga na gori	64
Pogled vase. Zložil A. Remec	57	L. Forstner-Borrmann: Stena cerkve v Ebels-	
Življenju. Zložil A. Remec	57	bergu	65
Ob čaju. Zložil A. Remec	57	F. Andrija: Mozaična oltarna stena cerkve sve-	
Večer na Dunaju. Spisal Ivan Cankar	58	tega Duha na Dunaju	66
Razstava za cerkveno umetnost. Spisal		Od zgradbe belokranjske železnice: Zidanje	
Izidor Cankar	60	viadukta čez potok Krupa	69
Razvoj novejšje slovenske pisave pa Lev-		Varna	72
čev pravopis. Spisal dr. A. Breznik	67	Avstrijski konzul Prochazka	73
Confessio. Zložil Jos. Lovrenčič	71	Imovita Črnogorka	74
Književnost	72	Mohamedanka iz Skadra	75
Glasba	78	Bolgarska carica Eleonora	76
To in ono	78	Turki beže v Carigrad	77
		Venizelos	78
		Srbski general Janković	79
		Predsednik francoske republike Poincare in	
		ruski zunanji minister Sazonov	79
		Srbski vojni plen	80

Slike.

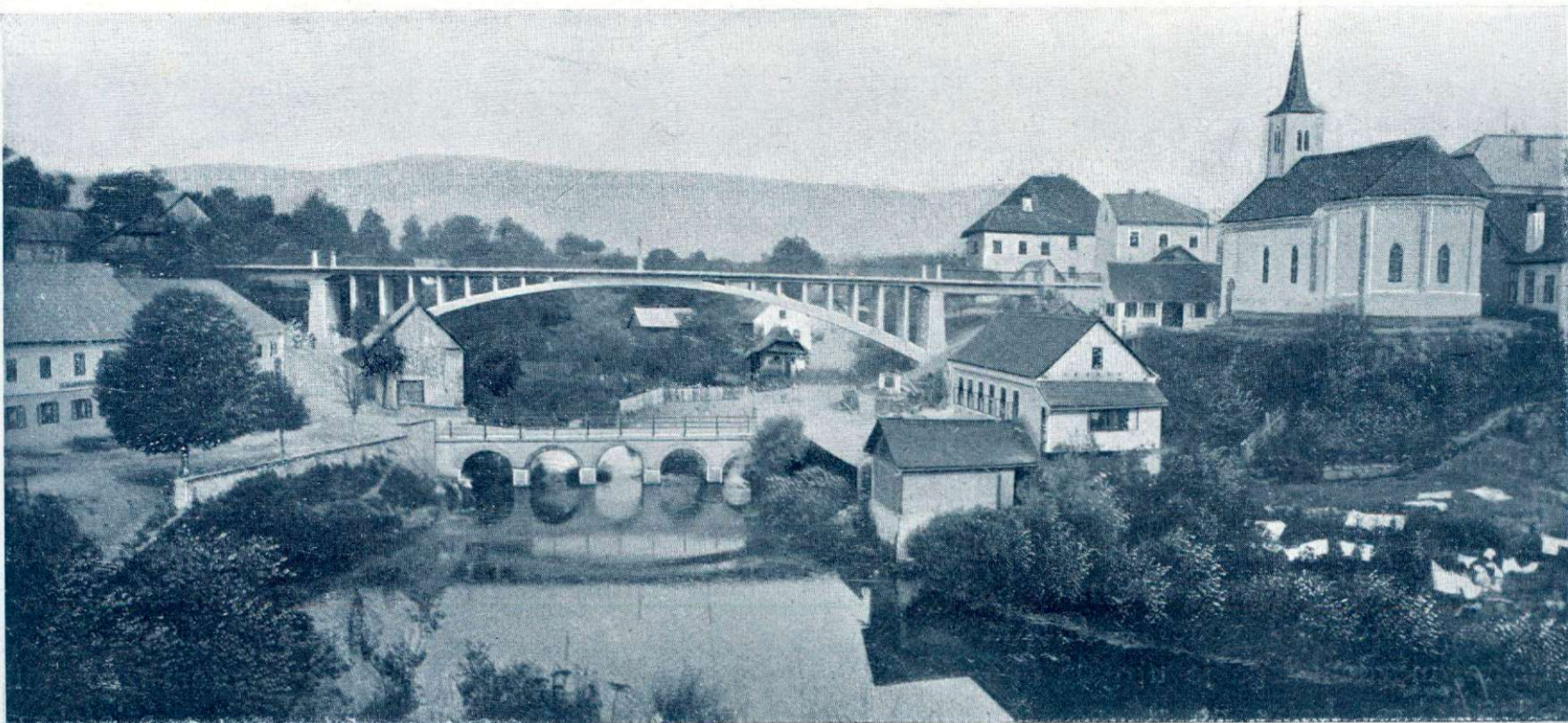
Novi betonski most čez Doblčanko	41
Vartan Mahokian: Zima na Ruskem	45

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: Andr. Kalan, kanonik, Ljubljana, Marijanišče.

Urednik: dr. Evgen Lampe. — Založnik in lastnik: Katol. Bukvarna. — Tiska Katol. Tiskarna v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v Katoliški Bukvarni.

NOVI BETONSKI MOST ČEZ DOBLIČANKO PRI ČRNOMLJU
(zgrajen l. 1911—12).

DOKTOR LOVRO.

Novela v listih. — Spisal Pavel Perko.

I.

Čudak sem. Nastanil sem se kot zdravnik v samotnem gorskem kotu, kjer še nikdar zdravnika niso imeli. Znanci in tovariši so se mi smejali, ko sem odhajal. — In so rekli:

»Je pač to ena izmed njegovih kapric. Čudak je bil in bo . . . No, vzdrži itak ne. Svoj idealizem si ohladi in pride in poreče: Bedak sem bil . . .« In tako dalje. —

Čudak sem, to vem. A navzlic temu sem tukaj ob vznožju Blegoša. Zaprt pred svetom! Prost in neodvisen! O takem življenju — to veš — sem sanjaril še kot dijak. Sedaj ga imam. In moram reči, da sem srečen kot nihče na vsem svetu . . . Pa celo preprosti ljudje se mi čudijo in ne morejo verjeti.

»Dr. Lovro — ali je mogoče?«

»Kakopak.«

»Ej, ne verjamem. Za par tednov ste prišli na oddih. Neko jutro Vas bo vzelo in mi bomo kot smo bili . . .«

»Nikakor. Jaz ostanem.«

»In pozimi?«

»Ostanem!«

In se jim od srca smejem — tem dobrim ljudem, ki majejo z glavo in pravijo: »Zapustil nas bo, ko se ga bomo najbolj privadili.«

Jaz pa jim zatrjujem: »Ko bo tulila burja in zanašala sneg izpod Blegoša: takrat bom najbolj

vesel in bom čutil, da sem človek, prost in neodvisen . . . Prost in neodvisen, kot je prosta burja izpod vašega Blegoša.«

Ne umejo popolnoma, kaj se pravi: prost in neodvisen — a vendar verjamejo čezdalje bolj in gredo in pravijo:

»Dr. Lovro ostane med nami — in celo pozimi . . .«

Kako te ljubim, ljudstvo moje, naravno še in nepokvarjeno!

Pa kako je prišlo do tega? Kako da sem si izbral ta divji gorski kot ob vznožju Blegoša? — Poslušaj!

Kot doktorand sem bil obiskal v teh krajih znanca in prijatelja. Bil je župnik v samotni fari onstran Blegoša. Sedaj ga ni več; umrl je pred dvema letoma. No in takrat, ko sem bival pri njem, smo bili napravili izlet na Blegoš in se vračali popoldne skoz Kopačnico. Mlinar Lojze iz Kopačnice je imel naročeno, da zapreže in nas popelje do velike ceste in okrog Blegoša nazaj domov.

Mlinarjeva hiša v Kopačnici —

Pa saj ti kraj ni znan. Kako naj ti ga opišem? Mimo mlina teče voda in šumi in izpira že itak izprane skale ob bregovih. Tik vode se vije cesta, ozka sicer, a bela kot mleko in izprana in trda kot so trde in izprane blegoške čeri. Ob obeh straneh se ločijo gorska rebra, ki se jim grebeni in pašnati vrhovi kopljejo v solncu, ko je tu spo-

daj že zdavnaj senca zažrnila dolino . . . In Mlinarjeva hiša! Na oknu cvete nagelj in reseda. Za nageljnom pa mlad obraz z očmi jasnimi in čistimi kot je čista in jasna voda doli v potokovi strugi . . . To je Lucija, sestra mlinarja Lojzeta — šivilja.

»Kako dehti nagelj! In kako se je reseda lepo razcvela!« sem rekel, ko sem bil stopil mimo okna.

»Proti solncu jih obračam. In letos je solnca mnogo . . .« je rekla Lucija in zardela.

»Glejte, tu imam tudi belagonijo in rožmarin.«

Sklonila se je izza šivalnega stroja in vzela z drugega okna belagonijo in rožmarin.

Res, tudi belagonija in rožmarin sta bila v polnem razcvetu. Vendar, nagelj mi je ugajal najbolj. In — kdo bo vedel — morda sem ga utrgal sam, morda mi ga je utrgala ona: še preden je imel brat Lojze napreženo, sem držal v roki tri vršiče, ki so se bili razcveli izmed vseh najlepše . . .

»Hvala. A kako naj povrnem, ker — ker grem in me več ne bo?« sem se opravičeval. Težko, silno težko mi je bilo pri srcu.

»Morebiti pa še pridete,« je rekla in postavljala nazaj belagonijo in rožmarin.

»In tedaj« — je dodala — »tedaj morebiti poženejo iz tehle vršičev novi popki in novi cvetovi . . .«

Sklanjala se je nad belagonijo in — kdo bo vedel, če ni imela solznih oči . . . Lucija Mlinarjeva —.

»Kako je vendar lepo tu pri vas,« sem dejal Lojzetu, ko sva sedela spredaj na vozu. Močna postava se mu je sklanjala nad jermenje, ki je ž njim komaj krotil iskro žival.

»Lepo —? Ej, ne verjamem.«

In dvoje oči, skoro podobnih onim za nageljnom in resedo, me je pogledalo neverjetno. Iz lepega, nekoliko bledega obraza je sijala duša, odkrita in pametna, in je hotela reči:

»Kdor trdi, da je pri nas lepo, ta se ali šali, ali pa ima oči ustvarjene drugače ko drugi ljudje. Vsakdo pravi, da je kraj pust in dolgočasen.«

»Lepo! V resnici lepo!« sem mu zatrjeval. In ves navdušen sem začel opisovati stvari, ki jih ljudje tukaj imajo, pa ceniti ne vedo. Idilični mir, tihota, zrak, voda, šumenje vihre po vrhovih, močnost gorâ in čeri . . .

Družba na vozu se mi je smejala. In prijatelj župnik je pripomnil:

»Fantast in idealist.«

Nekdo drugi pa je pristavil:

»Čudak.«

Toda, kaj meni za to! Oko mi je objemalo kot v slovo gore in grebene, ki so žareli v po-

poldanskem solncu. Ah, in tista lisa neba nad nami se je širila boljbolj — znamenje, da bomo kmalu na veliki cesti . . .

»Veste kaj —?« sem poudaril in se obrnil na vozu.

»No?«

»Jaz pridem in se nastanim v tem kraju.«

Župnik je ustavil nasmeh in dovtip in me pogledal začudeno. Tudi drugi so obmolknili. Šele čez hip so se zavedeli in vprašali:

»Kaj? Kako? Eh?«

»Poglejte!« in kazal sem na hrib, ki se je moral dvigati tik nad Mlinarjevo hišo. Na pobočju je stala bela hišica, obrnjena proti solncu.

»Pridem in se nastanim v onile hišici.«

Drugi so se zasmeli in so potem zaobrnil pogovor na druge stvari. Samo Lojze se je okrenil proti meni in pojasnil:

»To je hišica tete Jere.«

In izvedel sem, da je teta Jera res teta Lojzeta in Lucijina, da je stara samica in bogata ter da ima nad vse rada Lojzeta in Lucijo, a Lucijo še rajša . . .

Ko smo stopali z voza, je pripomnil Lojze:

»Ko bi res mislili, gospod, in prišli —. Saj najbrž ne mislite . . . Pa ko bi prišli, rečem Vam, da bi bili ljudje veseli nad vso mero . . . Za posebno čast in prijaznost bi imeli to! In jaz, ako bi bilo treba, bi zapregel in peljal, kadar bi hoteli. In če bi bilo tudi pozimi in v goro — vseeno! Ko so ono leto umirali ljudje za kozami — o, kako bi bili potrebovali zdravnika, pa ga ni bilo . . . Pa kaj govorim — saj itak ne pridete!«

Ej Lojze, tedaj nisi verjel niti ti, niti drugi. A danes! Glej — moje sanje so resnica. Nastanil sem se in sedaj sem tu. Stanujem v hišici na holmu. Teta Jera joka samega veselja in pravi: »Sedaj bom živela. In ako zbolim, bom imela zdravnika izmed vseh najbliže!« Doli ob cesti pa stoji hiša in na oknu nagelj in reseda in belagonija in rožmarin . . .

Ali sem čudak, ali nisem?

Sam sebi se čudim in se povprašujem: »Ali bo to tudi ostalo?«

Pa naj ostane ali ne: dovolj mi je, da sem tu! Čudak sicer, a srečen in zadovoljen kot nihče na svetu.

II.

Prva dolžnost me je klicala k Tinetu —. Pa saj ti ni znano, kdo je bil Tine. Poslušaj! Bilo je takoj drugi dan; niti se nisem bil dobro ustanovil. Prihiti Lojze zjutraj navsezgodaj, zasopel ves v strahu.

»Nesreča! Pomislite, dr. Lovro! Tineta je pre-rezalo . . . Kôsa! — Tine je peljal s travnika in kosa je ležala poleg nje na vozu. Pelje pod drevsom, veja zgrabi koso, kosa njemu čez roko in prsi . . . Desna roka mu visi kakor mrtva in preko prsi zija rana . . . Dr. Lovro, rešite ga — naš prijatelj je!«

Tedaj pa teta Jera: »Jedet! Tineta? Kosa?«

Obraz, podolgast in naguban, ji je izražal strah in presenečenje. Suhe roke je sklepala na prsih in lovila sapo.

»In jaz sem mu bila krstna botra in vedno me je imel v spoštovanju . . . Dr. Lovro, rešite ga!«

In jaz — ? Prvič: novinec! Drugič: tak slučaj! Tretjič: malo ali nič zdravniških potrebščin . . . Ustrašil sem se malo manj nego teta Jera. Na tako hiter slučaj nisem bil pripravljen.

Tedaj mi je šinila v glavo misel na dr. Oblaka. Mimogrede sem se mu bil predstavil v mestu. On ti je starina, originalen, zadosti več, toda naveličan. Stopil sem bil v sobo — to je bilo šele včeraj — in se mu predstavil, rekoč:

»Dr. Lovro, ki odhajam pod Blegoš — v samoto.«

»Prav!« je zavpil. Govoril je le kričaje. »Prav! Mi boste olajšali delo. Hribi in daljava . . . Eh, debeli smo! In staramo se in za pokoj se pripravljamo!«

Potem me je prijel za rame in me odrinil, da me pogleda od daleč.

»Eh, Vi ste trlica!« je vpil. »Za blegoške grape kakor nalašč. A čudak ste, pravijo, ker greste . . . Ne rečem. Ko bi bil človek še mlad — zakaj ne! Ampak! Eh. Vina!«

Ko sva sedela ob kupici, mi je prišlo na misel, da bi ga znal še potrebovati — moža. In sem ga naprosil:

»— ko bi prišel težji slučaj . . . Zlasti izprva, dokler še nimam prakse . . . Ali bi smel poslati — ?«

»Pošljite! Pridem!« je vpil in trkal na zdravje.

»In pa inštrumenti in —«

»Posodim! Vse posodim!«

Tedaj pač nisem mislil, da bom potreboval njegove pomoči tako kmalu. Pa sem jo.

In še tisto uro — takoj potem je zapregel Lojze in hajd v mesto do dr. Oblaka.

Pastir, ki sem ga našel nekje pod hribom, mi je pokazal pot do Tineta. Kovčeg, nekaj obvez, lapis, bata, svila: to je bilo vse, kar sem imel pri sebi.

Izba, kjer je ležal Tine, je bila mala, a snažna. Stara žena, menda teta, je stala ob postelji. Nekaj sosed se je potihem rinilo skoz vrata in si brisalo solze. Jernač — nekak vaški zdravnik —

se je trudil, da dvigne bolnika in mu poda kozarec z vodo. Tine je zatezal obraz ob vsakem požirku.

»Boli — ?«

Prikimal je in omahnil na zglavje. Čez malo časa pa je odprl oči in rekel komaj slišno:

»Ne zamerite, dr. Lovro . . . Da smo Vas klicali . . . Hudo je bilo . . .«

Bil je čeden fant, krepkih mišic, pravilnih potez. Preko čela mu je visel šop valovitih las, mokrih od potu. Mišice krog ust so drhtele . . .

Stvar je bila resna. Kajpak! Rana preko prsi se je vlekla do dvajset centimetrov v dolgost. In roka? Žila dovodnica nad komolcem je morala biti načeta, ako ne presekana. In kite? Koliko jih je presekanih, koliko ne: to se bo videlo, ko se rana izčisti. Ali bo fant prestal, ali podlegel? Ali bo desna roka sploh še za rabo? — Vprašanja, ki so bila za sedaj najbolj važna, a žal, skrita v bodočnost . . .

Izpral sem rano in videl, da ni le dolga, ampak tudi globoka, segala je malone do reber . . . Kri, ki se je bila mestoma strdila, je drla iznova . . . Jernač je bledeel strahu; ženske so jokale naglas. A fant je trpel kot junak. Le zdajpazdaj je zaškrtalo v zobeh in mišica na obrazu se je nategnila . . .

»Škoda, da nisem sporočil dr. Oblaku, naj pride tudi sam —« sem pomislil. »Ako ne pride in bi imele nastopiti komplikacije te ali one vrste: potem pošljem ponj na vsak način. Za sedaj pozkusim.«

»Naš prijatelj je . . .«

In gorka misel mi je šla preko srca:

»Poizkusim vse — že zaradi nje — zaradi —«

Ne! Nikakih stranskih ozirov! V službi sem kot zdravnik! In kot zdravnik imam storiti vse, kar morem!

Posrečilo se mi je, da sem ustavil kri in obvezal rano. Potem — žila? Pravilno! — Toplota? Normalno! — Za enkrat nič posebnega. Oddahnil sem se; in Jernač poleg mene tudi.

V dveh urah se je vrnil Lojze. Pripeljal je orodja, obvez in zdravil. Dobra duša je dr. Oblak. Priložil je pisemce s tole vsebino:

»V steklenki prilagam »fluidum extractum«. Sam sem ga krstil tako. Sam ga izdelujem. D zdaj se mi je pri svežih ranah še vselej obnesel. Rabite ga šele čez par dni, ko se boste prepričali, da se ni priteknilo vnetje in da se ni zvišala toplota. Le v tem slučaju! Ker to je jodova spojina, pri bolnikih z vročino in vnetjem bi učinkovala smrtonosno. Za slučaj, da bi nastopilo kaj posebnega, me kličite!«

Lej ga! Dr. Oblak in pa njegov »fluidum extractum«. Bo pač nedolžen ta »fluidum«. Ampak original je ta dr. Oblak kot zdravnik.

Postavil sem steklenko na polico in se lotil bolnika. Žila je bila še vedno kot poprej. Tudi vročina se ni zvišala v teh par urah. In zopet je trpel, a trpel kot junak, da smo se mu čudili. Ko sem mu šival rano, je pač trenil ob vbodih, a glasu ni bilo iz prsi . . . Lojze in Jernač sta mi bila v pomoč.

»Kako je?«

»Bolje. Toda, dr. Lovro, nekaj bi rekel —«

Pol v dvomu, pol v strahu je gledal sedaj mene, sedaj Lojzeta.

»No?«

»Dr. Lovro, jaz nimam denarja . . .«

Težko in s premagovanjem je spravil besedo iz sebe. In kakor da ga je sram, je zaprl oči in pega rdečice mu je stopila na sicer bleda lica.

»Kdo te vpraša za denar!« sem se mu nasmehnil in mu pogladil lase raz potno čelo. Ta lepi, močni fant je bil kakor otrok! Človek ga je moral rad imeti.

»Ampak vseeno,« je ugovarjal, »to je Vaša služba, dr. Lovro. A jaz nimam ničesar. Glejte, teta boleha in opravi komaj doma. Jaz hodim v dnino in zaslužim. A sedaj sem bil pri vojaki in —. Lojze, ti veš, da nimam . . .«

»Pusti tisto,« mu je prigovarjal Lojze.

Po poti domov sem izvedel vse podrobno. Fant je priden in pošten kot le kdo. Hodil je v dnino večinoma k Mlinarju. Pri Mlinarjevih ni očeta že osem let. Lojze mora biti v mlinu; a posestvo je veliko. In tako so se privadili Tineta in ga imajo kakor za domačega. Že kot otroci so bili vedno skupaj: Lojze, Lucija in Tine. In ko je nekoč Lucija — bila je stara tedaj osem let — padla v vodo, je skočil Tine za njo in jo potegnil na suho tik nad kolesom . . . Od tedaj je bil Tine več pri Mlinarjevih nego doma . . .

Tako torej. Zato pa: »Naš prijatelj je!« Ampak —.

Miruj, srce, in ne povprašuj! Dolžnost kliče, in storiti je treba, kar se storiti da!

III.

Čezdalje bolj mi ugajajo ljudje in kraji. Nisem se motil. Pravtako je, kot sem včasih sanjaril kot dijak. Tedaj sem navadno porinil knjigo od sebe in se zagledal v daljavo. In prisanzal sem pred dušo slovenske grape in griče in gorovja, razorana po rebrih. Nisem si predstavljal kakih turistovsko-lepih skalnatih vrhov, ker skala je

mrtva. Mislil sem na gore, porasle z gozdi, sočne in zelene. Ko spomladi bukva ozeleni in smreka dobi živahnejšo barvo; ko trava in mah poženeta; ko ptič žvrgoli po vejah in se vrana prepeljava z gore v goro . . . Med gozdi, kot za izpremembo, zeleni travnik in rodi polje . . . Na polju kmet-orač; po travnikih kosci in grabljice; po pašah pastirji . . . To — se mi zdi — je slovenska domovina in slovensko ljudstvo!

In to imam! Sedaj sem v sredi tega, kar je bilo v tistih letih najljubši predmet mojih sanj.

Čudak —? Naj bom! Kaj mi mari!

To jutro sem ležal pred kočo, roke pod glavo, gledajoč v oblake, in sanjaril. Pomladni vetrovi so veli izpod Blegoša; vrt in njivica in log in gora: vse se je oblačilo v zeleno. Teta Jera je čedila po hiši in rožljala s posrebrenimi noži in vilicami in brisala porcelanaste skodelice. — Za dr. Lovrota, ki je prišel in napravil čast vsemu okraju . . .

»Slišite, teta Jera!«

V hiši je zaropotalo in hitro kakor mladenka je stala na pragu, zardela sreče in ponosa in — glej jo! — z belim predpasnikom . . .

»Teta Jera, Vaš Tine mora ozdraviti, pa naj bo, kar hoče! Jaz, dr. Lovro, ga Vam ozdravim. Kaj pravite na to?«

»Hvala Božu, dr. Lovro! Sreča za nas, da Vas imamo! Da bi le tudi ostali.«

»Ostanem, kakopak! Ampak, teta Jera, povejte mi, čigavi so travniki in polja in doli okrog Mlinarjeve hiše. Poglejte: na levi in desni tja do pod hriba . . . Vidite?«

»Vidim.«

»Čigavo je vse to?«

»I — Mlinarjevo! Pravzaprav: Mlinaričino; ker ona je sedaj gospodar. Čigavo bo pozneje, ne vem. Če se oženi Lojze, bo njegovo. A Lojze ne mara; je najrajši sam.«

»In Lucija —?«

»Lucija ostane, kakor je. Kakopa! Samo, ko bi se primerilo, da se oženi Lojze in pride mlada k hiši in bi se ne razumeli — potem jaz vzamem Lucijo k sebi. Tako je, teta sem ji; in drugih nimam.«

Otrla si je solzo s predpasnikom in zrla tja dol na rožmarinova okna, sanjajoča v solncu.

»Morda pa se Lucija omoži —?« sem preudarjal.

»Kdo ve? Na svetu je vse mogoče. Vendar — ne verjamem.«

»A če se Lucija omoži na dom, potem — teta Jera — jaz kupim od Vas hišico in vrt in njivo in ostanem tukaj za vedno . . . In Vi, teta Jera,

VARTAN MAHOKIAN: ZIMA NA RUSKEM.

mi boste gospodinjili, da bo veselje . . . Kaj pravi-
vite na to?»

»Dr. Lovro, Vi se šalite.«

»A če se ne šalim —?»

»Na svetu je vse mogoče,« je rekla teta Jera
dvoumno. Da je pri dr. Lovretu mogoče tudi to,
kar pri drugih ni: to je ženica vedela; zato se ni
čudila ponepotrebne.

Spodaj v mlinu pa je ropotalo tako veselo
kakor za stavo. Stope so tolkle, da so se ločili
posamezni udarci gor v grič. Celo šumenje vode,
ki je padala v kolesa, se je razločilo. Hiša, bela
in velika — največja v okolici — se je ozirala
za solncem; par zelenih oken je prijazno gledalo
navzgor . . .

In spomnil sem se, da pravzaprav moram v
dolino. Nekaj platnenih obvez bo treba za Tineta . . .
In pri Mlinarjevih se sploh še nisem oglasil . . .
Spodobi se, da grem.

In šel sem. —

Lojzeta sem dobil pred mlinom. Moko je na-
kladal na voz, da jo razpelje po dolini. Kako me
je bil fant vesel.

»Glejte,« mi je razlagal, »z vozom grem po
dolini; poberem, kar imajo za v mlin; ali pa od-
dam, kar je bilo sèmlito. To je moje veselje.«

Potem mi je razkazal mlin in razložil vsako
malenkost važno in natančno.

»Vidite, mlin je na tri tečaje. Pšenico meljem
na bel kamen, ali pa na zmesen, kakor kdo želi.
Tu je beli kamen, tam zmesni — in tam oni je
za pšeno. Razentega so še stope; šest jih je.
Glejte, voda pada na kolesa iz treh korit. In po-
slušajte, ali ne teko kolesa gladko, kot nama-
zana? Boste naleteli po drugih mlinih, da bo ro-
potalo in stresalo. Zakaj? Zato, ker zobje v vzgo-
nih ne segajo gladko drug v drugega!«

»In to? Lojze, kaj je to?»

Iz mlina je bila napeljana pod stropom žica,
ki je vodila skoz vežo v družinsko sobo. Prav
tedaj je stresalo žico in zvonec se je oglašal.

»To —?» se je smejal Lojze — »to je zna-
menje, da bo lijak kmalu prazen in da bo treba
nasuti vdrugo. Zaklopka se sproži in zvonec
kliče . . . Če spim ponoči, me zbudi; če sem zunaj
na polju, pa slišim in pridem . . . Veste, dr. Lovro:
moje veselje je mlin!«

»Ali ni dolgčas v mlinu?»

»Dolgčas —? V mlinu —? Ko vse brni in
ropoče —? Ah, kako hitro mine teden . . .«

»Kaj pa ob nedeljah?»

»Ob nedeljah ne meljem. Po maši grem v gore,
ležem v senco in gledam v dolino. Vse je tiho,
kot da je svet izumrl . . . V vejah šumi . . . Orel

in kanja se vijeta v zraku . . . Ali ni to lepo,
dr. Lovro?»

»Popolnoma kakor jaz! Jaz mislim ravno-
tako!« sem mu pritrjeval. V odgovor mi je bil
pogled, vlažen in prisrčen. Zdi se mi, da sva v
tem trenutku postala prijatelja . . .

»Čakajte,« — in oko mu je oživel — »ko
Tine ozdravi, pojdemo skupno na Blegoš, vza-
memo kruha in krompirja in mesa in koruze in
ostanemo gori ves dan . . . Dobro, da ste pri nas,
dr. Lovro! Da bi le ostali.«

Ko sva stopila mimo okna, je ropotal šivalni
stroj in obstal v tistem trenutku.

»Veš, Lucija, z dr. Lovretom sva ene misli . . .
Kakor hitro ozdravi Tine, pojdemo v Blegoš —.«

Pravil ji je vse to z otroškim veseljem. So-
dim, da se imata rada bolj kot se navadno bratje
in sestre radi imajo.

»Pozdravljeni, dr. Lovro —«

In podala mi je roko mimo nageljnov in resed
— kot staremu znancu . . .

»Ali nisem pravila, da še pridete in da bosta
belagonija in rožmarin pognala popke in vršiče?
Poglejte!«

Res: belagonija in rožmarin sta bila v polnem
cvetu. Hotel sem poprositi —, toda v naslednjem
hipu ji je šla preko čela bolesta poteza.

»Dr. Lovro, kako je s Tinetom?»

»S Tinetom —? Za sedaj ni nevarnosti, toda —.«

Govoril sem važno in s poudarkom. In — ne
vem, zakaj — veselilo me je, ko se je dvoje pre-
plašenih oči ozrlo in obstalo na meni s strahom
in pričakovanjem . . .

»Ako pritisne vnetje in ako se izkaže, da
kite ne pridejo več do prožnosti —«

»Potem —?»

Zmajal sem z ramami.

»Smrt —?»

»Ne ravno. Ampak —. Pomislite! Kite pre-
sekane: s tem je odvzeta tista moč, ki roko vodi
v gibih in sklepkih. Ako ta moč otrpne . . .«

»Potem ostane roka mrtva za vse življe-
nje —?»

»Tako je.«

Mislil sem, da ji bo že itak blede obraz po-
bledel še bolj. Toda nekaj kakor življenje ji je
zaplalo v lica . . . Da, moja izjava ji je bila v ve-
selje in uteho! Poslušala jo je, kot se posluša naj-
bolj vesela novica. Bog te razumi, dekle! Ali si
srca tako trdega — ne, — to pri Luciji ni mo-
goče! Ali pa so medsebojne razmere tako po-
sebne, da silijo k tako čudnemu obnašanju . . .

Pogledal sem Lojzeta. Tudi na njem nisem
našel tistega presenečenja, ki sem ga pričakoval.

Obraz mu je bil sicer blede, a tako hladen in miren . . .

In že mi je silila na jezik trpka beseda — kar ti vrže dekle šivanje iz rok, si zakrije obraz in zaplaka, da mi je šlo skoz mozeg in kosti:

»Dr. Lovro! Ne sodite napačno! Ko bi Vi vedeli!«

Ko bi vedel — ?

No, da! Jaz res ne vem ničesar! Bog nas razumi!

IV.

To dekle mi je uganka. Kako pametno in razumno ti govori! Jasno in trezno sodbo ima o vsem; tako da se čudiš in povprašuješ, odkod ta preprosta jasnost in gotovost.

Včeraj sem lovil ribe po potoku. To je moja zabava že od nekdanj. Lovim. Nazadnje se ustavim ob mlinu.

Lucija je sedela pri oknu in šivala kakor ponavadi. Sploh je nisem videl še nikdar drugače, nego pri šivalnem stroju ob oknu. In pogovor je nanesel na to, da ima ona v Želini prijateljico Katarino, ki je jetična in ki baje ne bo več dolgo.

»Najboljši prijateljici sva si bili. V šolo sva hodili skupaj in pasli sva skupaj. In že tedaj je bila revica vsa nesrečna . . . Polna različnih želja — otroških seveda — a vendar . . . Vsako željo je morala pokopati. In čim bolj je po čem hrepenela, tem bolj gotovo je bilo, da tistega ne bo dosegla . . . Dr. Lovro, ali ni čudno, da se nekaterim ljudem skoro nobena želja ne izpolni v življenju?«

Čudno — do kakšnih misli pride to dekle!

»Lucija, ti mnogo bereš — ?« sem povprašal.

»Da, zlasti ob nedeljah. Tudi ob delavnikih zvečer, kadar ni dela preveč. Včasih pozno v noč . . .«

»Torej so okna v mlinu tako dolgo razsvetljena ob večerih! Reci, Lucija: snoči si brala do enajstih. Ali ni tako?«

Zardela je in prikimala. Dvoje začudenih oči je hotelo vprašati: »Torej se briga dr. Lovro celo za razsvetljena okna?« Bil sem v zadregi. Trudil sem se, da obrnem pogovor v drug tir.

»Katarina torej . . . Hm —. Želje . . . Hrepenenje . . . Kako naj si to mislim?«

»Na primer, poslušajte. Imela je bratranca, ki je bil doma iz Osolnice in dijak. Enkrat je prišel sem na počitnice. Oblečen je bil po mestno in vedel se je gladko in gosposko . . . Kako je bila ponosna nanj! In ko je odšel, se je izmislila, da mora tudi ona v mesto — v šolo . . .«

»Ali je šla?«

»Ne. Je niso pustili. Sicer doma niso revni in bi jo bili lahko vzdržali. Ampak ne! Oče ni hotel. In Katarina je morala potrpeti . . . Tedaj sva hodili v ponavljavno šolo. In vselej, kadar sva prišli vrh hriba nad Brdjo, je obstala in se zagledala tja v Osolnico. ‚Glej, Lucija,‘ je rekla, ‚tam je Osolnica in doli spodaj je mesto. Ko bodo drugič počitnice, tedaj pride Stanislav iznova . . . In tedaj bo večji in še bolj gosposki . . .‘«

»Pa je prišel — ?«

»Nikdar več. Morda jo je pozabil; morda se mu je zdelo predaleč . . . Potem se je tolažila, češ: mašnik bo. In ko bo vabil na novo mašo, tedaj pride gotovo . . .«

»In — ?«

»Študiral je, a šel je na Dunaj. Tam je zbolel in prišel domov, da je umrl . . . No in sedaj bo umrla tudi ona . . . Pa kaj sem hotela vprašati? Dr. Lovro, povejte mi, ali se jetika ozdravi, ali ne? Jaz mislim, da je to nemogoče.«

»Zakaj?«

»Pljuča so nagnita, pravijo. Ali se ne širi gniloba vedno dalje. Pomislite: jabolko, ki začne gniti.«

»Vse res. Toda razpad se da tudi ustaviti . . . Imel sem tovariša, ki je pri njem bolezen tako daleč, da smo mu šteli dneve in ure. Ozdravel je — in sedaj je zdrav in krepak.«

Sklonila je glavo in premišljevala.

»Pravijo, da ima kdo kal bolezeni že od rojstva . . . Ko bi kdo od rojstva imel bolezen — kajne, dr. Lovro: taka bolezen se prežene vse teže? Ali pa se sploh ne prežene?«

»Vsekako je to težji slučaj. A kar splošno trditi, da se ne prežene — tega bi si ne upal . . . Toda Lucija, kaj ti je? Ti jokaš?«

V resnici! Naslonila se je na stroj in je jokala.

»Lucija!«

V hipu je stresla z glavo. A sledu, ki ga je napravila solza, ni mogla utajiti . . .

Čudno dekle!

»To sem hotela povedati o Katarini; zato, da vidite, kako jo preganja nesreča skozinsko . . . Pred leti jo je bil zasnuvil sosedov. Delaven in varčen fant je bil — toda iz bajte! In oče Katarinin je zopet rekel: Ne. Od tedaj je začela hirati in bledeti. Mati je jokala in prosila, sosedje so prigovarjali. Nič! Potem se je ponesrečil oče in umrl nanagloma. Sedaj bi ne bilo ovire; a sedaj je bilo prepozno. Katarina je tedaj že ležala . . . Ali ni to milo, dr. Lovro?«

Ozrla se je. In ko je videla, da sem imel tudi jaz solzo v očeh, je dostavila:

»Sedaj leži pol leta in želi umreti. A niti ta želja se ji ne izpolni . . .«

In zopet ji je solza silila v oko. Meni tudi. In sklenil sem in povedal, da jutri ali pojutranjem obiščem Katarino.

»Ah, dr. Lovro, storite to!«

Tako, prijatelj! Vesel sem in srečen, da bivam med tem ljudstvom. In kakor vidiš, ljudstvo se me oklepa in mi zaupa . . . Da, ne le zdravnik — tudi dobrotnik in svetovalec hočem biti temu ljudstvu. Prijatelj, jaz sem srečen!

Ne! Jaz sem nesrečen!

Tisto noč nisem zaspal do belega dne. Mlinarjeva okna sicer niso bila razsvetljena; a mesec je obseval dolino tako jasno kakor še nikdar. Slonel sem ob oknu in bojeval čuden boj. Dva človeka sta se borila v meni. Eden, izobraženec, ki je študiral in je poklican, da bodi preprostemu ljudstvu voditelj in učitelj. Drugi naraven, ki bi se najrajši postavil z ljudstvom v eno vrsto, pozabil na vse in se pokmetil . . . Prešernov verz o Vrbi »srečni vasi domači« mi zveni po ušesih! Vstajam in hodim gor in dol po izbi . . . Naslanjam se na okno in jokam in tuğujem . . . Ali sem otrok, ali pa sem postal popolnoma drug človek, ki samega sebe več ne razume . . .

Prijatelj — svečenik si! Zato: čemu bi se ti prikrival! Glej, že mi iznova stopa pred dušo tista blazna misel, ki sem jo podil od sebe vse te dni. A ni se dala odpoditi. Zopet je tu! Tu jo imaš! Poslušaj! Vzel bi to dekle, izobrazil bi jo in si ustanovil dom tu v samoti in se zaklenil pred vsem svetom — — —

Blazna misel. A obenem s to mislijo vstaja druga, ki ni nič manj posebna:

Tine —.

Glej! Dr. Lovro in pa njegov pacient sta si stopila nasproti kakor dva protivnika, ki sta si na poti drug drugemu. Lucija — kdo bo dvomil — je odmenjena Tinetu. Sedaj pa pride dr. Lovro in stopi vmes . . . Smešno! A resnično!

In še nekaj!

Dr. Lovro je tisti, ki drži v rokah usodo svojega nasprotnika. Ali mar ni res tako? Ha, dr. Lovro: borilec in zmagalec obenem!

Kaj se ti zdi?

Prijatelj! Svečenik si in vaje gledati v človeško dušo! Zmote človeških src ležijo dannadan kakor razgaljene pred tvojim pogledom . . . Morda me boš pomiloval . . . Morda pa vzklikneš ogorčen:

»Varuj nas Bog! On blazni!«

V.

Blaznim! Zdi se mi, da res. — Poslušaj dalje!

Drugo jutro mi je bila glava težka in telo utrujeno. Vstal sem, umil se, oblekel — vse kakor

v sanjah. Hotel sem vun, pa se mi ni ljubilo. Hodil sem po sobi gor in dol, naslanjal se na okno in dihal sveži jutranji zrak. Tudi to me ni umirilo. Iznova sem begal po sobi, hud sam nase in na ves svet. Kako ne! Glej: miru in zadovoljnosti sem prišel iskat v samoto; pa našla sta me nemir in razburjenost . . .

Ta blazna misel! To trpko spoznanje! Sram me je — a ne pomaga nič. Tako je: postavljen sem pred odločitev, da ali bežim iz kraja, kjer postajam ljudem zavora na poti do sreče, ali pa, da zatrem z vso odločnostjo tisto, kar se je neredno dvignilo v srcu . . .

Iz kraja —? Moj Bog, kako naj se ločim od gora in dolin, ki se jih niti nagledal nisem? Kako naj zapustim ljudi, ki so me ravno vzljubili?

Torej: zatreti! Odpovedati se, zatajiti se, premagati se . . . Da, tako sem sklenil! To je misel, vredna moža! Tako hočem! Tako naj bo!

In lepa, vzvišena čuvstva so mi vstajala v duši . . . Srce je obetalo, da se pomiri . . . Pamet je rekla, da hoče pozabiti na vse, kar je bilo . . . Volja pa mora biti trdna in pokorna . . .

Tako naj bo! Kot zdravnik storim svojo dolžnost. In potem — potem naj se zgodi, kakor je odločeno! Dr. Lovro ni prišel med ljudstvo, da bi sejal nesrečo in nemir . . . Dr. Lovro se bo veselil sreče drugih, akotudi je sam ne bo deležen . . .

Vstal sem in se odpravil k Tinetu. Včeraj že bi bil moral iti, a zamotil sem se bil in odložil do danes. Danes pa se mora preobvezati rana, da se vidi, če morda ni nastopilo kaj posebnega. Če se morda rana ne gnoji? Če ni narastla vročina ali se pritaknil žig ali nastopilo vnetje?

Ko sem stopal po vrhu brda in hitel k svojemu Tinetu, zdel sem se — resnično! — zdel sem se samemu sebi junak! Junak, ki je ravnokar zavrnil izkušnjava in se na voljo drugim odpovedal samemu sebi . . . Kako lep je svet, ko ga človek gleda v tako idealno-lepem razpoloženju! Kako lahka je stopinja! Kako veselo srce!

»Torej, Tine, kako je?«

»Dr. Lovro, upam, da dobro. Bolečine so ponehale in spal sem vso noč.«

Gledal me je vdano in hvaležno. Dvoje solz je govorilo, kar mu beseda ni mogla izraziti. Skoz teh dvoje solz pa je sevala duša, mirna in odkrita, ki ne pozna zahrbtne misli in ki ji je izkušnjava nepoznana . . . Srečen človek! Odvzel sem ovoj, — rana je bila čista, zdravljenje v najlepšem tiru. Kitam se je vračala prožnost; toplota normalna; vnetja nikjer . . .

»Tine, kmalu bo dobro! Nekaj dni še mirno in na gorkem in — potem boš zopet kot si bil . . .«

Mislil sem, da sem mu povedal novico, ki ga bo navdala z veseljem. Pa mu je šla preko čela poteza, težka in tužna, da sem ga pogledal začudeno . . .

»Ah, dr. Lovro, ko bi Vi vedeli . . .«

Že zopet taisto: Ko bi Vi vedeli! Bog vas razumi! Posebna vrsta ljudi je to!

»Te mar ne veseli, da ozdraviš?« sem ga vprašal z očitanjem.

»Pač. Ampak —. Dr. Lovro, ali bo zdrava tudi roka?«

»I, seveda!«

»A ljudje trdijo — in jaz sem bil prepričan, da ostane roka trda in nerabna za vse življenje . . .«

»To ni res! Da ti pokažem! Pomajaj s prsti! Tako. Glej: to je znamenje, da kite dobivajo svojo moč . . . Fant, vesel bodi in zaukaj!«

»Ne morem, dr. Lovro . . . Tako sem preudaril in premislil, da, četudi ozdravim, roka mora ostati mrtva in gluha —«

»Fant, ali noriš?«

In zopet mu je šla tužna poteza po obrazu.

»Čudno se Vam zdi moje govorjenje, vem. Toda verjemite, ko bi smelo biti po mojem — roka bi mi ostala mrtva in topa . . .«

»Roka mrtva in topa?! Desna roka! Ali se ti meša?«

Nasmehnil se je in stegnil levico, močno in žilavo, da so mišice zatrepetale:

»Glejte, ostala bi mi še tale. Tudi ta je močna; tudi ž njo bi se preživil . . .«

Potem pa je dostavil:

»To bi hotel; a zdi se mi, da je taka želja grešna . . . In zato nočem več misliti tako . . . Dr. Lovro, prosim Vas, zdravite me, kakor gre in kakor mora biti.«

Veš, da padam pri teh ljudeh iz začudenja v začudenje! Moj Bog, ali mar sanjarimo vsi skupaj, ali pa sem sam postal sanjač . . .

Obvezal sem ga iznova in odhitel domov čudno truden in potr. Doma sem se zaklenil v svojo sobo in legel na posteljo. In ko je teta Jera trkala v tretje, sem se oglasil černo in zadirčno:

»Ne večerjam nocoj! Ne potrebujem ničesar!«

Ravno preden sem imel zaspati, sem se spomnil, da sem ta dan zamudil — Katarino. Ves dan mi ni bila prišla na misel . . . Toda jutri — da, jutri moram obiskati Katarino!

VI.

Tako je, kakor sem domneval. Tine in Lucija sta odločena drug za drugega. Zlobnost in krivica bi bila, ko bi kdo segal vmes in hotel preprečiti to, kar je odločila takorekoč narava.

Danes, ta dan sem izvedel vse.

Ko pridem to jutro k Tinetu — hotel sem ga obiskati mimogrede na poti do Katarine — zapazim na fantu važno izpremembo. Na licih rdeča pega; v očesu blesk; vedenje nemirno; pogled nestalen . . . Kaj bo iz tega? Odvežem rano — glej: vnetje. Žila bije nenavadno hitro; vročina je nastopila 2⁰ nad normalom. In to v zadnjih dvanajstih urah!

»Tine!« vzkliknem nehote — »kaj si delal? Kaj je s teboj?«

»Slabo. Slabeje nego včeraj.«

»To vidim. In zakaj?«

Oko, motno in blodno, mu je iskalo izhoda. Bilo je, kot da ima slabo vest in da se mi ne upa pogledati naravnost oči.

»Tine, ti nisi miren. Nekaj te teži in razburja. Reci mi: nocoj nisi spal mnogo?«

»Dr. Lovro — niti eno uro . . .«

»In zakaj?«

»Zakaj? Ko bi mogel povedati, kakor čutim. Vem, da bi me Vi razumeli hitro. A o tem je težko govoriti. Mori me in peče. A nimam človeka, ki bi mi povedal, da bi mi potem svetoval, kaj je prav in kaj ni prav . . . Dr. Lovro, Vi ste gospod, a vendar tako preprost in domač: Vam bi zaupal . . .«

In zaupal in povedal mi je vse. Sedaj vem; sedaj sem na jasnem.

Tine in Lucija — zdi se — čutita in slutita eno. Toda beseda se še ni izpregovorila med njima. Fant bi z veseljem prestal vso bolezen in vse bolečine — ko bi le vedel, da jo dobi . . . Toda, povedati ji to: Kdo bi si upal? Včasih se je že bil namenil, da izpregovori; po Lojzetu je hotel to storiti. A vselej se je premislil in odnehal. Kako pač? Pri Mlinarjevih so bogati; on je ubog. Zdrave roke ima, moč, pridnost, pogum — vse to ima! A vse to — zdi se mu — je premalo. Ubog je — in kako bi revež dvigal oči po bogastvu? Včasih mu je prišlo prepričanje, da bo Lucija bolj gledala na srce, nego na denar. V takih trenutkih je dajal na tehtnico svojo moč in svoje zdravje — in tehtnica je pokazala njemu v prilog. Upal je, odločil se je, da izpregovori — toda v odločilnem trenutku je upadel pogum . . . In tako je živel v upih in v dvomih vsa dolga leta . . . Sedaj pa, ko se mu je primerila nesreča, mu je zablestelo kakor rešitev . . . Ko bi bil ob roko — in kako mogoče, celo verjetno je, da bo — ko bi se izkazalo, da tudi zdravja in moči ni več: potem bi morala izginiti vsaka nada; zakaj prepad med njim in pa med njo bi nastal tako velik, da bi moral biti predrznež in bedak, ako bi potem še

gojil kako upanje . . . Hudo bi bilo — sam ne ve, kako bi prenesel ta udarec — a neke vrste rešitev bi vendarle bila. Potolažil bi se nazadnje, vdal se in pozabil . . . In ako bi pozabiti ne mogel, bi šel iz kraja, kamorkoli že, tako da bi nazadnje vendarle pozabil in srce bi se umirilo . . .

»Tako sem tedaj zaželel, da bi se v resnici zgodilo, kakor mi prerokujejo ljudje: Kite naj se mi potrdijo in roka naj ohromi . . . A vem, ta želja je grešna! Zato sedaj preganjam tako misel. Preganjam jo, pa je pregnati ne morem . . .«

Med solzami je iztisnil iz sebe zadnje besede. Okrog ust mu je trepetalo, in prsi so valovile.

To veš, da me je pretreslo do srca. Siloma sem pridržal solzo. Premagati sem se moral z vso silo, da mu nisem tudi jaz odkril vsega, kar se je godilo v moji duši zadnje dni. Sililo me je, da mu izpovem vse in ga zatrdim, da je on — preprost fant — velikan nasproti meni . . .

Toda položaj je bil resen. Bolnika je bilo treba umiriti; zakaj nobenega dvoma ni bilo, da je bila dušna razburjenost povod k nenormalno hitremu obtoku krvi; to pa je povzročilo vročino in vnetje.

Zato sem se prizadejal, da ga potolažim, kakor morem.

»Tine, pomisli! Poslušaj me! Recimo, roka ti ohromi zavselej. Ali misliš, da ti bo to tudi srce umirilo? Motiš se! Ko boš videl, ali čul, da se je Lucija omožila in vzela drugega . . . Pomisli, ali ne bo potem tvoja nesreča dvojna?«

»Ne, dr. Lovro! Ko bi se zgodilo to ob zdravi roki — da! Tako pa bi se vdal in si mislil: Saj drugače biti ni moglo.«

Nastal je molk. Le potok, ki je žuborel pod oknom, je motil tišino. In pa sapa, ki je sunkoma prodirala iz bolnikovih prsi, je spominjala, da se na tem ozkem prostoru med štirimi lesenimi stenami odigrava nekaj, kar je podobno tragiki življenja . . .

Toda proč s sentimentalnostjo! Izguba časa bi se utegnila maščevati.

Kaj naj storim? Česar sem se bal, to je nastopilo. Temperatura narašča izdatno. Naj nastopi še malo prehlajenje in —

Ne, to se ne sme zgoditi — sedaj že celo ne! Sedaj, ko cenim to mlado življenje bolj kot sem ga . . . Sedaj že celo poizkusim do skrajnosti vse, kar znam in morem . . .

Moj sklep je bil gotov: dr. Oblak mora priti, da poizkusiva s skupno močjo, kar bi moja nezkušenost sama ne premogla.

»Tine, jaz ti ne prikrivam: položaj je nevarnejši kot je bil . . . A dolžnost je, da storimo, kar moremo. Razumeš: dolžnost je!«

»Dolžnost je —« je ponovil. Oko mu je blodilo nekje gori pod stropom, kjer so v vrsti visele na steklo slikane podobe svetnikov s Križanim v sredi . . . Oko je blodilo — kot da išče nekaj, pa najti ne more . . .

»Tine, dolžnost je! In zato moramo poklicati dr. Oblaka. Razumeš?«

Bolnik je pritrdil z glavo. Potem je zatisnil oči. Bil je videti utrujen.

Pokličem teto. Razložim ji, kako ravnati z bolnikom. Sam pa hitim naravnost k Mlinarju.

Pri Mlinarjevih napišem pismo na dr. Oblaka. Lojze je medtem napregel — in čez pol ure je že drdral voz po kameniti cesti proti mestu.

Ko sem na to ves razburjen hitel nazaj k bolniku, vem samo to, da me je vso pot spremljevalo dvoje objokanih oči, ki so me prosile vdano in vneto: »Dr. Lovro, rešite ga!« In teh dvoje oči — lepih in umnih, v svoji obupanosti tem lepših — me ni hotelo zapustiti niti potem, ko sem sedel ob Tinetovi bolniški postelji. Iz mraka napol zastrite sobe so se ozirale name te oči in prosile vedno bolj prisrčno: »Dr. Lovro, rešite ga!«

Ha! Tedaj pa se je zarežal tudi demon iz ozadja! Demon ljubosumni! In —. Prijatelj, sram me je, a res je bilo: moje oči so obstale na polici, kjer je stala steklenica z napisom: »fluidum extractum« . . .

»Ne! Nikdar ne!«

Planil sem pokonci, da se je nemirno zganil bolnik; segel sem na polico, odprl okno in — steklenica s »fluidum extractum« je ležala razbita v potokovi strugi —

Potem pa je tudi demon odnehal in le še dvoje iskrenih oči je sijalo iz daljave . . .

Ostal sem pri bolniku ves čas. Vsake pol ure sem meril vročino in menjaval obkladke. Vsake pol ure sem stopal pred hišo, če že morda ne prihaja voz z dr. Oblakom. No naposled — mračilo se je že — pridrdra voz izza ovinka. Bil je Lojze — toda sam! Dr. Oblaka ni bilo . . .

»Zdravila so tukaj, a dr. Oblak pride le, ako se bolezen ne izboljša. Sam leži bolan vsled prehlajenja. Tu je pismo.«

Dr. Oblak. Opravičuje se, češ danes nemogoče. Prilaga uspavalne praške in »monico sap«. Upa, da bolniku odleže. Njemu — dr. Lovrotu — zaupa popolnoma. Na vsak način naj voznik jutri zopet pride, da poroča o bolezni in, ako treba, vzame drugih zdravil. On — dr. Oblak — pride, kakor hitro mogoče . . .

Tako! Vsa skrb in vsa odgovornost je bila torej naložena na moje rame! In jaz — novinec, brez praktičnih izkušenj . . . In bolnik — bolnik

posebne vrste, ki mora ozdraveti na vsak način . . .

Verjemi, tedaj so tudi moje oči iskale v kotu za mizo nekaj, na kar bi se uprle z zaupanjem in uteho . . . In iz kota dol se je oziral obraz, začrtan sicer z okornimi potezami, a ne brez duha . . . Neuka roka je bila znala vdahnuti tudi v te poteze nekaj tistega, kar sicer nič ne govori, a vendar mnogo pove . . .

In res — moj trud ni bil zastonj! Praški so storili svoje in kmalu na to je spanec legel na bolnikove oči. Razburjenost je ponehala in dihanje je postalo enakomerno.

Ko sem se tisti večer odpravljaj spat — začudo miren in potolažen — sem se spomnil, da sem tudi ta dan bil zamudil Katarino . . . Pa ni me pekla vest; zakaj drugače biti ni moglo. Jutri pa na vsak način mora priti na vrsto — Katarina.

VII.

Drugo jutro, ko se je komaj zasvitalo, je že trkalo na vrata.

»Kdo je?«

Bila je teta Jera.

»Kaj — ? Ali je Tine — ?«

Planil sem pokonci. Moja prva misel je bil Tine. Ko bi se mu bilo poslabšalo ponoči in bi bil nastopil akuten prisad, ali se pojavil delirij . . .

Pa ne. Tinetu je bilo dobro. Ampak Katarina! Pastir iz Žetine je bil tukaj in je prosil, da naj grem takoj. Ponoči so jo baje prevideli, potem je bila zelo slaba. Malo poprej, preden je odšel od doma, ji je odleglo, a prosila je, da naj vseeno pridem.

»Pojdem takoj! Hiti domov in povej, da takoj pridem!«

Pa še vedno je stal v veži, vrtel klobuk v roki in jecljal:

»Ko bi, dr. Lovro, vzeli s seboj polajšavo . . . Pravi, da bo umrla . . . Pa so rekli ljudje, da imate polajšavo . . . Ko bi —.«

»Dobro! Teci naprej in povej, da prinesem vse, kar treba.«

Hotel sem namreč spotoma pogledati Tineta.

»Pa bi, dr. Lovro, lahko zašli . . . Zato so rekli, da naj počakam . . . Do Volč gre pot po grapi, potem se zavije proti Krnicam. Tam je ovinek in —«

»Dobro, dobro! Najdem sam! Le hiti!«

Na razpotju pa se je obrnil še enkrat in razlagal: »Je rekla, da se je bala, ali bi poslala ali ne . . . Pa Lucija iz Mlina ji je pisala, da ste prijazni in —«

Kaj bi bil še povedal, ne vem. Jaz sem hitel v stran — do Tineta.

No, Tinetu je bilo dobro! Teta mi je pripovedovala vsa vesela:

»Tako mirno je spal vso noč, kot še nikdar. O, dr. Lovro, Vi ste naš dobrotnik. Kako naj Vam povrnemo?«

Zmajal sem z roko in se poslovil.

»Dobrotnik —«

Peklo me je kot očitaje. Tak »dobrotnik«, ki ima v sebi toliko egoista, da se mora boriti ž njim za žive in mrtve, da ne podleže . . . Ironija!

V Žetini me je sprejela mati Katarinina.

»O, dr. Lovro, da ste le prišli! Ponoči je bila slaba in je komaj obstala. Sedaj ji je odleglo; a to je le mimogrede . . . Tudi ona ve, da je mimogrede . . . Pa v tolažbo ji bo!«

Brisala si je oči in me gledala vdano in hvalježno.

Tudi v teh solzah se je blestela beseda »dobrotnik« . . .

Stopil sem v sobo, kjer je ležala bolnica. Skoz okna je sijal jutranji polmrak. Okrog vogla so peli ptiči. Po hribih na okrog je zvonilo.

»Kako je?«

Na odeji je ležalo dvoje rok, bledih kot marmor, prozorno svetlih ob robih. Tudi obraz je bil kakor iz marmorja. Na močno upadlih licih sta se javili dve rdeči pegi; ob kosteh je sevalo nekaj prosojnega: znamenje, da bolezen hiti k cilju . . .

»Dr. Lovro —«

Glas ji je bil slaboten, a je zvenelo v njem nekaj kakor veselje. Veselje menda, da se ji bo vendarle enkrat spolnila želja, ki je zdaj še edina, ki jo goji . . .

Zasmilila se mi je. To življenje, komaj razcvelo in razvito, že nosi na sebi znak smrti . . . Videl sem, da bodo zdravila, ki jih dam, res kvečjemu le — polajšava . . .

»Je slabo? Jeli?«

Izmed posinjelih ustnic se je zablestela ozka vrsta zob, lepih, a silno bledih . . .

»Slabo —« je odgovorila tiho.

Žila je bila neredno. Tudi dihanje je bilo le še v sunkih; vsak dih je povzročal bolečino.

»Peče tudi?«

»Da. Tu v grlu.«

Kajpada! Bolezen v zadnjem štadiju!

»Ponoči so bili tukaj gospod in so mi svetovali, naj pošljem po Vas. Tudi sicer bi bila poslala . . . a bala sem se . . . in sem mislila —«

Polotil se je je kašelj. Čez dolgo se je odahnila in rekla:

»Sedaj mi je bolje.«

Pa zopet je morala počivati. Govorjenje jo je utrudilo.

»Pri koncu je z menoj, to sama vem . . . Nič me ni treba tolažiti . . . Pripravljena sem . . . Le, ko bi mi dali, da bi laže trpela —, ker hudo je — hudo, dr. Lovro.«

Oči so se ji zalile s solzami. Roka se je hotela dvigniti, da bi jih otrla; pa je bila preslaba . . .

Vzel sem iz torbe zdravila dr. Oblaka in odbral potrebno.

»Lucija mi je pisala, da je govorila z Vami in da ste tako dobri in prijazni —«

»Ne trudi se, Katarina! Govorica te razburja.«

»Ne, sedaj mi je bolje . . . Sedaj mi je dobro . . .«

Hvaležen pogled iz oči, ki se takorekoč že poslavljajo od sveta! No, to je nam zdravnikom najslajše plačilo za trud . . .

»Sta pač prijateljici z Lucijo?«

»O pač! A kdaj je že nisem videla! Odkar sem bila zadnjikrat v fari — in tega je tri mesece.«

»Ali te Lucija ne obišče?« Pogledala me je vprašujoče:

»Ne. Ona ne more.«

»Res. Daleč je; in Lucija ima dela veliko . . . Toda ob nedeljah bi vendarle prišla,« sem ugovarjal. — Zopet me je pogledala začudeno.

»Tudi ob nedeljah ne more . . . Ali Vam ni povedala?«

»Ne —.«

»Ah, seveda! Zdelo se mi je, da ne. — Ne more. — A izvedeti morate, dr. Lovro . . . Jaz Vam povem — jaz Vam povem . . .«

Menil sem, da se ji blede. V očesu nisem opazil nikakega znaka blodnje ali nerazsodnosti; ampak to čudno, nerazumljivo govorjenje . . .

»Dr. Lovro, jaz Vam povem: ona je hroma . . . Ozdravite jo!«

»Hroma?«

To vem, da sem se ustrašil lastnega glasu; tako čudno je zazvenela ta beseda! Nekaj mrzlega mi je šlo po udih; pred očmi se mi je hotelo stemniti. Sedel sem na stol in trdo sem si položil roko na kolena, ker sicer bi se ne bil vzdržal niti na stolu . . .

»Hroma —? Lucija —? To ni mogoče!«

»Da. Hodí sicer; a s težavo . . . Ko sva hodili v šolo, je zaostajala za drugimi in jokala . . . Le jaz sem jo čakala . . . Pozneje se je prehladila in sedaj je še huje . . . Dr. Oblak jo je zdravil, pa je opustil . . . Je bolezen od rojstva . . .«

Torej —! Sedaj mi je bilo jasno marsikaj!

»Pa ona je vedno upala, da se tudi taka bolezen ozdravi. ‚V bolnišnico pojdem‘ — je rekla — ‚tam so zdravniki vsake vrste‘ . . . A zavzela

se ni nikdar, da bi šla. — Sedaj pa ste prišli Vi, dr. Lovro, in jaz sem mislila . . . Ne more povedati — vem . . . Toda, dr. Lovro, prosim Vas —.«

Kaj sem govoril potem, kako se poslovil, kako našel pot domov: to mi je popolnoma neznano. To vem, da me je pričakovala teta Jera na pragu, ko sem prišel in se prijela za glavo, ko me je zagledala.

»Jedet, dr. Lovro, kako ste blede!«

Tedaj pa sem pristopil k ženi in jo stresel za ramo kakor blazen:

»Jera! In tega mi ne poveste! In tega mi ne poveste!«

»Moj Bog! Dr. Lovro, kaj Vam je?«

Z nepopisno grozo mi je zrla v oči. Strah in presenečenje sta ji čudno spačila postarno lice. V resnici je morala misliti, da blaznim.

»Teža mi ne poveste! O Luciji mi ne poveste! Lucija je —. Lucija je — —«

Beseda »hroma« mi ni šla z jezika. Ta pojem je bil tako grozen in nenavaden, da mi je duša bežala pred njim; kako li, da bi ga mogel izraziti v besedi!

A Jera je menda razumela, kaj mislim. Hipoma so se ji ublažile poteze strahu in bila je zopet teta Jera, ko je izpregovorila:

»Jedet, dr. Lovro! Ne povem —? Ali sem mogla povedati? Moj Bog, ali sem prišla do besede? Ko ste bili zadnje dni tako čudni in zamišljeni! — Dr. Lovro, Vi ste bolni! Tako je! Dr. Lovro, Vi ste bolni!«

Pol s silo, pol s prigovarjanjem me je pripravila do tega, da sem legel v posteljo in ostal doma; ker sicer bi bil hitel kakor blazen naravnost do Lucije in ji povedal —. Kaj povedal? Saj ji pravzaprav nič povedati nisem imel! Pač! Povedal bi ji bil, da je to, kar sem čul, padlo kakor mrtvaški prt in zagrnilo . . . Ne! Padlo je kakor slana in je zamorilo . . . Tudi ne! Leglo je kakor môra na moje srce in ga umorilo . . .

VIII.

Drugi dan sem se pomiril toliko, da sem si smel upati k Luciji. Da moram do nje, da se razgovorim z njo: to je bilo vendar več ko gotovo. Kako bi mogel nositi zaklenjeno v srcu to grozno muko, ki me je razjedala in z vso silo hotela na dan?

In šel sem.

In prav je bilo, da sem šel. Sedaj vem vse. Poprej sem pač slutil nekaj — tako iz daljave. A sedaj vem vse, in stvar stoji pred menoj jasno kakor na dlani. —

Lucija je šivala ob oknu, kakor ponavadi. Stopil sem v sobo, sesedel se na stol in jo pogledal. Čudna tuga mi je prevzela srce. Ta pravilni obraz, te čiste oči, ta lepa duša — a vendar... O narava, ali si kruta, ali pa se le igraš s človeškimi srci!

Pogledala me je začudeno. Moral sem biti pač bled in razburjen.

Dolgo časa je obstala s pogledom na meni. Potem pa je prišlo v njene oči nekaj kakor spoznanje... Nekaj kakor senca je padlo čez pogled in rdečica je stopila v lica.

»Dr. Lovro, Vi ste bili pri Katarini?«

»Da, bil sem.«

In še je trepetalo v pogledu. Oko je zablestelo, a se takoj zopet skalilo. Solza je prišla od nekod in se razlila čezinčez.

»Dr. Lovro, Vi veste vse!«

»Jaz vem vse!«

Sklonila je glavo na mizo in zaihtela natihem.

»Lucija, jaz te pomilujem čez vse mere... Verjemi mi —! Ah — jaz sam ne vem, kaj hočem... Meni je nezno pri srcu!«

Vstal sem in razburjen stopil po sobi gor in dol. Obstal sem zopet — hotel govoriti — ni mi dalo... Kaj sem mislil? Bog ve! Čul sem njen sunkajoči jok... vodo, ki je šumela zunaj pod oknom... stope, ki so ropotale v mlinu... Bilo mi je, kot da stojim pred nekom, ki me kliče na pomoč, pa mu pomagati ne morem...

Naposled je dvignila glavo in otresla solze.

»Povejte mi, dr. Lovro —. Saj itak vem, kako je z menoj... A, da vendar enkrat vržem od sebe vse upanje: povejte mi in recite, da je zastonj vsak trud... Ko bom to slišala iz Vaših ust, potem bom zagotovljena in mirna...«

Ozrla se je vame. Nikdar ne pozabim tega pogleda, ki je čakal na besedo, ki naj odloči za vso bodočnost... In kar je najhujše: na dnu tega pogleda — zdi se mi — je trepetalo upanje, da morda dr. Lovro izreče ugodnejšo sodbo nego drugi...

Toda dr. Lovro je moral govoriti resnico in govoriti kakor drugi!

»Lucija, pusti upanje! Zastonj je!«

Ali sem bil krut, kali? Vendar, zdi se mi, da sem izrekel sodbo po vesti in resnici.

»Zastonj je —« je ponovila za menoj. Še enkrat so se ji zalile oči, a obrisala jih je odločneje nego prej. Posegla je po delu in rekla:

»Sedaj bom mirna!«

Mirna —? Ko bi ne bil vedel, da se vara! Videl sem, kako se ji je tresla roka; kako ji je drhtela vsaka mišica na obrazu; kako je dihala

sunkoma; kako je le s silo zadrževala tok solza... In taka naj bi bila mirna?!

In res — naenkrat je vrgla delo od sebe in se naslonila na stroj:

»O jaz nesrečna! O jaz nesrečnica!«

»Lucija —!«

Skušal sem jo pomiriti, a kako? Navajal sem slučaje iz življenja, ki so trpki in težki, a se vendarle preneso. Omenjal sem bolnike, priklenjene na bolniško posteljo vse življenje... jetične, ki vise z vsako žilico na življenju, a jih življenje vendarle počasi, a vztrajno peha od sebe... po-

J. STEFIC: STAROST.

nesrečence, ki jim nesrečni slučaj v enem hipu zruši v prah vse lepe sanje, ki so jih z veseljem in samozavestjo gradili leta in leta...

In kaj meniš, mi je odgovorila na vse moje razloge?

»Dr. Lovro, Vi me ne razumete, ni to moja nesreča. Je nesreča, a ni najhujša. Nekaj drugega je —«

»Tine!« sem rekel odločno in se ustavil pred njo.

»Da, Tine,« — je rekla in rdečica ji je stopila na obraz.

»Lucija —« sem povzel naglo. Vesel sem bil, da bom mogel povedati vsaj nekaj tolažilnega —

»Lucija, tu moja roka! Tine bo ozdravel in kar je namenjeno med vama, to naj se zgodi.«

Toda, meniš, da sem jo razveselil s to novico? Kaj še! Povesila je glavo in rekla otožno:

»Tine bo ozdravel — a jaz ostanem kakor sem bila... In med menoj in med Tinetom bo ostala še naprej tista visoka meja, ki čeznjo ni mogoče —«

»Lucija, ne —!« sem jo prekinil. Toda ni me pustila do besede.

»Dr. Lovro, pomislite, da mi je prišla v slabih trenutkih želja, naj bi tudi Tinetu pustila bolezen sledove za vse življenje... Zavoljo sebe sem to želela... Ali ni to grozno, dr. Lovro?«

»Lucija!« sem zavpil, do skrajnosti razburjen, — »to ni res! Ti tega nisi želela! To je bila pač misel, ki ti je prišla, a želela tega nisi! Ti se varaš!«

In zopet sem hodil — dirjal po sobi gor in dol... Kaj naj počnem? Kaj naj rečem? Vse mi je bilo jasno; vse sem vedel. A kako naj vpeljem zadevo? Moj Bog, ali je resnica, ali sanjam? Ali naj govorim in ji povem vse — ali pa naj grem, se umirim in zopet pridem?

In to si pač moraš misliti, kako je gledalo dekle, ko —. Na! Kako naj povem? Misli si: resni in premišljeni dr. Lovro vstaja; hlasta po sapi; lovi besede; obeta, da bo vse, vse dobro; svojo besedo zastavlja, da hoče urediti vse — in naposled beži iz hiše, hiti čez drn in strn naravnost — —

Moja pot je šla naravnost k Tinetu.

Ah, ti ljudje! Preprosti in naravni; sramežljivi in zaprti drug proti drugemu! Skrivajo svoja čustva, se boje z besedo na dan — pri tem pa po lastni krivdi umirajo tuge in bolesti... Ali meniš, da nista vedela oba in še Lojze povrhu, kako je? In vendar je bilo treba, da pride šele dr. Lovro in da on izproži besedo... Smešno!

In to — prijatelj! — je sedaj moj namen in moja naloga, da ta dva človeka pripeljem skupaj in ju napravim srečna za vse življenje... Ko to izvršim, potem — potem — —

Že jih vidim, kako se mi muzajo moji znanci in sošolci! Že jih slišim, kako govore in se ponašajo, češ, ali nismo rekli: »Naveliča se in se vrne in poreče —« Toda bodi jim! Ako se res zgodi, da zapustim ta kraj in se vrnem med svet... Bodi jim! Porekli bodo: »Čudak je bil in ostane!« Toda mene bo tolažila zavest, da moje bivanje v blegoških hribih ni bilo igra slučaja, ampak da je dr. Lovro bil tisti, ki je strnil pota dveh src, ki bi drugače morda na veke ne bila pripeljana skupaj...

Toda nekaj je, kar me peče! Prijatelj — sram me je! Sram me je, ker se čutim tako majhnega vpričo teh preprostih ljudi. Majhni so v učenosti, a veliki v odpovedi! Ali mar ni tako? Vežejo se za vse življenje, pa ne gledajo na zunanost, ker neka višja, neka lepša misel je, ki jih spaja med seboj. Ta misel je tako močna v njihovih srcih, da spričo nje smatrajo telesno hibo za postransko stvar, ki ni zmožna, da bi jih ovirala na potu do medsebojne sreče... In do te lepe misli se dr. Lovro navzlic svoji izobrazbi povzpeti ne more... O prijatelj — majhen sem in sram me je!

IX.

Stvar je v tiru. Stavim, da poreko: »Dr. Lovro ju je spravil skupaj.« A da sta pravzaprav že zdavnaj bila spravljena, ter da je bil dr. Lovro le bolj zunanji vzrok, da sta se našla: tega ljudje ne bodo vedeli. To bodi zaupano temle listom, ki jih sproti spisujem in nakladam drug na drugega. —

Tinetova bolezen ponehuje kar vidoma. Že prihaja iz hiše; že stopa kri v blede lice in oko se blesti v čudno veselem žaru... Zavidam ga skoraj. Včasih se mi hoče vzdigniti v srcu — pa se zasmejem samemu sebi in pozabim...

Še vedno sem tu in opravljam posel zdravnik. Ljudje me kličejo, mi zaupajo, me hvalijo. Tudi jaz ljubim te ljudi, kot sem jih ljubil.

Vendar, nekaj je stopilo vmes in napravilo mejo med menoj in med ljudstvom. Med ljudmi, ki me ljubijo in me smatrajo kot domačina, se zdim samemu sebi — tujec... Ljubezen in vdanost, ki mi jo ljudstvo kaže ob vsaki priliki, me vznemirja; spoznam, da je nisem vreden. To ljudstvo mi je živo očitanje, pekoča vest... Tako mi je, kot da nosim žgoči znak na čelu, ki vpije, da ljudske ljubezni nisem vreden. Tesno in negotovo mi je pri srcu, kadar moram iti med ljudi in občevati z njimi; zato ne prihajam mednje, razen kolikor zahteva moj poklic. Najdražja mi je postala sobica na solnčnem koncu Jerine hiše in pa gozd, ki se vleče po brdu v višavo. Pa celo gozd in gora nimata zame več tiste privlačnosti kakor nekdanj. Čutim, da sem se izdatno izpremenil v zadnjih dneh, in le čudim se samemu sebi in se povprašujem, kaj da pravzaprav hočem in kaj da še čakam. Šel bi in bil bi, kot so drugi moje vrste... Ko bi le vedel, da bom drugje srečnejši?! — Ne, zdaj še ne morem odtod! Počakam, da se zadeva izpelje do konca: da vidim dvoje srečnih ljudi, sklenjenih v nerazdružno zvezo za vse življenje... Potem — potem naj se zgodi, kakor je namenjeno!

Včeraj sem bil v gozdu. Krasen dan je bil. Ptiči so peli po vejah, žuželke so brnele po zraku, pajek je predel, mravlja se je trudila, kaplja je žarela na veji... Človek bi moral biti top in gluhi, da bi ne bil vesel takega poletnega jutra. A jaz sem bil otožen in pobit —.

Tedaj je zazvonilo v Žetini.

V trenutku mi je prišla na misel Katarina. Torej vendar! Glejte si: našla je, po čemer je hrepenela; izpolnila se ji je želja — vsaj zadnja...

Ko bi se le meni tudi —!

A kaj pravzaprav želim? Ne! Umreti si ne želim, ampak srčnega miru in tihe zadovoljnosti si želim... Da bi utešil svoje čudno srce in bil zopet vesel sebe, ljudi in življenja: tega si želim! Ah, ali se še kdaj vrnejo prejšnji časi?

Vrnil sem se domov, sedel za mizo in odprl knjigo. Študiral bi bil, toda okno je bilo odprto in spodaj v dolini je brnelo mlinsko kolo; zgoraj v gori pa so zvonovi peli svojo mrliško pesem... Nemogoče!

Tedaj potrka na vrata in vstopi — nihče drugi, nego dr. Oblak.

»Prihajam z novico... Toda —. Prijatelj, Vi ste bled in zamišljen... Ali ste —? Dovolite, da sedem!«

Debeli mož je sedel, da je zaječal stol pod njim. Z višnjevo ruto si je obrisal potno čelo, napihoval ustnice in pihal sapo, da se mu je širil že itak obilni podbradek.

»Vročina! Vražja vročina! In ti hribi — feji! Da ste šli in si izbrali to ezdrelonsko planjavo... Ne rečem: razgled je lep... Ampak preden človek prileze na vrh...«

»S čim naj postrežem, dr. Oblak?«

»A —! S čim naj streže samotar? Pač? Malo vode z limonado. Hej, Jera!«

Teta Jera je morala biti že pripravljena. Tako je odprla vrata in stala pred dr. Oblakom z zardelim licem in z — belim predpasnikom...

»Kaj naj prinesem, gospod?«

»Vode z limonado!«

In odhitela je kakor mlada.

»Slišite!« — (in debela desnica dr. Oblakova je padla na mojo ramo) — »uženite novico! Dovoljen mi je pokoj! Prijatelj, kaj pravite na to?«

»Čestitam —. Pravzaprav — zdi se mi, da odhajate prezgodaj. Trdni ste še in sposobni.«

»Trden in sposoben, haha! Ne rečem! Toda naveličan! Prijatelj, ko obhodite blegoške strmine po dolgem in počez tolikokrat, kot sem jih jaz — potem — potem — no, kaj bi tisto! To sem hotel reči: Vi morate biti moj naslednik; za hribe ste kakor nihče drugi! Ne ugovarjajte! To je kot bi

bilo pribito! Priporočeni ste — to je dovolj! Čestitam! Moji instrumenti in vsa ropotija so Vam na razpolago!«

Hotel sem ugovarjati, a ni me pustil do besede.

»Še nekaj!« — (in zopet sem čutil težo njegove desnice) — Čez mesec dni grem v toplice. In tačas me nadomestujete v mestu kot naslednik in spe... Velja —?«

»Toda, dr. Oblak —«

»Nič!« — je kričal — »velja?«

»Velja. Ampak kraj tukaj se mi je priljubil...«

»Priljubil, haha! O tem priča blede lice in povešena glava... Sicer pa ostane Blegoš še vedno v Vašem področju... Na — kaj sem hotel reči? Eh, da! Vi trubadur, ali kako bi Vam rekel! Vi begate dekletom glave in sklepate mlada srca... Vse vem! He! Kje so časi! — Bravo, Jera! Limonada, to je nekaj!«

Pil je v globokih požirkih in se hrupno oddihal.

»Vsa vas govori. Vsa dolina je polna hvale. »Dr. Lovro! Dr. Lovro!« Ko bi ne bil star, bi Vas zavidal. Na! — Ampak, Jera, kaj prinašate na mizo? To je vino? Glej, v buteljki ga je hranila... Ej, Jera, Jera —!«

Zapretil ji je s kazalcem. Jeri pa je žarelo lice veselja in ponosa.

»Za Vas je, gospod. Vedela sem, da enkrat vendarle pridete k nam in ozdravite dr. Lovrota.«

»Ozdravim, haha!« se je smejal široko in natakal — »ozdravim! A zato ga Vam tudi vzamem... Stojte! Na svatbo še pridem — na Tinetovo! In tedaj, — Jera, zapleševa tisto hitro, kako se ji že reče... Lej jo — sram jo je in beži kot da je dvajsetletna... Na! Bravo! Vino ni slabo!«

X.

Tine in Lucija sta torej mož in žena. Kar je že zdavnaj po naravi bilo drug za drugega, to je zvezala in blagoslovila še Cerkev. In prav je tako!

Na svatbo so bili povabljeni le najbližnji. Jaz sem sedel nasproti ženinu in nevesti, dr. Oblak poleg mene.

Ljubko in milo mi je bilo — a obenem otožno do tuge... Bilo mi je kot otroku, ki proži roko proti mesecu. Mesec je lep in svetel, a tako neznanško daleč in vekomaj nedosežen...

Kako so se svetile svatom oči veselja in ponosa! Dva doktorja v njihovi sredi! Oba preprosta in prijazna kot domača med domačimi. Kako je žarelo lice nevesti Luciji! Kako ljubeče-miren je bil pogled Tinetov! Teta Jera, ki je sedela poleg mene, je ponovila že vdruživ: »Hišo Vam dam zastonj, dr. Lovro, samo da ostanete!« A jaz? Vsakdo je vedel, da imam drugo jutro odriniti z

dr. Oblakom. In to je bilo edino, kar je motilo veselo razpoloženje.

Spominjam se, da je vstal dr. Oblak in napil ženinu in nevesti. Nisem poslušal, kaj je govoril; bil sem kakor v omotici. Videl sem kakor v sanjah, kako so se med govorom izpreminjale poteze na obrazih poslušalcev: zdaj v resno, zdaj v šaljivo — kakor je pač govoril dr. Oblak. Ko pa je sedel in končal, so se kakor na povelje obrnile oči vseh vame. Moral me je bil pač omeniti v svojem govoru; a Bog ve, da ne vem za to. Dolgo je trajalo, da sem se zavedel. In ko me je

POGLED NA TRIGLAV Z VELEGA POLJA.

dregnil dr. Oblak, češ: »Vstanite in govorite!« — kaj sem hotel: Vstal sem in govoril — —

Dovoli, prijatelj, da prekinem in ti pokličem v spomin neke dogodke iz dijaških let.

Ali se spominjaš naše abiturijentske veselice? Ali veš, kako je tedaj v obmiznih govorih izbruhnilo na dan tisto dvojno mišljenje, ki sta ga skozi vso gimnazijo zastopali dve nasprotni si struji? Eni so bili pesimisti; drugi smo bili optimisti. Enim so rekli tudi materialisti, drugim idealisti.

In tedaj ob veselici se je bil dvignil »pesimist« ter je govoril:

»Med ljudstvo pojdemo. A pravilo naj nam bo: Ljudem ne zaupaj izlepa. Glej v prvi vrsti

nase, da si zagotoviš brezskrben obstanek. Fabula o našem ‚dobrem‘ ljudstvu naj ostane fabula . . .«

Tako materijalist.

Pa si se dvignil ti kot zagovornik optimistične struje in si ga zavrnil:

»Da takozvano ljudstvo ni vse dobro, to je gotovo. Da je med ljudmi mnogo takih, ki jim je zaupati le z opreznostjo — kdo bi tajil? Toda, tovariši, ne sodimo enostransko! Ne pozabimo, da se dobe zlasti med preprostim ljudstvom srca in značaji, ki jih — hočeš-nočeš — moraš spoštovati. Preprosti so in neučeni, a vendar so veliki! Tako so veliki, da se mi, ki se štejemo izobražene, moramo sramovati vpričo njih . . .«

Tako ti.

Ali se spominjaš, kakšno pritrjevanje so takrat izzvale tvoje besede? Da si takrat izrekel veliko resnico, to — prijatelj! — vem jaz danes bolje, nego sem vedel tedaj . . .

No in ta dogodek iz dijaških let — ali je bilo pametno, ali ne? — sem povedal svatom tistikrat v svojem govoru. Ali so me razumeli, ali ne — ne vem. Kako so nepremično zrlili vame in v pazljivosti vztrajali do konca. Le dr. Oblak je mrmral v brado, češ:

»Neumnost! Kdo Vas razume?«

Pa to me ni oplašilo. Videl sem namreč — in tega ne bom pozabil nikoli —, kako se je med mojim govorom orosilo oko nevesti Luciji in kako si je potem, ko smo trčili, z robcem zakrila oči in natihem ihtela. Zdi se mi, da če drugi ne — ona me je razumela. In to mi je dovolj!

Drugo jutro pa sem odhajal. Lojze in Tine sta zapregla molče. Sklanjala sta se globoko dol nad jermene, ker jutro je bilo megleno in rosa je silila v oči . . . Na oknu sta dehtela nagelj in reseda. Reseda je ostala ponižna kot je bila, nagelj pa je bil pognal v tem času novih cvetov. Preden sem stopil na voz, se je pojavila od nekod roka in utrgala tri najlepše. Hranim jih še danes.

* * *

In tako, prijatelj, naj roma sedaj teh desetero listov do tebe, ker zate sem jih pisal. Pisal sem dogodke sproti, kakor sem jih doživljal, zato so listi pisani malo hlastno in raztrgano . . . Pošljem ti jih, ker si me sam prosil zanje. Potem pa, ko bodo listi oddani, naj mi bo, kot da sem v izpovedi izpral iz dogodkov vse tisto, kar je zame manj lepo in manj častno. Ostanajo naj samo lepi in očiščeni spomini.

ZIMSKA ROMANCA.

Zložil Silvin Sardenko.

Lepa leta, mlada leta,
kdo je meni vas umoril?
To storila mi je žalost,
ali žalost oče storil.

Trije snubci, drug za drugim,
zaposlili so me lani;
ali oče, skopi oče,
vsakega mi vzeti brani.

Vsak imel je dom prenizek,
dom premajhen in preboren;
a sedaj bo grobni griček
dosti velik in prostoren. —

KOT DETE.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Kot dete pod srajčko svetinjo
tako tudi jaz bolečino
prikrivam pred svetom,
ker sveta se meni zdi bol
kot detetu drobni idol.

PISMO MATERI.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Kakor dete drobnih let
rad govoril bi s teboj,
ko imel bi še srce
kakor dete drobnih let!

Pa življenje, mamica,
je kot trda mačeha,
in srce, o mamica,
kot sirota-pastorka!

NA PREŽI.

Zložil Silvin Sardenko.

Hej, fantje, pokonci!
Že pojejo zvonci
ko čisto srebro.
Bogata nevesta:
Od bale se cesta
udira celo.

Poln radostnih jekov
kot gozdič smerekov
pomika se voz.
Sedaj so pod klancem,
zastavimo vrancem;
Ne pojdete skoz!

Tri mere starine,
tri nove cekine —
drugače ne gre.
Nevesta je vaša,
pravica pa naša
od davnega dne.

TIHA OKNA.

Zložil Silvin Sardenko.

Tiha okna so zaprta.
Fántič poje mimo vrta:

Ti pa nimaš rož na vrtu.
Ni jih belih,
ni več tvojih
dni veselih.
Ni rudečih,
ni več tistih
src gorečih.
Ni več modrih —
Sneg leži
na tvojih kodrih,
in jesen na tvojem vrtu.

Okna so se pol odprla,
tožno so za fantom zrla.

POGLED VASE.

Zložil Alojzij Remec.

Si znan, si tuj,
si idealen, si filister!
Ne obupuj,
od dne do dne, glej, vedno boš bolj bister.

Kaj bo ti svet?
Kaj vsa prevara, vse spoznanje?
Če si poet,
boš kri dal za resnico in za sanje.

ŽIVLJENJU.

Zložil Alojzij Remec.

Če sfinga si, jaz Oidipos bom zate,
iztrgam ti skrivnosti zvitih ugank
in ne izkravim sred tvojih zank,
če imaš biserne oči in forme zlate.

OB ČAJU.

Zložil Alojzij Remec.

Sred knjig tvoj poje nama samovar,
prijatelj, pesem o študentskem rajju,
fotelj je strgan — pa saj to ob čaju
simbol tujine nama je vsekdar.

Kaj pa v očeh blešči? Kaj kot vihar,
kot blisk iz duš gre v daljo v vsem sijaju?
— O domovina, ti si misel naju... —
skandiraš ti v odgovor udar na udar.

So domovina njive, gore, polja?
Je domovina židana nam volja,
je misel, ki vsa solzna v duši spi?

Kaj domovina je? Ne veš, prijatelj...
In če nameriva besed cel vatel,
je ne doumeva ne jaz, ne ti.

VEČER NA DUNAJU.

Spisal I v a n C a n k a r.

V preteklosti, tudi v tisti daljni, od mladosti obžarjeni, so dnevi in ure, ko zatisne človek oči, kadar se spomni nanje. Takrat je bil kakor ločen od vsega sveta, zavržen, v ledeni puščini čisto sam. Nobeno oko se ni ozrlo nanj, nobeno srce ni govorilo ž njim. Ta občutek brezkončne osamelosti leži črno in težko na duši. Vse bi še pretrpel človek, trpljenja vajen: glad, bolezen, ponižanje, očitno krivico. Ali prenesti ni mogoče te strašne samote; oko strmi v sivo brezdanjost, roka se iztega, sega v praznoto, sredi trušča in vika je v srcu polnočna tišina. Te ure so kakor iztrgane iz življenja; človek je okusil smrt.

V juliju je bilo; moji tovariši so bili že vsi v domovini, ostal sem sam. Bilo pa je v tistem letu, ki bi ga rad zagrnjal in zadela s težkim zagrinjalom ter ga nikoli ne odgrnil več. Bridkost, še tako grenka, zadobi v daljavi lepše, prijaznejše lice, solza se smehlja. Na ure hrupnega veselja človek pozabi; in če se spomni nanje, se začudi, kako plitke in nerodovitne so bile; toda v tihih časih se rad in globoko zatopi v ure polbridkosti in poltrpljenja, na katerih trepeče mili čar mladosti kakor jutranjega solnca sijaj. Plodovite so tiste ure, blagoslov je v njih. Nobene take v bolesi smehljajoče se ure ni bilo zame v tistem letu, ki mi je potisnilo obrvi na oči.

Vstal sem zgodaj. Glava me je močno bolela, ustna so mi bila suha. Oblačil sem se počasi; kar sem vzel v roko, se mi je gnusilo; vse je bilo že ob rabo, še za silo ni bilo več. Čevlji so bili taki, da sem jih vsako jutro posukal in povaljal v belem cestnem prahu, zato da bi se nič ne videlo; hodil sem mehko in tiho, kakor po golih stopalih. Vse je bilo razcefrano, preperelo, od solnca izpito; še zdaleč nisem bil več podoben študentu. Umival sem se dolgo, mrzla voda mi je dobro dela. Ko sem stal pred ogledalom, me je presunilo: starec mi je gledal v obraz. Oči so bile globoko udrte, zameglele, kakor brez glasu in življenja; po licih se je bila razrasla kocinasta brada; dolgi mehki lasje so mi viseli na čelo in na vrat, ustna so bila razpokana in predebela. Hudo se mi je storilo, ko sem si prevezal ovratnico; zmerom sem rad nosil bahave pisane ovratnice, ta pa je že bila, da se Bog usmili, posvalkana, kakor v loju namočena.

Šel sem tiho skoz kuhinjo in po stopnicah, da bi ne videl gospodinje; že dolgo ji nisem plačal stanovanja, gledala me je postrani, pozdravljala me ni, komaj da mi je odzdravila. „Ne vrnem se brez denarja, če ga z nohtovi iz kamna izkopljem!“ sem rekel vsako jutro; pa sem se vrnil vsak večer s povešeno glavo in trepetajočimi nogami.

Zunaj je bilo krasno, žareče, bleščeče poletno jutro. Ulice so bile poškopljene, toda razpaljeni prah je žejen pil vodo in se je ob najrahljšem vetru vzdignil suh in žgoč. Pred kavarnami so stali oprášeni oleandri, bršljan se je vil nad njimi. Tam so sedeli v senci zadovoljni, spodobno oblečeni, dobro prespani ljudje; mežikali so v solnce in so srebali počasi dišečo jutranjo kavo. Tudi pred krčmami so sedeli ljudje; rejeni, veseli, tolstolični izvoščki so jedli cmokaje svoj rdeči goljaž, ki je rezko dišal preko ceste; sveže pivo se je penilo v kozarcih, skoraj sem čutil njegov prijetni hlad.

Zaželelo se mi je, da bi šel kam daleč iz mesta, v zelenje, v senco; tam bi legel v mehko travo, gledal bi v nebo in bi nič ne mislil; toda truden sem bil navsezgodaj in strah me je bilo dolge poti. V lepe košate parke notranjega mesta si nisem upal več; tam so se po belih peščenih potih izprehajali srečni ljudje, svetlo oblečeni; z lahkotnim, mirnim korakom stopajo, jasno gledajo; njih življenje je kakor spomladanje nebo, toplo, tiho, brezoblačno. Če bi se prikazal mednje, bi se ogibali že zdaleč kužne sape iz mojih ust. Stopil sem v predmesten park, v tisto žalostno pribežališče brezposelnih delavcev, jetičnih šivilj in lačnih otrok. Nizko oprášeno drevje stoji mirno, mrtvo; spomnil sem se, da teh kostanjev še nikoli nisem videl cvesti; živeli so topo življenje brez mladosti, kakor ljudje v teh krajih.

Tik ob parku je stala cerkev; pogledal sem na uro in sem se začudil; od doma do parka sem romal pač tri dolge ure, dalj kakor ob tistih davnodavnih lepih časih iz Ljubljane na Vrhniko. Šle so misli, vse žalostne so šle v mladost. Tako misli bolnik na zdravje. S črnega hriba, s šumečega gozda se je bila spustila jata golobov; zdaj sedé na bregu čisto mirno, v solncu se blešče njih bele peroti. To je Vrhnika. Če je bil v mračni mladosti le en sam vesel trenotek, le

en sam žarek sreče, raste v spominu, zmerom svetlejši je ter pozlati naposled vso mladost; solnčni so kraji, z milo lučjo obžarjeni; ljubeznivi so ljudje, veseli in brez zla. Zvonovi pojo, vabijo k veliki maši. Po široki cesarski cesti prihajajo v grupah prazniško oblečeni ljudje, vsi vedrih lic, jasnih oči. Ponosna stoji na hribu cerkev sv. Pavla, sloka in svetla se spenja k nebesom. Pred cerkvijo stoje šatori; tam so pomaranče, vse polno je pomaranč; da bi eno imel, samo eno, ali vsaj pol, vsaj tisti kosček, ki ga je bil v prahu izgubil otrok... sladki sok bi ljubo pobožal te žejne ustnice...

Občutil sem hudo žejo in sem se predramil. Ko sem odprl oči, je stal pred menoj debel stražnik in me je ogledaval z nezaupnim pogledom. Naposled se je okrenil in je šel dalje; bil je izkušen človek.

Spomnil sem se, da je tam nekje daleč še drug park, pravtako pust in zapuščen; sredi njega pa je vodnjak, iz cevi curlja neprestano tenek, svetel curek vode; spodaj v prahu se igrajo otroci. Tja bi šel, ali pot je dolga in moral bi skozi notranje mesto, skozi šum bogastva in življenja. Če bi se skrival po tihih stranskih ulicah, bi bila pot za polovico daljša; ali navsezadnje, minil bi dan in to je bilo poglavitno.

Vstal sem in sem se napotil. Stopal sem počasi, zlagoma, da bi prezgodaj ne opešal. Izkušal sem misliti na kaj daljnega, na knjige, na svoje literarne načrte, celo na politiko. Ali misli se niso genile, ležale so kakor kamen na cesti. Težak razpaljen obroč mi je stiskal glavo. Bil sem sam sebi kakor tujec, popoln neznanec; to je bil edini določni občutek v tistih dneh. Nekdo drugi je blodil po ulicah, nekdo drugi je posedal po prašnih parkih; resnični jaz, tisti, ki je živel nekoč tam daleč in ki se je znal smejati, tisti je umrl. In še z mrtvimi očmi gleda ves žalosten in očitajoč. Sram me je teh oči, rad bi jim pobežnil, ali vsepričujoče so. Vidim jih, kamor se ozrem; na ulici me srečavajo, iz temne veže strine name, v parku so tik pred menoj; če zatisnem trepalnice, mi žgo naravnost v dušo, te žalostne, očitajoče oči.

„Hé!“

Visok, plečat delavec me je zgrabil za ramo. „Prijetelj, glej, da ne padeš!“

Osupel sem se ozrl nanj, po tej vroči, nemi, sovražni ulici, po vsem tem tujem svetu in obšla me je groza.

„O prokleta!“ je vzkliknil delavec in šel dalje.

Stopil sem v hladno vežo in sem se naslonil ob zid. Z drobnim, drobnim kladevcem mi je tolklo na senci, enakomerno, brez nehanja.

„Zdaj še ni treba, da bi omahnil, do vode da bi vsaj prišel! Le sanjati ne; bistro gledati je treba in bistro misliti!“

Zazdelo se mi je, da me iz daljne daljave kličejo, pozdravljajo. Zvonilo je poldne; visoko, visoko nad mestnim šumom je prepevalo tiho, trepetaje; kakor plaha ptička se je bila dvignila pesem proti nebu. Mestni ljudje nikoli ne slišijo te pesmi; jaz sem jo slišal in bila mi je kakor požirek vode.

Šel sem dalje. Kladevce je tolklo, ali navadil sem se bil že nanj. Zdi se mi celo, da sem stopal hitreje in da sem razumneje izbiral najbližje ovinke. Tako se je zgodilo, da sem čisto ponevedoma prišel v tisti park, ko se mi je zdelo, da je še strašno daleč, najmanj uro hodá.

Pred vodnjakom je stal široko razkoračen čokat delavec v zamazani bluzi; v iztegnjeni levici je držal klobuk, z desnico se je opiral ob cev in je srebal počasi, z užitkom; ko se je napil, si je oddahnil globoko, obrisal si brke z golo rjavo lehtjo, ozrl se naokoli ter šel počasi dalje. Stopil sem k cevi tudi jaz, prijel sem se z obema rokama, nagnil sem glavo in sem pil. Voda je bila mrzla, toda curek je bil vse pretenak, curljal je vse prepohlevno; zdelo se mi je, da mi komaj moči ustnice in brke. „Ta je bil pa žejen!“ je izustil poleg mene debeloglav otrok z globokim, modrim glasom. Čisto sem bil pozabil, kje da stojim; voda mi je curljala počasi po brkih, po bradi, za vrat; žejen nisem bil več, toda vročina, ki se je prelivala po mojih žilah, ni ugasnila, le po hrbtu me je včasih drgetaje zamrazilo.

Sedel sem na klop in sem potegnil iz žepa edino knjigo, ki je nisem še bil prodal, zato ker je nihče maral ni: Spinozovo „Etiko“. Ko sem jo odprl, so mi črke migljale pred očmi, da nisem razločil ene same besede. Gledal sem preko knjige na otroke, ki so se igrali v prahu. Deklica, dvajstletna ali kaj, je držala v naročju spečega otroka; obadva sta bila sila drobna in suha, vodnih, splahnelih lic, očitno bolna. Spreletelo me je kakor grenka škodoželjnost: „Tudi vidva... tudi vidva bosta klicala na pomagáj, pa je ne bo roké! Lačna sta, te odprte, razpokane ustnice vpijejo za kruhom; — o, da bi nikoli ne občutila hujšega od gladu!“ Otrok v naročju deklice se je zdrznil in je zavekal s tenkim, zastrašenim glasom, kakor vekajo pač vsi otroci tam; deklica me je pogledala s tihimi, žalostnimi očmi in se je okrenila.

Solnce se je nagibalo za visoka poslopja, za tiste sive ječe, kamor sta obsojena skrb in greh. Solnce vzide, spenja se v mogočnem loku, tiho se niža. Nekje je življenje, ki hodi z njim; vzdrami

se polno bujne moči, razživi se v ponosnem razmahu, oddahne si smehljaje, kadar začuti sladki dih večera. Nekje je tisto življenje — kaj ga nisem živel sam? Bilo je, komaj da je še spomin. Zdaj je dan za dnem kakor kamen ob kamnu; mrtev; meni ne vzide solnce, ne zaide.

Skroz park je prišla s hitrimi, drobnimi koraki postarna ženska; s predpasnikom si je brisala oči in je hripavo poihtevala. Zgenil se je kamen v mojem srcu. Ženska je šla, izgubila se tja v prah in skrb in greh, jaz pa sem jo videl še zmerom in ves drug je bil njen obraz, tako mil in blag.

Obšlo me je poželenje, silnejše od gladu in žeje; udarilo mi je v dušo nenadoma in me je vsega prevzelo. „Le enkrat še da bi videl njen obraz, obraz materin!“ Saj ne zahtevam veliko; ne, da bi sedela poleg mene, da bi me držala za roko in me tolažila v tej samoti. Samo njen obraz da bi videl, samo za minuto; da bi ga videl, kakor je bil tih in blag in usmiljen. Milost božja, prosim, to mi daj: le eno minuto! In če je to preveč, trenotek vsaj, pol trenotka! Ne kruha ne maram, ne vode — le tega pol trenotka! Še manj; le tisti hip, ki se ga meriti ne da; kakor da šine lepa

misel skoz dušo in ugasne, še komaj da je zasvetila; ali kakor tisti najkrajši hip, ko človek občuti smrt!

Bog vedi, kdaj sem se bil vzdignil, kod in kako sem hodil. Ko je rdeča večerna zarja plamenela na visokih strehah, sem stal na mostu Male Donave. Široka in mirna je bila voda globoko spodaj, brez valov; pokopališče zavrženih in pozabljenih. Če se je zgenilo tu, tam, se mi je zazdelo, da vidim obraz, ves miren, vdan v poslednjem trpljenju. Glej, popotnik, tam je večna senca, tam so večne sanje!

Moje trudne roke so se naslonile ob ograjo, trudni život se je sklonil . . .

Milo in ljubo se je doteknilo moje rame; ozrl sem se in sem videl njen obraz; čisto jasno, tako blizu, da sem občutil dih njenih belih lic. Dobrotno so pogledale oči, v smehljaju so se zgenile ustnice. In vse je vzkipel, vzplamenelo v meni k nebesom in k življenju. Šel sem domov in tako mi je bilo, da bi ogovarjal neznance na ulici, da bi se smejal, da bi vriskal in prepeval. Poslednjo bridkost je okusilo srce, zato je bilo vredno najvišje tolažbe.

RAZSTAVA ZA CERKVENO UMETNOST.

Spisal Izidor Cankar.

Priredili so jo ob priliki dunajskega evharističnega kongresa in zaprli šele pred kratkim; skoro do včeraj so vihrale ob Ringu zastavice nad njenimi plakati, stokrat oprane od jesenskih in zimskih deževij, tolikokrat cefrane od severnih vetrov.

Pri razstavi so sodelovali Wiener Künstlergenossenschaft, Wiener Sezession, Hagenbund, Österreichische Gesellschaft für christliche Kunst, Kunstschau, praški Manes, krakovska Sztuka in več umetnikov, ki niso v nobenem društvu. Glavni namen je bil, zblížati naročnike in izvršujoče umetnike, ker je ravno vsled razdalje med njimi cerkvena umetnost v zadnjih desetletjih največ trpela. Cerkvenci krogi so se zadovoljevali po veliki večini s fabriškim blagom, umetniki pa izgubljali stik s cerkvijo ter umevanje za njene potrebe.

Razstavo je obiskalo skoro stotisoč ljudi; stotine Slovencev so jo, upam, videle. Ne bom torej nikogar moril z naštevanjem in opisovanjem, ker

je brezkoristno celo za tistega, ki razstave ni obiskal. Tudi nečem estetsko soditi o razstavljenih predmetih; nekaterim je bila bolj všeč, drugim manj. Označiti je treba le glavne tendence te znamenite prireditve, njene osnovne misli; vse drugo je postranskega pomena, te pa so plodovite in žive, ker imajo v sebi sok umetnostnega spoznanja, neodvisnega od trenotka. Če bi se bila vsa dela, nastala vsled tega spoznanja, za enkrat ponesrečila, bi to spoznanje nič ne izgubilo na svoji ustvarjajoči, oblikujoči sili. Uveljavilo se bo prej ali slej in povsod. Kjer prej, tam bomo prej videli renesanso cerkvene umetnosti, lepšo in svežejšo obliko kulta, sedanjemu človeku bolj priležno; kjer slej, pa pač kesneje.

Prvo načelo, ki je vodilo izbiro umetnin za razstavo, se je glasilo: izključena so vsa dela, izvršena v takozvanih klasičnih stilih. Nič gotike, nič renesanse, ne rekonstrukcija, temuč samostojno reševanje predmetnega problema. Ko sem

hodil po razstavi, nisem tega niti zapazil; človeku, ki zasleduje razvoj umetnosti — ne mislim samo sedanje, temuč življenje umetnosti sploh — se zdi to načelo tako normalno, tako samoposebi dano, da se njega uresničitve niti ne zave kot novotarije. Da še ne mislijo vsi tako, me je poučilo šele vprašanje tovariša, ki sem ga spremljal po dvoranah avstrijskega muzeja:

»Ali ni več starih stilov?«

Res, ljudi s takimi vprašanji je še več; samo to me tudi opravičuje, da se lotim za trenotek zopet premlevanja stilistične slame, kolikorkoli je je to za tiste, ki so poučeni, banalno delo. Ljudje s takimi vprašanji so dvojne vrste: Nekateri vprašujejo zato, ker so že z materinim mlekom vsesali misel, da so samo trije cerkveni stili; ti niso nevarni; kakor hitro vidijo kaj dobrega, pozabijo na trojico stilov, sodijo po svojem zdravem naravnem okusu in so pripravljeni sprejeti vse, kar je lepega. Drugi ne uživajo tako neposredno, ne sodijo s prostim očesom, temuč skoz učena očala; teoretizirajo; vedo sicer, da je danes nemogoče tako pisati, kot je pisal Shakespeare — tudi človeku, ki bi mu bil kongenialen — vedo, da je nemogoče komponirati, kot je komponiral Beethoven, toda dvomijo, ali bi se ne dalo slikati, kot je slikal Raffael — in kadar zidajo, zidajo romansko. Ti ljudje so bolj nevarni, ker se ne dajo prepričati; prepričal jih bo samo čas. Govoriti se da le s tistimi, ki verujejo v skrivnost stilistične trojice slepo in ne iz principa.

V šoli dobi mladi mož vtis, da je stil sistem umetnostnih pravil, ki nastane, vlada daljšo ali krajšo dobo umetniško stvarjanje, dokler ga ne zamenj drug sistem; tako izgleda stil kot nekaj shematičnega, kot trdna, neizpremenljiva norma. Stili so pa trije: romanski, gotski in renesančni. Oni da pomenijo absolutne vrhunce, so klasični, za vse čase vzorni.¹ Z renesanso da se čas neha. Kontroverza, katera arhitektura je bolj katoliška in kako naj se zida, je ponehala, grade se pa le še romanske in gotske in renesančne cerkve. Kölnski nadškof je, če se ne motim, še lansko leto izdal tako naredbo za svojo škofijo.

V resnici pa stil ni nič shematičnega, temuč živa oblika, ki se neprenehoma menjava, razvija; ne tvorijo ga kanonični predpisi, temuč le osnovna ideja ene dobe, v kateri je variacija oblik vedno mogoča, dokler se ne izpremeni tudi bistvena ideja sama. Zato je razvidno, da je danes nemogoče

¹ Srednja šola nima mnogo deleža pri razširjanju teh škodljivih mnenj, ker se z upodabljačo umetnostjo ne bavi; toda kolikor more, jih mladeničem vceplja pri pouku literarne zgodovine.

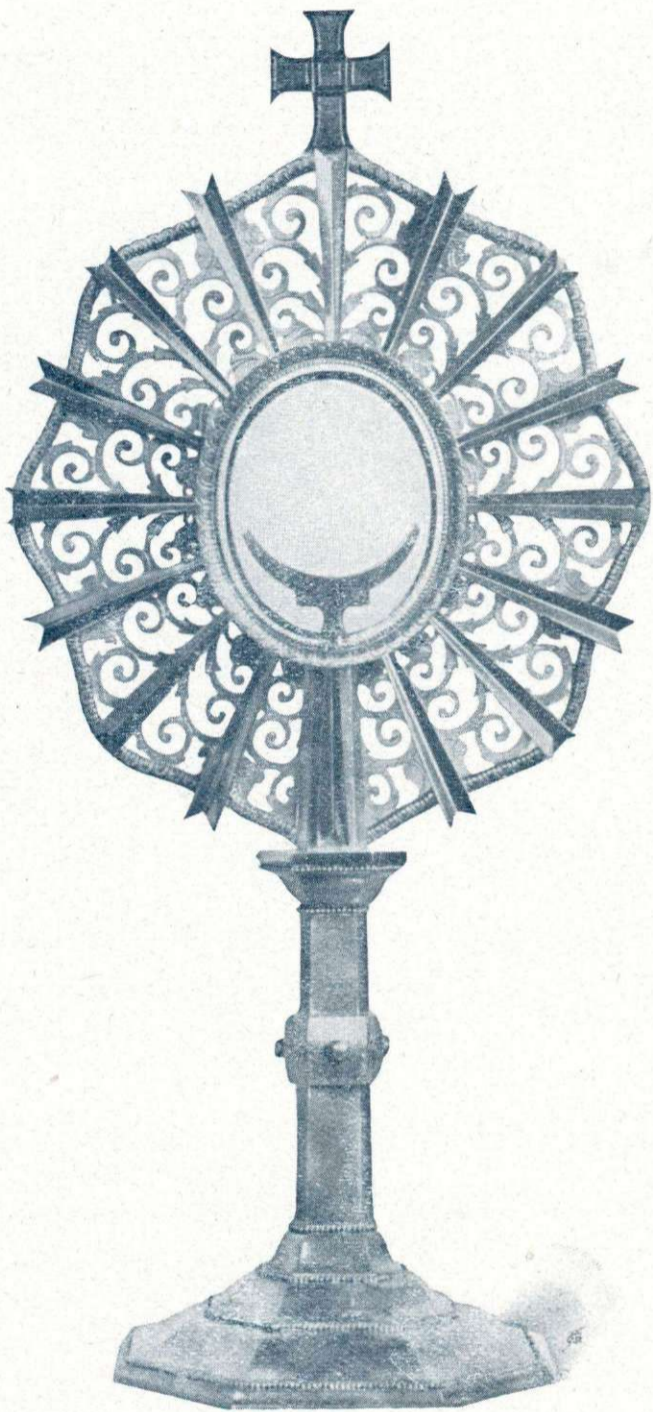
zidati gotsko cerkev, če ne kopiramo določenega vzorca, ker je »gotška cerkev« ideja, ki ima lahko zelo različne oblike. Če bi se izgubili vsi dokumenti o postanku dunajske votivnice ali rotovža, bi vendar nikdar nikomur ne prišlo na misel, da sta to res gotski stavbi, ker v gotski dobi takih ni. To dejstvo je dokaz, da je teorija čistega zgodovinskega stila praktično neizpeljiva, in dejansko

KADILNICA.

so arhitekti te struje obenem, ko so se oddaljili od svojih vzorcev, nehote pripravljali temelj sedanji umetnosti; že zunanje sile, nove potrebe, so jih prisilile k temu. Tudi oni imajo svoje zasluge, toda sedaj je že čas, da si jih pridobe drugi. Prav bi bilo, da zgodovinske stile z vsem dolžnim spoštovanjem, z občudovanjem mağari, pomaknemo zopet v zgodovino nazaj. Vsaka doba je imela svojo umetnost, ki je bila izraz in simbol njene kulture, njenih teženj, zakaj bi je ne imela naša?

Kako more čuvstvovanju človeka iz 20. stoletja odgovarjati oblika 13. stoletja? Ne more. Noben čas pred nami ni bil tako koncilianten nasproti svojemu predhodniku kot smo mi; gotika se je uprla romanski arhitekturi, renesansa zavrgla gotiko, barok je vse oblepil in preoblekel s stukom. Vedno je bilo več samozavesti kot danes. Ali bolje, do danes, kajti posvetna arhitektura se že oprasča

BRAUER: MONŠTRANCA.

zgodovinskih spon; želeti bi bilo, da se jih cerkvena tudi čimprej. Kakor se je Cerkev vedno prilagodila vsem socialnim oblikam, tako je bila tudi njena umetnost vedno izraz njenih časnih tendenc. Zakaj bi nas danes zaslužila tipika?

Pripravljalci razstave so torej izključili brezplodna stilistična vprašanja in so postavili drugo, velepomembno načelo: oblike predmeta naj ne določa tradicija, temuč narava predmeta sama, zlasti njegova raba; če se obliki posreči, da izrazi značaj predmeta, bo — kakor kaže izkušnja — tudi

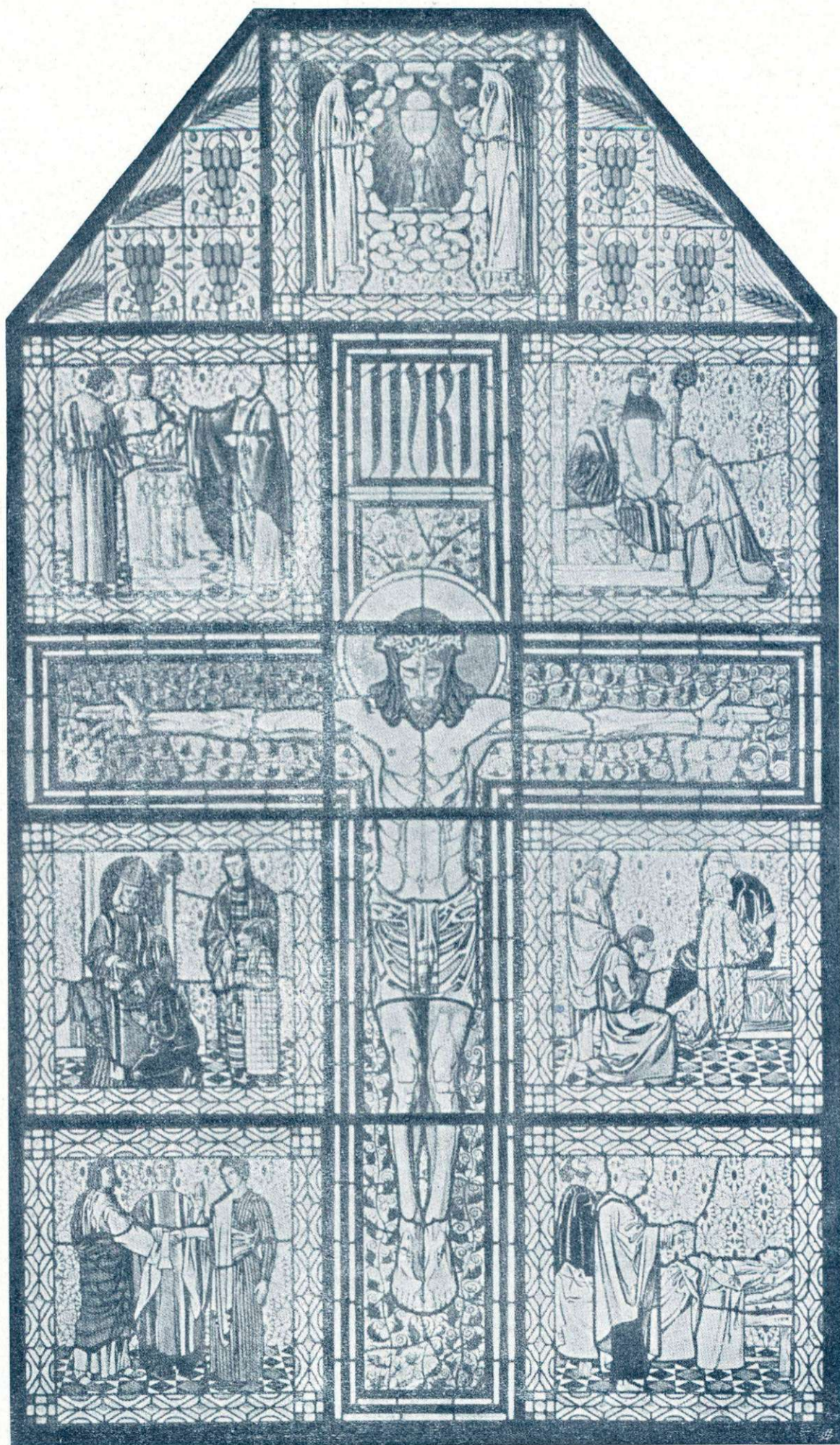
lepa. Isto načelo torej, ki vodi glavno strujo sedanjega stavbarstva, ki zida od znotraj na vun, to je: izhaja iz značaja in praktične svrhe stavbe ter z njo določa zunanjo obliko; isto načelo, mislim, ki se uveljavlja tudi v sedanjem slikarstvu. Na razstavi je mnogo del, ki dobro označujejo to tendenco; navedel bom samo par zgledov.

Plečnikova cerkev sv. Duha v Ottakringu. (Na razstavi je samo oltar in mozaicizirana oltarna stena.) Cerkev stoji v najzloglasnejšem dunajskem okraju; pred njo se razprostira grozotno prazna Schmelza, kjer še danes domujejo razni banditi; okroginokrog nje natlačene delavske kasarne, v ozadju tovarniški dimniki. Obupna velikomestna puščava v najčrnejšem pomenu. Sem v to predmestje, izgubljeno v skrbeh delavnika, mora cerkev, da pove s svojim napisom na pročelju: Der Geist ist es, der lebendig macht; das Fleisch nutzt nichts. Kako resničen nauk in kako ga je težko proletarcu oznanjevati! Če bi stala tu med brezračnimi delavskimi hišami romanska bazilika, tako solidna sama v sebi, mirna in stroga kot viteški grad, bi budila odpor in sovraštvo; v nebo stremeča gotika bi bila ironija, kakor anahronizem bi izgledali njeni visoki stolpi v sajasti megli predmestja; vesela, lahkega življenja polna renesansa bi izzivala zavist in zaničevanje. V časih, ko so nastajale te oblike, ni bilo problema velikomestnega dušnega pastirstva, in ko bi bil, bi ne bile nastale. — Plečnik se je problema lotil po svoje. Cerkev se izgublja med hišami, tovarišica jim je in sestra; v ponižnosti živi z njimi, neče se odlikovati z leskom in bogastvom. Toda če stopiš bliže, vidiš, kako je krepka, kako se sama drži in nosi, kako so iz samozavesti in prepričanja napisane besede, ki jih ima na čelu. Zunanost je zelo preprosta in vendar silna; v glavnem je samo izraz notranjih tektonskih moči, kar daje stavbi izraz monumentalne trdnosti. Fasada brez vsega nebistvenega lepoticja, zgolj enostavno formulirana konstrukcijska ideja. Vrata zelo nizka, izgledajo stlačena na minimum; bojiš se, da so prenizka, da se boš moral skloniti, kadar stopiš v cerkev. Dovolj so visoka, toda človek čuti, kakor bi ga tiščala na kolena, ko stopa v hišo božjo. Na tem izrazu velike disproporcioniranosti božjega in človeškega elementa sloni monumentalnost fasade, ki se kljub skromni visočini cerkve takoj razodene. — Notranjščina predstavlja novokrščansko baziliko: bogoslužna dvorana, kakor je bila starokrščanska, z vzvišenim korom, na katerem kraljuje oltar, tako da je viden iz vsakega kota cerkve, prostor po istem načelu omejen kakor pri starokrščanski baziliki: visoka srednja ladja z okni, dve stranski

ladji in nad njima galerije; izginili so stebri, ki jih betonska konstrukcija ne potrebuje. Na prvi pogled in posebno v sedanjem nedogotovljenem stanju ne izgleda ta prostor kot cerkev, temuč kot predavalna ali koncertna dvorana. Vzrok je pač ta, da si Plečnik ni vzel tradicionalnega tipa cerkve za vzor, temuč se le vprašal — kakor graditelj koncertne dvorane — kako naj oblikuje prostor, da bo najbolj odgovarjal svojemu namenu. In namen te cerkve, da zbira tisoče na praznik pri maši, da tisočem oznanjuje besedo božjo; treba je zlasti prostora, prostora za številno predmestje; stavba naj je kljub skromnosti svojih dimenzij dovolj velika za tritisoč ljudi. Tako vpliva ta del cerkve nekam mrzlo, dogmatično; izpolni le tisti namen hiše božje, ki je prvi in najbolj potreben, dasi ne edini. Kajti razen z zavestjo skupnih dolžnosti, ki so nam zapisane v umu, prihaja človek v cerkev še s svojim srcem, s tisoči svojih čisto osebnih želja in željic, s potrebo, da je tudi popolnoma sam s svojim Bogom. Potrebi privatne pobožnosti je Plečnik odločil kripto. Kolikor je zgornji del svetel, enovit, strog kot zapoved, toliko je spodnji temoten, poln tesnih, izgubljenih kotov, intimen kakor želje srca. Zgornja cerkev bo ljudem nekaj časa malo tuja, dokler ne spoznajo njene smotrne urejenosti; kripta se jim bo namah priljubila.

Tako je tu v velikem izraženo načelo, da narava stvari določaj njih obliko, toda isto načelo se je uveljavilo tudi pri pretežni večini drobnejših predmetov razstave, zlasti pri cerkvenem orodju in cerkveni obleki. Plečnikov oltar za cerkev svetega Duha je zopet enkrat oltar, resnična miza, ne kulisa. Nič dekorativnega nastavka, ki kazi značaj žrtvenika, temuč masiven kamen; v svoji plemeniti osamljenosti in s svoje poudarjene višine se takoj reprezentira

kot središče cerkve in bistvo kulta. — Med cerkveno obleko je največ takozvanih boromejskih mašnih plaščev; ta oblika si je pridobila že mnogo prijateljev, ker vsakdo čuti, da je pristnejša in naravnejša, in precej gotovo je, da kmalu ne bo nič več nenavadnega. Razvoj cerkvenega plašča od njegove prvotne oblike do sedanje, ki ima komaj še značaj

L. FORSTNER: CERKVENO OKNO.

obleke, pojasnjuje vrsta tipov v posebni sobi; tako se bo zgodovinsko spoznanje pridružilo estetskemu. — Do kako lepih oblik pridemo, ako vodi pri izdelovanju cerkvenega orodja zgoraj označeno načelo, priča kadilnica sl. str. 61. Spodnji del kaj preprosta posoda, brez ornamentov; pokrov se dviga kakor kadilo, z njim skupaj raste, kakor gost oblak stremi v višavo; v svoji preprostosti je kaj izrazit in zmiseln. Isto velja o monštranci (sl. str. 62), izdelani po načrtu arhitekta Brauerja, ki skuša kolikor mogoče jedrnato predstaviti bistvo mon-

način: ali tako, da je kompozicija zgolj v ploskvi brez vse prostorninske globine, kar je dosledneje, ker vsakdo, kdor stoji pred oknom, ve, da ima pred seboj prozorno ploskev; ali tako, da slikar zakrije prozorni značaj stekla in nam skuša vzbuditi iluzijo prostorninske globine kakor na platnu. Pri Forstnerju, ki vseskoz dela v značaju materiala, je bilo jasno, da bo šel prvo pot. Toda težava je v predmetu, katerega je imel naslikati; okno mora predstavljati križ in sedem zakramentov — to so pa dejanja, prizori, ki se vrše

IGNAC STOLZ: PRIDIGA NA GORI.

štrance. V sredi kot žarišče piksida, posoda za sv. Telo; zlati žarki, ki jih zahteva naša predstava o monštranci, so kar najmanj poudarjeni, da ne odvrtačajo pozornosti od pikside; zato ne obloženi z ornamentalnimi motivi, kot navadno doslej, temuč le z enostavnim vmesnim motivom združeni v celoto. — Zelo plemenito delo se mi zdi cerkveno okno, izvršeno po načrtu slikarja Leopolda Forstnerja (sl. str. 63). Reprodukcijska ne more dati tistega leska, ki ga ima smotrno porabljenost steklo. Vendar je tudi na njej razvidno, kako je slikar materialu primerno prikrojil kompozicijo. Steklo je mogoče poslikati na dvojen

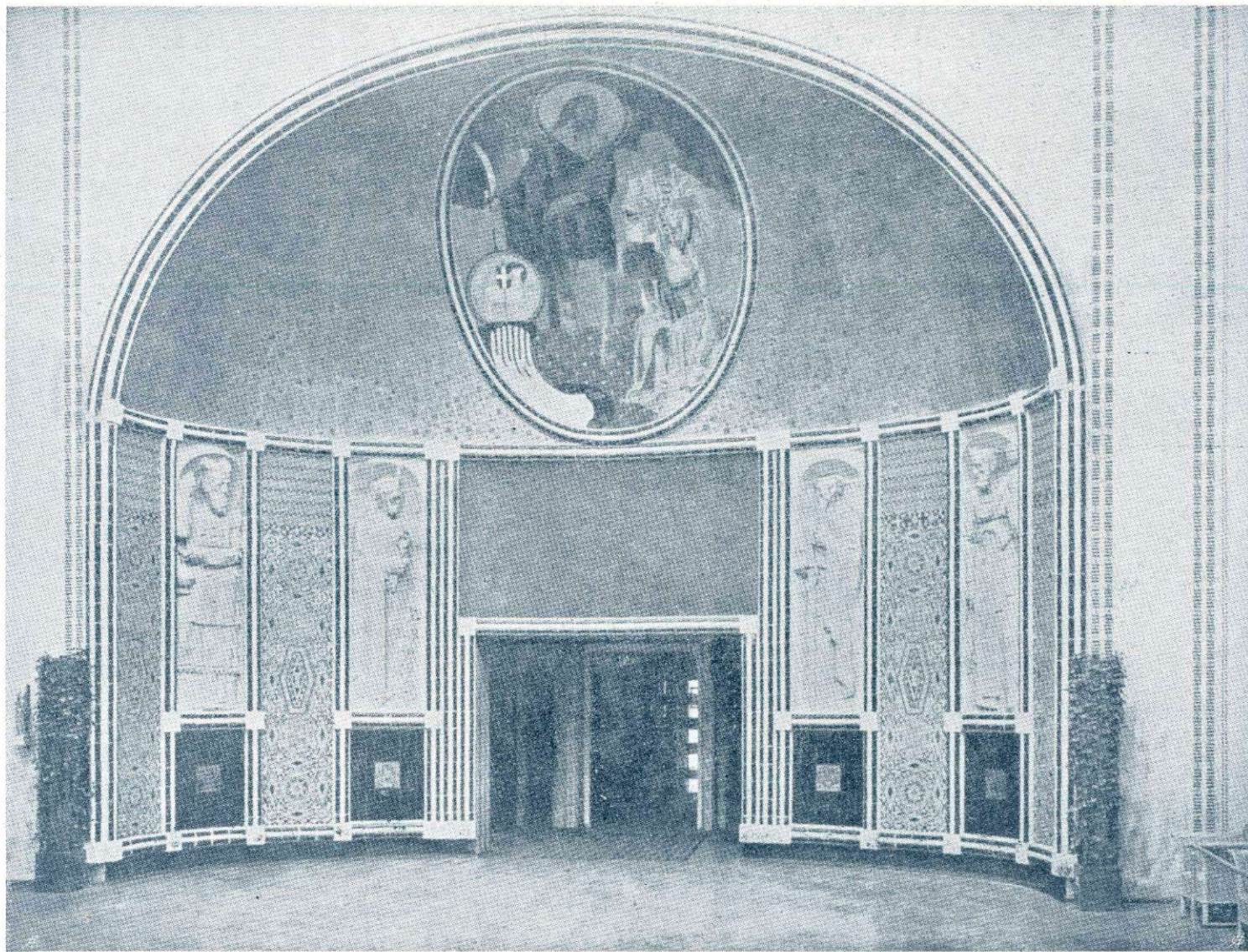
v prostoru! Forstner si je pomagal. Prostor je označil, kolikor je neobhodno potrebno; v glavnem le s četverkotniki tlakovanih tal pri posameznih prizorih, ki so mu dali obenem priložnost, izrabit prednosti steklenega materiala. Sicer se je dosledno držal ploskovnega značaja stekla. Tako imamo pred oknom vtis resnične prozorne ploskve in vendar ne čutimo nedoslednosti, če zberemo pozornost na posamezen prizor.

Že vnaprej je gotovo, da mora umetnost, ki gre tako stvarjem do dna, ki skuša izraziti njih skrito bistvo, ki se otresa vseh nepotrebnih podrobnosti, ki teži doseči resničnejše oblike, da

mora ta umetnost priti do monumentalnih rešitev svojih nalog. Ta razstava nam kaže nekaj posrečenih poskusov te smeri. Pridiga na gori od Ignacija Stolza (sl. str. 64) je tak slikarski poskus. Predstavljen je dogodek, ki ima komaj kaj realističnega na sebi; slikar se je ognil vsakemu naturalističnemu detajlu. Na sliki se ne godi nič, ni gibanja, dejanja; in vendar je v ozračju toliko pomembnosti, velikih duševnih dejanj, gibljejo se nevidne sile. Kadar bo vernik stopil pred to steno v cerkvi, bo imel vtis, da se pred njim vrši velevažen do-

vzporedno. K tej združitvi je pristopilo kot tretji enakopravni element slikarstvo: Forstnerjev mozaik Janezovega krsta v zgornji polkrožini. To ni slika, ki bi mogla biti le slučajno obešena tjakaj, temuč koncentracija barv, ki se svetlikajo po celi steni, tako da si krožine ne moremo misliti brez nje; je posledica vsega prejšnjega. Zopet slika, ki nima z naturalizmom nič opraviti; sestavljena je iz velikih barvnih ploskev, v katerih se strnejo in izvene vsi refleksi od spodaj.

Vrhunec monumentalnosti pa je dosegla na

FORSTNER-BORRMANN: STENA CERKVE V EBELSBERGU.

godek, da so te osebe le vsled preobilice duševnega življenja tako monumentalno mirne.

Bolje je izraženo to stremljenje po monumentalnosti v delu slikarja Forstnerja in kiparja Borrmanna: notranja vhodna stena cerkve v Ebelsbergu (sl. str. 65). Arhitektura, kiparstvo in slikarstvo se je tu združilo v enoto. Aron, Peter, Pavel in David, že v črti monumentalno pojmovani kipi, so postali del stene, neločljiv od nje. Kako ne morejo biti brez nje, je dokaz, da so zidani, ne klesani, in sklepi med posameznimi kamni so izrečno poudarjeni. Kipi ne nosijo zidu, niso simbol tektonskih sil, marveč rastejo iz njega, žive z njim isto življenje, ne podrejeno, marveč

razstavi mozaična oltarna stena za Plečnikovo cerkev sv. Duha, izvršena po načrtu Ferdinanda Andrija (sl. str. 66). Na velikanskem polju, okrašenem z enostavnim motivom, stoji sedem visokih, vitkih žena; simboli sedmerih darov sv. Duha, ki bodo zapisani nad njihovimi glavami. Frontalno stoje v ravni črti druga poleg druge; nič ni zemeljskega na njih; niso ne v času, ne v prostoru; pred steno plovejo — ne plovejo, temuč eksistirajo — kakor Duh. Kako so nerealistično pojmovane, kaže najstrožja simetrija njihovega bivanja (ki na slabi reprodukciji ni razvidna). Okrog srednje postave se vrsti po ena temnolasa in svetlolasa postava; vsak par enako sklenjenih rok, z istim

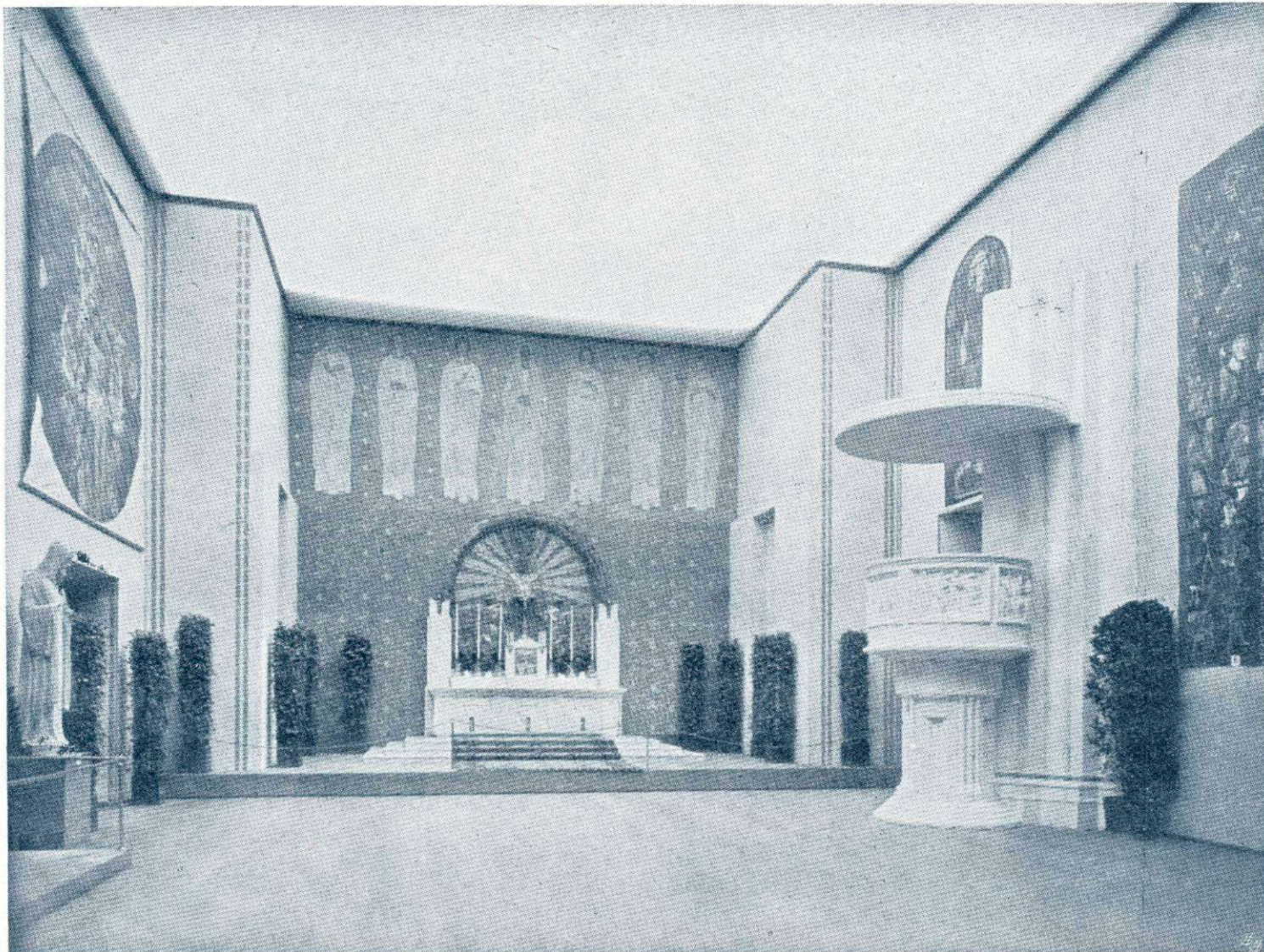
sistemom gub v obleki. Tako so si podobni Darovi. Vrhutega še bajna ubranost barv, nežna kot dih Duha, ki veje in ga ni videti.

Kakor je na prvi pogled razvidno, da bi ta mozaik (in Forstnerjev za cerkev v Ebelsbergu tudi) nikdar ne bil nastal, ko bi novo slikarstvo ne bilo ustvarilo predpogojev zanj, tako tudi neposredno spominja na monumentalno veličastvo mozaika sv. Pudenziane v Rimu ali na resno slovesnost obeh sprevodov v cerkvi sv. Apolinara Novega v Raveni. Nehote se človek zaloti pri tem, da primerja starokrščansko slikarstvo z najnovejšim; čudno je, toda primera je dobra in očitna. Če se potem še spomnimo, da je Plečnikova cerkev pravzaprav starokrščanska bazilika, da cerkvene posode in obleke dobivajo svojo prvotno formo, ki so jo imele od početka, se zavemo, kako smo prakrščanstvu — dasi tako daleč — vendar tako blizu.

To je značilno. Gotovo ni mogoče razložiti postanka stila samo iz kulturnih razmer; stilistični razvoj ima tudi svoje notranje pogoje. Toda

znano je, da se je cerkveni stil bistveno izpremenil takrat, kadar so se zgodile tudi v cerkvenem naziranju važne izpremembe. Postanek romanskega sloga spremlja v cerkvenem življenju končna verska ločitev vzhoda in zahoda, idealni pogon križarskih vojn, okrepitev moralne moči hierarhije. Ko nastaja gotika, vidimo, da je shlastični sistem dosegel svoj vrhunec z Akvincem in Duns Scotom. V 15. stoletju gre razvoj renesanse vzporedno s samopašnostjo in nasladnostjo papeškega dvora. Barok se rodi s protireformacijo, s težnjo Cerkev, ne teritorialno vladati, temuč si podvreči duše.

Danes doživljamo novo konsolidiranje verskega življenja. Svetovna naziranja se ostro ločujejo, strožja disciplina drži vernike trdno krog središča, starokrščanska praksa oživlja, prakrščanstvo je vedno bolj predmet studija in hrepenenja. Obenem smo videli zgoraj, da je umetnost jela črpati in se učiti pri materini umetnosti prvih stoletij. Ali je kaka zveza med tem? Morda smo ob postanku novega velikega cerkvenega stila.

F. ANDRIJA: MOZAIČNA OLTARNA STENA CERKVE SV. DUHA NA DUNAJU.

RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV

Spisal dr. A. Breznik.

PRAVOPIS.

(Dalje.)

Ce je pričakoval kdo rešitve naše pisave od slovarja, po katerem so toliko let vzdihovali, bi se imelo pri njega sestavi na to posebej ozirati. Ko je prevzel Levstik l. 1866. uredništvo tega dela, je trezni Janežič na to posebej opozoril, rekoč: »V oblikah naj bode novi slovník véрно zrcalo sedanje slovenske pisave, da je še za več let ne prehití, nego je nemško-slovenski del za njo zaostal, kar bi bilo enako škodljivo.«¹ Pleteršnik pri svojem delu ni gledal na pravopisno rabo, ampak na zahtevo etimologije, ker je imel v mislih bolj znanstven kakor praktičen slovar. Vsled tega za škodo, ki jo je prorokoval že Janežič, ni odgovoren on, ampak drugi. Pleteršnik slovarja ni namenil pravopisni uporabi. —

Res da pa Levec v vseh rečeh ni opravičljiv. Pa kdo bi tudi bil? Ako se pri pravopisu ni obrnil na tako stran, kjer bi bil imel gotov uspeh, to je na zgodovino literarnega jezika, ne pa na zgodovino narečij in živega jezika kot takega, — v tem Levec, to poudarjam, zopet ni sam kriv, temuč duh vsega tedanjega jezikoslovja. V zgodovini literarnega jezika ni iskal načel tedaj noben slovenski jezikoslovec. Tedaj tudi ni mogel Levca nihče svariti pred takim korakom, kakor ga je naredil. Kako globoko je tičalo v istem duhu, kakor Levec, vse naše jezikoslovje in tudi jezikoslovci literatje — nam priča najbolj živo kritika, ki je obsula od vseh strani ubogega Levca zavoljo »bravca«. S stališča splošnega jezikoslovja — na katerem je stal Levec — niso kritizirali Levca samo Škrabec, Štrekelj in drugi strogi jezikoslovci — temuč tudi sam Perušek, deloma tudi Ilešič, in izprva tudi Bežek. Če vsi naši merodajni jezikoslovci skupaj niso vedeli v pravopisnem vprašanju za nobeno drugo stališče, kakor za splošno jezikovno, na katerem je stal tudi Levec ves čas svojega pisateljevanja — kdo bode potem Levcu zameril, da je ravnal tako, kakor je? Da Levec seveda na takem stališču ni uspel, je torej krivda vsega jezikoslovnega javnega mnenja. —

Slovenci tedaj — žal — nismo več imeli Miklošiča, ki je bil v tem vprašanju edina bela vrana jezikoslovska. On je bil edini, ki je vedel, kaj je pisava in kaj pravopisno vprašanje v jezikoslovju. On je vedel, po katerih potih pri-

hajajo pisatelji do edinosti in kako se mora jezikoslovec v pravopisnem vprašanju vesti. Njega pa seveda, žal, tedaj ni bilo več med nami, da bi bil povzdignil glas in povedal iz svoje skušnje in iz skušnje slovenske pisave, da po taki poti, kakor jo je mahalo slovensko jezikoslovje in ž njim vred ob času izdaje Pleteršnikovega slovarja tudi ostalo slovensko občinstvo, ne pridemo do zaželene pravopisne edinosti. Ni ga bilo, ki bi bil zaklical: Stojte, vzdromite se, ne poskušajte Sisifovega dela! Ne mislite na edinost po takem načinu, kakor se ni dala še nikdar doseči.

Toda morebiti bi ne bili Slovenci niti Miklošiča samega poslušali. In zato je pač najbolje, da se je zgodilo to, kar se je: Levčev pravopis in ž njim vred vse tedanje slovensko jezikoslovje je v pravopisnem vprašanju propadlo.

Do katastrofe je moralo priti, in to je edino sredstvo, da poklicani faktorji spregledajo in se ne ustavljajo načelom, ki jih dela pisava sama, ali če hočete pišoče občinstvo. Sicer je tudi čisto vse eno, ali se to sedaj uvažuje ali ne uvažuje: slovenska pisava se tudi pod novim pritiskom ne bo udala; prestala je že hujše krize, kakor v poslednjih dneh, pa iz vseh je vstala zmagovita. Premažala je tok vzhodne štajersčine, premažala kranjske etimologe in separatiste Levstikove šole, premažala ilirsko mešanico, premažala nebroj historičnih svetinj.

Kdo jo ustavi tudi na sedanji zmagonosni poti?

In če bomo dospeli kdaj do edinosti, kdo bo storil to? Ali pisava sama, ali dosedanja jezikoslovna pot, ki je še vedno podlegla? Miklošič bi rekel, da pisava. Ko je Božidar Raić prijel Miklošiča najpreje v Novicah, l. 1856. in pozneje v Glasniku, l. 1858., češ da se v pisavi ne drži staroslovenskih pravil, je Miklošič poprosil Navratila, da je v Glasniku¹ napisal proti Raiću in proti drugim jezikoslovcem med drugim sledeče besede: »Užalilo se je g. M.(iklošiču), ko je vidil . . ., da se derži g. R.(aić) še zmirom onih pravil, ki se jih je deržal l. 1856. Že ondaj so mu očitale ‚Novice‘, da zdaj nismo več s t a r i Slovenci . . . G. R.(aić) ni maral za one modre besede; zato očita g. R.(aić) našemu ljudstvu ponevedama; Slovenci!

¹ Sl. Glasnik, 1866, 36.

¹ Glasnik, 3. zv. 1859, str. 98 sl.

Zakaj ‚golčite‘ tako? Stari Slovenci niso ‚golčali‘ tako; tako in tako je po staroslovenski; tako treba ‚golčati‘ tudi zdaj! Tudi g. Miklošič vé, . . . da zdaj nismo več stari Slovenci, in da ‚ga‘ ni na vsem svetu jezika, ki bi imel ‚železna pravila‘ (na katera se je namreč Raić skliceval). Narodna raba (str. 99) mora biti zapoved vsakemu jezikonancu, ki nima pravice sam ob sebi ničesar popravljati. Le učiti sme, kako bi moralo biti kaj po ‚železnih pravilih‘; ker se pa zdaj več ne pravi tako, zato se mora držati tudi on sedanje rabe ali navade. Tudi g. M. (iklošič) veli, da treba izbirati za knjižni jezik najbolje in najlepše zernje; vendar — veli — treba tudi na število (našega ljudstva) gledati, zato ker se množica ne uklanja rada peščici; ali ‚mertvih‘ ne budimo ter jih ne zanašajmo po sili med ‚žive‘; mrtvi ne bodo več govorili, da se na glavo postavimo. Za žive ljudi so le žive besede, oblike itd.; z mrtvimi t. j. s takimi, ki so že potihnile, naj se pečajo učeni ljudem presedajo mrtve besede, mrtve oblike.« (Str. 100.)

Navratil navaja nato več zgledov, kjer je Miklošič pisal tako, kakor so jih sploh vsi pisatelji pisali, dasi so jezikovno napačni. Karakterističen je n. pr. zgled: »Miklošič uči sam (III, § 347), da bi bilo ‚poželenje‘ bolje kot ‚poželjenje‘, piše pa vendar ‚poželjenje‘ (str. 129). Dalje navaja: »Le peščica Slovincov govori še -noti.¹ Zato je vzel g. M. v berila rajši končnico -niti; celo svojo pisavo brez zamolklega (pologlasnega) e pred r-om je popustil v berilih (za gimnazije), čeravno uči od nekdanj, da je tak r samoglasnik . . . Zbog večine je spreminjal že v natisu tudi je g a, j e m u (kakor pravijo še pri njem doma — okoli ‚Lotmerka‘ bolj po starem) v ‚nje g a, nj e m u‘ . . . samo, da bi bil mir, potem ko je zvedil, da so zabavljali nekod že poprej hudo hudo zbog je g a, j e m u« (str. 146).

Vidite, takih jezikoslovcev nam manjka!

K podrobni kritiki Pravopisa ne preidemo takoj. Preje hočemo še podati zgodovinski razvoj naše pisave, da se seznanimo z različnimi reformatoričnimi poskusi, ki so se kedaj uvajali v pisavo. Ko nam bode znana zgodovinska podlaga, bomo tem lažje presodili Levčev reformatoričen poskus.

I. Pravopisni preobrat v letu 1849.

Leto 1849. je za preobrat naše pisave jako znamenito. Tega leta je krenil vladajoči pismeni jezik, ki se je gibal 300 let v mejah kranjskih narečij, na novo, širšo pot, ki so mu jo pokazali

¹ Glagoli II. vrste, n. pr. dvignoti.

trije novi jezikovni elementi, t. j. izvunkranjska, zlasti štajerska narečja ter ilirizem in stara slovenščina.

Naš pismeni jezik ni bil enoten. Pred blizu sto leti sta se pojavila poleg kranjščine še koroški in štajerski provincijalni pismeni jezik, v katerih so pisali ondodni pisatelji. Koroški pisatelji so se naslonili sicer precej na kranjščino, toda skoro neodvisno od nje so se razvijali vzhodni Štajerci. Tako je imela vsaka provinca svoje literarno narečje, ki se je razvijalo po svojih pravilih. Najveljavnejši pismeni jezik je bil seveda kranjski, ki pa na ostala dva vendar ni mogel nikoli toliko vplivati, da bi si ju bil podvrigel.

Skupaj so trčila vsa tri narečja še le z letom 1843. v »Novicah«, kjer je pripustil Bleiweis prostora pisateljem vseh treh skupin. Vendar čas združenja s tem še ni napočil, ker posebno kranjski in vzhodnoštajerski pisatelji niso hoteli v ničemer odnehati od svojih posebnosti. Kranjci so pitali one, češ da so »branitelji des spezifischen steirischen Windischthums«, štajerski pisatelji pa so jim oponašali, da so zastopniki »des spezifischen Krainerthums«.¹ Po pravici je tožil Cafov v »Novicah«, glede pravopisa²: »Dajmko je ves Štajerec spodnjega kraja, Murko ves pokrajnčeni Štajerec, Metelko cel Krajnec in Gutsmana je malo drugja, kakor Korošec, ob kratkem: Slovenske gramatike in slovenskega pisanja po vseh podnarečjih še neimamo!«

Zbližanju je pripravil ugodna tla še le ilirizem, ki si je osvojil srca zastopnikov vseh treh skupin.

Ilirizem ima za zблиžanje naših provincijalnih pismenih narečij mnogo zaslug. S tem ko je vtil Slovincem duha jugoslovanske vzajemnosti, jih je privedel tudi do pojma enotne domače skupnosti v pismenem jeziku.

Neposredno na pismeni jezik je vplival ilirizem, kakor ga je zastopal Matija Majar. Ta mož je bil Ilirec svoje vrste. Spadal je vrsto tistih, ki so hoteli združiti Slovence v vseslovenski pismeni jezik in ga polagoma bližati ilirskemu jeziku, toda samo bližati, ne pa ga v ilirščini vtopiti. Majar ni bil Vraz, ki je slovenščino popustil, ali Ivan Macun, ki bi bil rad zavrgel domačo literaturo in se popolnoma oklenil hrvaškega jezika

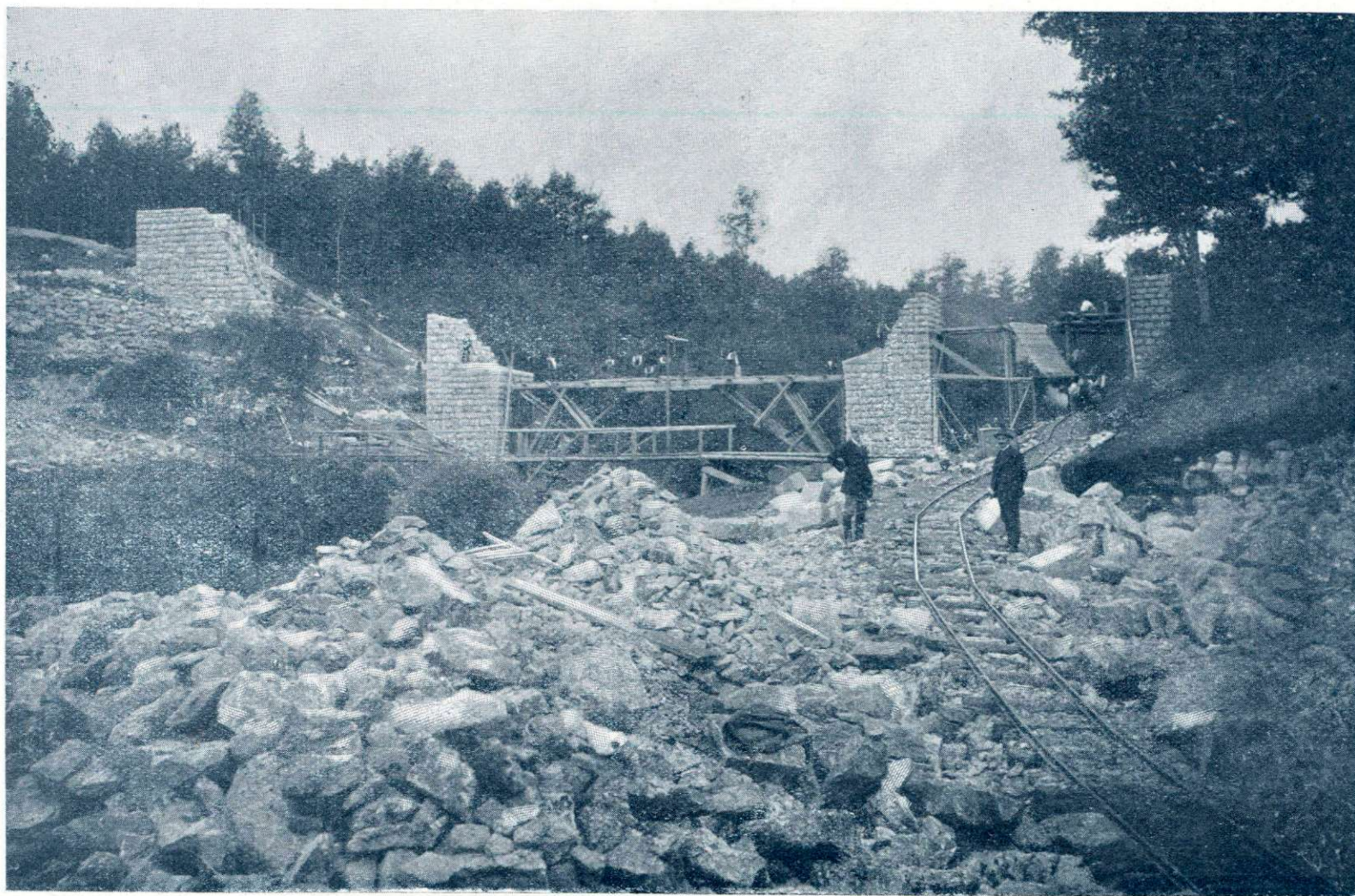
¹ Prim. tožbe Andr. Einspielerja (Svečan) v listu »Slovenija«, l. 1849, 365. ter nekega »vlastenca iz Štajera« v 18. listu istega časopisa. Zato kliče Svečan glede jezika na imenovanem mestu: »Častiti gospodi! ne po štajersko, ne po kranjsko, ne po koroško, temuč po slovensko.«

² »Novice«, l. 1845, 11.

in hrvaške prosvete. Majar ni klical z Macunom¹: »Kaj hočemo . . . s slovenskim jezikom doseči? . . . Slovensko knjižestvo po mislih mojih ni mogoče. Odkod pa le hočemo u slovenskem jeziku prozaičko, odkod pesniško berilo zložiti? Kje imamo slavne dela zgodopisne, zemljopisne, umoslovne, lepodušne? Lehko je, moji ljubci, reči, slovenski jezik naj se v latinskih šolah uči; ali težko je to izpeljati! . . . Ako ne hočemo dušni heloti ostati, bomo morali drugači ravnati; morali bomo se misli, kakor da bi kedaj slovenska literatura cvela, za časa braniti (tako!); ker je

natskim itd.« Ugaja mu, »da se te novice (Bleiweisove) pomalim u jeziku približujejo narečji bližnjih Slavjanov u Horvatskej, Slavonii, Dalmaciji itd.«

V takem jeziku je pisal tudi sam svoje spise, ki jih je priobčeval v »Novicah« in pozneje v »Sloveniji«. Celotno pa je razvil svoj program v posebni knjigi: Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik.¹ Ta knjiga je bila za preobrat naše pisave velikega pomena. V celoti so bili Majarjevi nazori utopistični,² a le v tistih primerih, kjer jezika ni vzel iz naroda,

OD ZGRADBE BELOKRANJSKE ŽELEZNICE:
ZIDANJE VIADUKTA ČEZ POTOK KRUPA.

vkanljiva. Izberimo si marveč drugi človečanskem našem namenu bolj priležen jezik, . . . ilirski; in za vpeljavo ilirskiga jezika bi jaz svoj glas dal.« Svoj program si je Matija Majar izdelal že jako zgodaj. Zasediti ga moremo že l. 1844., ko je pohvalil »Novice«², češ da »ne gledajo samo na kranjske Slovence, ampak, da nas vse vkupej bratersko objemajo, karkoli je nas Slovincov u Kranskej, Štajarskej, Koroškej, na Goriškim, Be-

ampak si ga je sam rekonstruiral. Zato sta se vseh nazorov poprijela samo dva pisatelja, ki pa nista bila leposlovca, namreč Andr. Einspieler-Svečan in mladi Janežič. Toda posamezna načela, in posamezno jezikovno gradivo, ki ga je zbral v knjigi, je bilo tolike vrednosti, da so se ga oprijeli takoj mladi literatje. Prvi je uvedel v pisavo mnogo njegovih oblik Luka Svetec-Podgorski, njega so sledili Cegnar, Navratil, Miklošič, Levstik, Valjavec, Cigale i. dr.

Majar je naglašal, da se morajo pisati samo take oblike, ki so vseslovenske ali vsaj veliki

¹ Ivan Macun: »Kakšen jezik bodemo vzeli za šole in pisarnice po slovenskih krajih«, »Slovenija«, l. 1848., 12. Proti tem nazorom sta se oglasila v istem listu dr. I. Schubitz (ibid., 32) in Podlipski - Hicinger (ibid., 174).

² Novice, l. 1844, 12.

¹ U Ljubljani. Natisnil Jožef Blaznik. 1848. Spisal i na svetlo izdal Matia Majer.

večini znane ter so najbliže ilirskim in ostalim slovanskim oblikam. Glavno načelo mu je bilo:

»Piši reči u knjiž. narečju 1. kakor jih ves narod, ali večja njegova strana izgovara; 2. kakor etimologija hoče; 3. kakor druga slovenska narečja izgovaraju.« (§ 31., str. 37.)

Namen knjige je bil, pokazati »pervič: da se mora dosadanjih 14 do 16 slavenskih književnih jezikov . . . uzajemno približevati, a ne se oddaljivati; drugič: kako se moraju ilirska podnarečja, namreč: slovensko, horvatsko i serbsko izobrazevati, da se po malo približaju . . . ja sem nekoliko slučajev napisal, da bi se glede njih složili, vendar nije trëba, da bi vsaki s menoj gledé vsakoga slučaja ali paragrafa moral jednako misliti . . . Ja sem, da kako, zadovoljen, ako bi vsaki čitatelj ove knjižice po njoj . . . saj nekoliko stupinj se slogi približal.« (Predgovor, III.)

Znamenito je bilo slovniško gradivo, ki je obsegalo le take oblike in besede, ki so skupne vsem Slovencem in so hkrati najbliže Ilirom in ostalim Slovanom (od str. 35—86). Nas zanima samo to, kar se je dejanski v pisavo sprejelo.

Najpreje graja tedanje izpuščanje samoglasnikov in soglasnikov. »Slovenci pišu, p: Bliz, Celovc, kukovca, kupčvavc, srova, stri, vidmo . . . Izpuščaju soglasnike; p: č., češen, kleše, pušati, sternaše . . . Piši . . . : Blizo, Celovec, kukovica, kupčevavec, sirova, stori, vidimo, češčen, klešće, pušćati, sternašće . . . (37). Mlade je Majar za etimologične oblike takoj pridobil. Za gibljivi samoglasnik, ki se je tedaj pisal večinoma z *-i-*, svetuje z ozirom na ostale Slovane povsod pisavo *e*. N. pr.: lovec, konec, pes, petek, krepek, žalosten, orel . . . (str. 44). Take pisave sta se oklenila zlasti Podgorski in Cegnar.

Namesto starih končnic: z jelen-am, jelen-am (dat. pl.) svetuje nove z *-om*, češ »na *-am* čini 7-mi padež samo jedna strana Slovincov, druga strana s Doljno-Iliri vred upotrëbuje kod imén tverdoğa dokončanja koncovku *-om*, kod mehkoğa *-em*; dakle je ovo daleko vec'a strana, kojoj se je trëba pridružiti« (59). Novo končnico je vpeljal v pisavo Luka Svetec-Podgorski.

Namesto *-iga*, *-imu*, *-im* priporoča *-ega*, *-emu*, *-em*, »zdraviga, zdravimu, . . . pisati je stara pa neveljana navada, ktera se ne smë nasledovati — naj večja strana Slovincov, to je blizo vsi u Koroškoj, Štajerskoj, na Goričkom; Venatskom . . . izgovara, ega, emu, em . . . kakor čine i vsa ostala slavenska narečja, — česko, poljsko i rusko: večoj strani se moramo pridružiti i pisati u slovenskom podnarečju ega, emu, em mësto iga, imu, im« (69). Nove oblike je prvi uvedel Cegnar.

Za končnice 2. in 3. st. svetuje *-i*, *-a*, *-e*, n. pr. dražji, dražja, dražje za staro: dražji reč, dražji zlato; »daleko večja strana Slavenov, to je štajerski Slovenci, Serblji, Poljaki i Rusi — sklanjaju pridavna imena u 2. i 3. stupaju ravno kakor u prvom (namreč: dražji, dražja, dražje) . . . kranjski i koroški Slovenci pridavna imena sklanjaju nekako inače (n. pr. dražji reč, dražji zlato), blizo kakor Čehi — večja strana naroda i doslednost pak kažeta, da . . . se sklanjeta u vsih padežih . . . kakor u prvom stupajnu . . . Nar mësto naj pisati je il. slovenska jednostranost.« (70). Tudi to se je sprejelo.

Dalje: »Slovenci nek pišu glagolje 2 ga načina na *nuti*, p. blisnuti, dvignuti, kakor ima i česko slavensko i rusko narečje i kakor imaju i ostali Iliri, mësto na *iti*: blisniti, dvigniti« (84). Tako je pisal Koseski, Valjavec in za njima vsi mladi literatje dolgo časa, toda to se v pisavi ni obdržalo.

Vse to in še marsikaj so prenesli mladi literatje iz Majarjeve knjige v pisavo, kakor bomo v naslednjem dokazali. —

Poleg omenjenih zahtev je trkala na vrata kranjske pisne slovenščine še tretja novost o ziranu staroslovenščino. Že l. 1845. se je oglasil o priliki izdaje Miklošičevih »Radices linguae Slov. vet. dial. v 17. listu »Novic« Cafov: »Tude naša lépa miloglasna Slovenska beseda ima svoje oživljenje ino svoj živež pričakati iz bratovskih narečij; vsem narečjem pak gojna mati ostane stara, čestna Slavjanšina sv. sv. Cirila ino Metodija.«

V jeziku so se borili štirje elementi; kdo jih bo združil in na kakšen način? V pisavo je posegel razumen mož leposlovec, ki ni napisal razprave, kako naj se združijo štirje elementi, temuč je pokazal to v praksi, z uvedbo novih oblik v svojih poetičnih in prozaičnih delih. Ta mož je bil Podgorski-Luka Svetec, ki še danes zdrav živi med nami. Majar je poudarjal, da so baš koroško-štajerske oblike most, ki nas veže z Ilirci in ostalimi Slovani, h katerim se je tedaj naše, po ilirizmu navdušeno občinstvo nagibalo. Ako bi se te oblike sprejele v zapadno slovenščino, bi ne bili samo Slovenci združeni, temuč bi storili s tem tudi korak do ilirizma in do ostalih Slovanov. Vse koroško-štajerske oblike pa se seveda ne dadó vpeljati v kranjščino, ravno tako se tudi vse kranjske posebnosti ne dado vzdržati. Naj se napravi pameten kompromis med obema dolgoletnima tekmečema, pogoje naj stavi pa — staroslovenščina!

To načelo je položil Podgorski v pisavo in poskus je uspel. Hitro si je pridobil pristašev, ki so njegovo pisavo sprejeli in jo uvajali v življenje, dokler ni popolnoma zmagala. Po teh načelih se

je razvijal naš pismeni jezik tudi v poznejši dobi in ta razvoj prav za prav še do danes ni završen. K načelom, ki jih je uvedel v pisavo Podgorski, sta pristopili pozneje samo še dve načeli, ali sta po večini propadli in se v pisavi nista mogli uveljaviti, to je etimologična pisava Levstikove šole in Škrabčevo načelo, naj se pisava ustroji po pisavi XVI. veka.

Tako moremo imenovati pravega reformatorja naše pisave — Luka Svetca.

V mesecu svečanu l. 1849. je prijavil v listu »Sloveniji« svoje prve proizvode z novimi, t. j. za zapadno slovenščino dotlej neznanimi oblikami. Pridobil si je brž somišljenikov, ki so tako pisavo odobraval in jo sami sprejeli. Bili so to Fr. Cegnar, Navratil, Levstik, Miklošič, Cigale. Ker sta bila med temi dva moža urednika listov, sta nove oblike uvedla tudi v svoje liste, tako Navratil v »Vedeža« in Cigale v »Slovenijo«, in sicer že proti koncu l. 1849. Ker je bil Matej Cigale poklican za urednika slov. državnega zakonika, je z letom 1850. uvedel nove oblike že tudi v uradno slovenščino, ki je bila pozneje merodajna za šolske knjige in so zato nove oblike vkljub začasnemu odporu »Novic« zmagale pri vseh pisateljih. Sprejele se sicer niso vse Svetčeve oblike, in vseh, ki so

šle pozneje pod imenom »nove oblike« po svetu, Svetec od začetka še niti sam ni rabil, toda v glavnem je le zmagalo in se sprejelo to, kar je Svetec predlagal. Luka Svetec je vpeljal l. 1849. sledeče oblike: 1. -ega, -emu, -em za prejšnje končnice: -iga, -imu, -im; 2. -om, -oma, -om za prejšnje končnice -am, -ama, -am; 3. pisavo šč za dotedanji š: piščal; 4. -nuti pri glagolih II. vrste: zginuti, vzdignuti; poleg tega je začel pisati mnogo štajerskih, hrvaških in staroslovenskih posameznih oblik.¹ (Dalje.)

¹ Po kronološkem redu je rabil v »Sloveniji« l. 1849., počenši s stranjo 44, sledeče oblike: našim dedom, za lepim zorom, ti vzdihuješ, umem tvoje vzdihe, vzhaja solnce, piščal (44); pred mrazom, pred svetom, v zavetji varnem, iz varnega krila (108); Rojakom; In domá sestrice krepí. — Slabe oživljuje z *njoj* — In ko pride traven lepi, — Jo že ves spremljava *roj*; z *njoj* po cvetju zdaj šumi; zginuti v pobeg (132); žejnega, dišava duje povsod, v bistrem zerkali solnce miglja (156); tatovom, me vzdramijo iz sanj, radost je proč; tvoja kerv, največega, ni potihnula, narašča (184); ugasnul, iznova, privoščim, vzbujala bode moči, gošče, v serce *prodere* si pot; Vas pa, kateri doslej podajaste (tu je opomba: Po staroslovenski, namesto »ste podajali«), prijazno mi desne (212) po očetovski, klanjat se (284); se vmaknul, kerv piješ, si *prodere*, neopuščaj (292). Jezdista dva pobratima, jezdista dva konja, nesesta bojne kopji, poljubljasta lice; očesi iztaknul (313).

CONFESSIO.

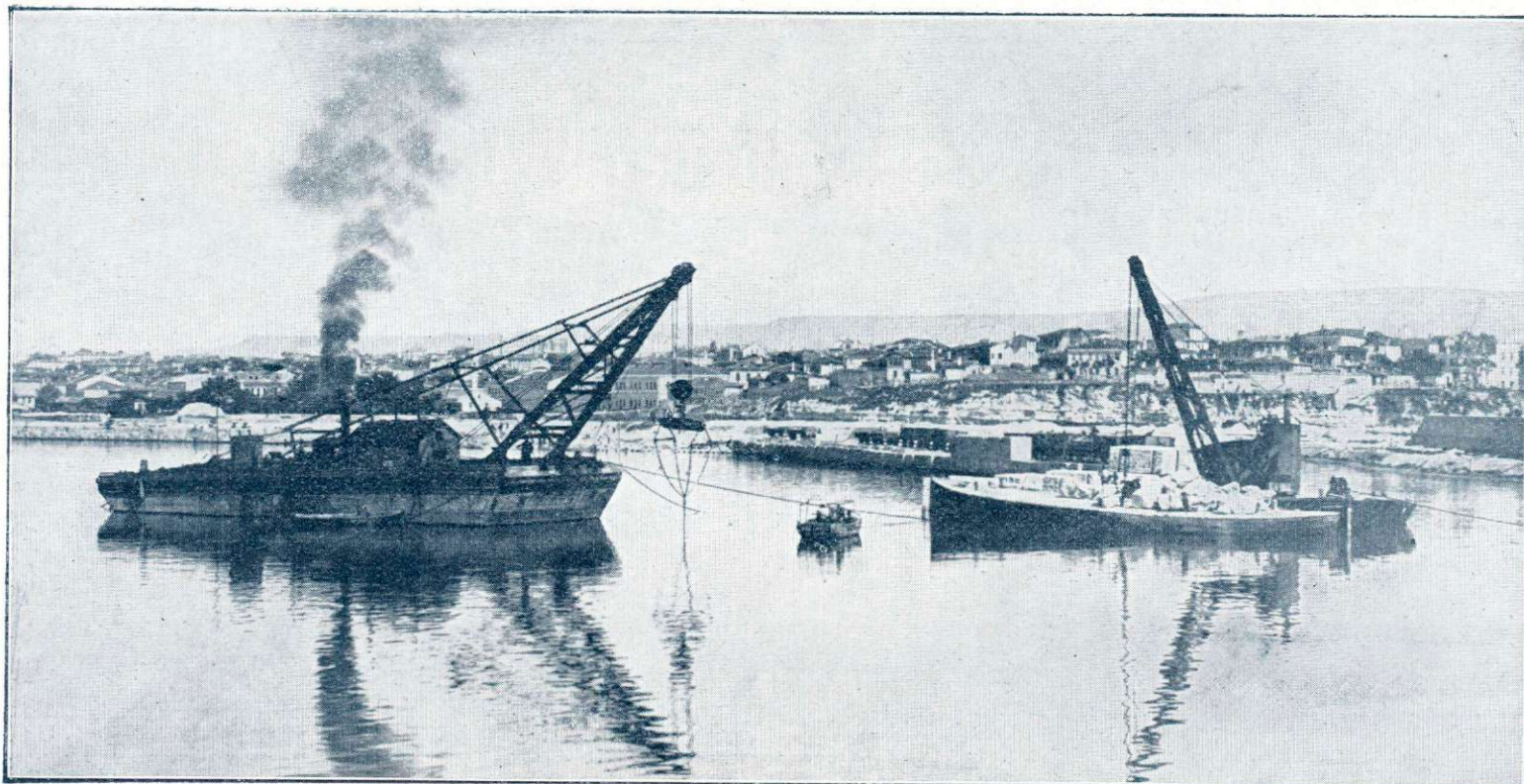
Zložil Jos. Lovrenčič.

Večer se je dotaknil zvona
in mu vzbudil besedo:
v njej oljka je zazelenela.
In duša, trudna Babilona,
v confiteor in credo
spokorno je zakravela:

Priznam,
v nemočni uri sem predal se že temám:
na trhli vrbi dvoma strune so visele
in Tebi so sovražno pesem pele.
Ti si večna Milost: temo si razsvetil
in ogenj vere v duši si zanetil!

Razvnel se je v plamén: verujem Vate
in vem: Ti vsepovsod:
večerni zarji naj bi vzel peruti zlate
in se ponesel, blisk, v nasprotno stran
pod noč rodeči svod:
pri meni si, Gospod.
Nad mano bi blestela Tvoja dlan:
Na veke v Mojo misel si vkovan!

VARNA.

KNJIŽEVNOST.

Pod svobodnim solncem. Spisal F. S. Finžgar. I. in II. knjiga. Založila Kat. Bukvarna. — Finžgarjevemu romanu »Pod svobodnim solncem«, ki leži zdaj v dveh zvezkih pred nami, bi se moglo vse drugo prej očitati nego to, da ni najboljše zgodovinsko delo v slovenskem leposlovju. Velikost zasnove se sklada z dovršenostjo izvedbe. Za največje mojstrstvo pisatelja je treba označiti to, da ga koncepcija osvobodilnega boja Slovanstva proti Bizancu, ki je simboličnega pomena, ni zapeljala do tendenčne idealizacije, marveč je utelesil osnovno svojo misel v osebah in okoliščinah, ki se z zgodovino ujemajo in izražajo s težko dosegljivo realitiko. — Iz tega izvira prva prednost Finžgarjevega romana, erudicija, s katero so slikane tedanje razmere do najbolj neznatnih podrobnosti. Prav vsled tega dejstva me je povest najbolj spominjala na Flaubertovo »Salambo«, dasi nima sicer z njo nobene druge podobnosti. Zato so posamezna poglavja posebno zaradi te okolnosti vsako umetnina zase, bodisi da se opisuje bizantinski vojni tabor, ali slovansko gradišče ali hunski tabor, bodisi da se predočujejo izdelki tedanje industrije in obrti ali trgovine ali način hranitve in pisave, bodisi da se slikajo etnične razmere onega časa. Barbarizem mladih slovanskih rodov ni po nobeni tendenci omiljen razen v nekaterih vodilnih osebah, kar pa le povzdiguje lepoto celote; nič manjša skrb pa ni posvečena Bizancu. Poglavja XI., XII. in XIII. prve knjige se bero kakor uvod v kulturno in politično zgodovino vzhodne rimske carevine, v njih dosega prva knjiga svoj vrhunec in je snov prav tu črpana iz najboljših virov; tipično pa je razvoj simboliziran zlasti v graditvi Svete Sofije, kjer nehote izzveneva iz vrst svečano proroštvo prihodnosti. Ko se pisatelj spušča v opisovanje trhlosti bizantinske kulture, ki je z zunanjim bleskom zakrivala notranjo trhlobo in rodila navidez sijajne sadove na zatiranju narodov in eksploataciji

tujih zemlja, je morebiti v detajliranem predočevanju onega bleska šel celo predaleč in ni varčeval s sredstvi, dasi je s tem povečal vtis skupnosti in efekt, izvirajoč iz kontrasta. Na vrhuncu stoji tu Belizarjev triumf, ki se more meriti z vsem, kar se je podobnega napisalo v svetovni literaturi, in zmagaja Slovena v cirkusu se bere tako vsled svoje simboličnosti kakor vsled načina pripovedovanja z uprav strastno napetostjo. — Vsled te okolnosti se ni čuditi, če izrekamo mnenje, da se izmed vseh oseb v Finžgarjevi povesti dviga najbolj izrazito nad dogodki Justinijan, Upravda, čeprav pisatelj tega morebiti niti ni hotel. Ženialna mnogostranost tega despota, ki seje kali propada, a še vedno imponira s tem, kar trajnega ustvarja, je izvrstno pogojena, pravtako ona karakteristična bizantinska pobožnost, ki blešči in zamamlja, a je prepojena s poganskimi reminiscencami in otrovana z orientalizmom, ki je prav v oni dobi začel izkvarjati krščanstvo na vzhodu; markantno je označena pobožna dvorska govorica, ki meša hotne želje z najsvetejšimi nameni. Eno napako ima Finžgarjev Upravda, kakor se mi zdi: preveliko zaupljivost do Teodore, in dvomi, ki ga mučijo glede nje, so premalo poudarjeni. — Tako pridemo do Teodore, bivše javne plesačice in hotnice, ki si je priborila mesto na prestolu. Njej je avtor posvetil zelo veliko skrb in ne more se tajiti, da je demonizem carice, ki vtelesuje vso perversnost ženstva te dekadentne dobe, naslikan s pretresljivo silo. Le stvar subjektivnega okusa in morebiti tudi zgodovinske resnice je, če bi si jaz želel značaj te carice tupatam večji in če me premalenkostne intrige semtertja motijo; priznavam pa, da je pisatelj parkrat zaznamoval tudi boljše strani Teodore, vendar po mojem mnenju še nekoliko premalo. Seveda so dvorske intrige v svoji običajnosti jako nevhvaležen tema in zato se je pisatelju tu in drugod parkrat primerilo, da se kakšna situacija, ki

si jo je želel, pojavi prehitro in prelahko, da ga je včasih zapeljal učinek nenavadnih prizorov, da je vsled tega psihološka in stvarna motivacija nekoliko stopila v ozadje, vendar se je nemogočega varoval. Prenagel se mi pa na vsak način zdi razvoj Epafrodita, dasi je zelo mičen in efekten. Kako pa je pisatelj znal tudi ob tako težavnih psiholoških problemih ostati v glavnem na višini, dokazuje II. poglavje druge knjige, kjer je Teodora najbolje pogojena, in značaj Azbadov, ki je kljub svojemu gizdalinstvu dober vojak, sin svojega časa. — Nositelj temeljne ideje je Iztok. Finžgarjeva ustvarjalna umetnost more tu poleg karakterja Upravde zaznamovati svoj največji uspeh, zlasti če pomislimo, da je prav pri tem bilo premagati največje težkoče, da avtor ni svojega junaka preko mere idealiziral. Avtor ni ne oškodoval velike zgodovinske misli svojega romana, ne razblinil izrazite individualnosti njene vtelesitve v Iztoku. To je bilo mogoče vsled tega, ker je Finžgar umel preobrat iz barbarskih okoliščin izrastlega mladega Slovena v samozavestnega, za višjo kulturo sprejemljivega in za velikimi cilji stremčega junaka zelo dobro motivirati. Politično in kulturno spoznanje, ki se je v Iztoku v Bizancu rodilo, je pisatelj na strani 123. v X. poglavju druge knjige, ki je eno največastnejših v celem delu, s tako krepkimi in celo zgodovino Slovanov posebljajočimi besedami izrazil, da bi spadale odslej v vsako slovensko berilo in morejo služiti za enega najboljših pripomočkov pri nacionalni pedagogiki našega ljudstva. Poglavje XXII. v drugi knjigi, kjer Iztok preveri Ante o zavratni politiki Bizanca, pa je v diplomatičnem oziru umetnina. Jako kočljiva snov je

pri tem bila vloga krščanstva. Pisatelj je njegovo moč posebil v značaju Irene, ki je poleg Ljubinice izmed vseh oseb najbolj idealizirana, kar seveda ni brez vseh težkoč. Posebno se to pozna pri nekaterih razgovorih med Ireno in Iztokom, ki tu pa tam kažejo preveč iskane manire; vendar je njen fini asketizem, ki je prav v oni dobi, morebiti celo ravno vsled propadanja obče kulture, rodil še vedno lepe sadove, zelo verjetno naslikan. Jako dobro je pisatelj pogodil, ker se glede verskega preobrata v Iztoku ni prav nič prenačil — sicer pa zahteva tu in tudi v drugem oziru Finžgarjevo delo izpopolnitve s tretjim delom. Najboljše je glede dispozicije Iztokovega značaja za višje kulturne cilje in ideje XXI. poglavje druge knjige. — Radovan je tipičen slovanski goslar, dovtipen, bahav, dobrosrčen in praktičen, nič olepšan; v svoji prekanjeni divjosti je najbolj zadet Hun Tunjuš, in tisti prizor,

ko veli prerezati mehove, da kaznuje vino, ki mu je omamilo pamet, je v svojem originalnem realizmu eden najbolj učinkujočih. Svarun je oseba divinatoričnega pomena; včasih so njegovi govori preveč retorični. — Zgradba celega dela kaže mojstra dispozicije. — Lokalni kolorit je, kakor smo že omenili, izredno krepak, bizantinski milje, pa tudi stepa in Podonavje, zlasti v XXIII. poglavju druge knjige, sta predočena z izredno plastiko; želeli bi le bilo, da bi pisatelj tretje delo v tem oziru še izpopolnil na podlagi neposrednega študija onega zgodovinskega torišča. Nekaj samobitnega, glede česar ne bomo v slovenski literaturi našli enakovrstnega, je Finžgarjev jezik. Tako zvočnih epitetov in klasičnih primer bi drugod zastonj iskali, realistično pripovedovanje je časih tako zaokroženo in stilistično izdelano, večkrat naravnost ritmično in tako blažozvočno, kakor bi brali epos

AVSTRIJSKI KONZUL PROCHAZKA
pred konzulatnim uradom v Prizrenu.

brez rim in vendar ima vsaka oseba svoj jezik. V podrobnosti se ne spuščam; veliko delo je treba presojati z velikega vidika. Čujemo, da se delo prestavlja; v vsej svoji lepoti ga bomo seveda le mi uživali in le Slovana bo mogel prav ogreti vzneseni domovinski duh, ki veje iz njega.

Fr. Terseglav.

Dr. K. O z v a l d: **Srednješolska vzgoja.** Založil A. Gabršček. Gorica 1912. — Vedno več glasov se sliši v javnosti, ki zahtevajo reformo srednjega šolstva. In zdi se, da te zahteve niso povsem neopravičene. Splošno trdijo, da je srednja šola le učilnica, ni pa vzgojevalnica. Izobrazba duha ji je prvo, pozablja pa na izobrazbo srca. In vendar je srednješolska mladina v dobi kritičnega razvoja, zato tudi najbolj potrebna vzgoje. Druga hiba je, da dostikrat mladine ne presojajo po njenih individualnih sposobnostih in lastnostih, ampak postopajo z njo po šabloni. Vse je

uniformirano kakor pri vojaki. — Te slabe strani naših šol sploh — ne samo srednjih šol — je g. pisatelj v zgoraj navedeni knjižici prav živo popisal. Hvaležni smo mu, da je nanje opozoril prizadete kroge. Kar graja glede kazni v šoli, kar nasvetuje glede govorniških vaj, slov. šolskih nalog, je uvaževanja vredno. Strinjamo se tudi s pisateljem, ko obsoja težnje šole po tem, da bi napravila iz vsakega dijaka konverzacijski leksikon »en miniature«. S tem seveda ne plediramo zato, naj se dijaki predpisanih predmetov napol ali prav malo uče. Nasprotno! Zahtevati moramo od učencev že iz tega ozira, da se vztrajno in temeljito uče, ker je to tudi velike pedagoške važnosti. Učenci se navadijo na izvrševanje dolžnosti, na stalen del, na izrabljanje časa itd. Vendar mislimo, da je večje

IMOVITA ČRNOGORKA.

važnosti, kakor kopica najbolj heterogenega znanja, to, da se učenci nauče metodičnega mišljenja, da spoznavajo dejansko življenje, stik med predmetom in življenjem. Kajti izkušnja kaže, da znanje le prerado izgine, metoda pa ostane. V tem oziru sta važna posebno dva predmeta: prirodoslovje in matematika. (94 str.) — V tem se strinjamo, da »to ni in ne more biti pravi cilj srednje šole, človeka samo po tem presojati, kaj zna v posameznih predmetih«. (38.) Kajti njen namen je mnogo širši, obsega tudi vzgojo mladine. Toda, kaj bodi cilj vzgoje, katera sredstva se naj uporabljajo, da vzgoja dosega svoj namen? V tem oziru dobimo v knjigi le napol jasne, deloma celo napačne odgovore. G. pisatelj postavi za cilj vzgoje načelo: iz učenčeve osebe ustvariti osebnost. (40.) Torej osebnost! To je pa tako širok in nejasen pojem, da si a priori o njem težko ustvarimo jasno

sliko. K osebnosti spada po naziranju modernih izrazita individualnost in samobitnost, strogo uveljavljanje individualnih posebnosti. »Osebnost je to, česar nimam z nikomer skupno,« pravi E. Key. Do gotove meje je poudarjanje individualnosti v osebnosti opravičeno, in g. pisatelj ima gotovo prav, če zahteva, da mora biti vzgoja individualna (28, 30). Seveda ni pa vse individualno na človeku tudi dobro in vredno, da se goji in razvija. Načelo modernih, da naj se osebnost javlja v tem, da se uveljavlja povsod z vsemi svojimi nagnjenji, ne oziraje se na npravna pravila in socialne običaje, je gotovo obsodbe vredno in vede v praksi do najhujših posledic. Zato pa tudi pisatelj korigira pojem in ga rabi — se zdi vsaj — v Kantovem zmislu kot ideal npravnega človeka (39, 40). Seveda zopet nastane vprašanje: Kaj pa je ideal npravnega človeka? po katerih dobrinah mora človek težiti, da ustvari v sebi ideal npravnega človeka? Za načelno rešitev problema osebnosti je torej, kakor razvidno, merodajno svetovno naziranje. Zadnjo besedo ima v tem oziru etika. Pisatelj je pa prišel tukaj z moderno etiko v precep. Ne on, ne ona ne vesta povedati nič gotovega o cilju človekovem. Na to vprašanje, pravi, se še ne more danes jasno odgovoriti. »Kajti, število vrednot od časa do časa narašča ter se z ugotovitvijo nove vrednote lahko premakne prednostno razmerje med sedanjim.« (21, 23.) Pa tudi spoznane višje vrednote ne morejo služiti za stalna in uspešna npravna pravila, ker jim manjka najvažnejšega etičnega faktorja: dolžnosti (str. 21). Od spoznanja samega pa je še daleč do dejanja. — Pisatelj torej ne pozna stalnih npravnih načel, ki bi služila za zvezde vodnice pri vzgoji. Če pa ni stalnih načel in ne določenega cilja, je pa težko govoriti o npravni vzgoji in o vzgoji popolnega človeka ali »celih ljudi, ki so za visoko šolo življenja pripravljeni z vsemi najplemenitejšimi močmi svoje osebe« (38). Treniranje volje in težilnih zmožnosti sploh, na kar ravno pisatelj kot pristaš volontaristične šole stavi glavni akcent (p. 44—90), samo po sebi ni zmožno ustvariti velikih npravnih osebnosti. Gotovo mora vsak pedagog tudi težilne zmožnosti gojenčeve zainteresirati za npravstveni ideal. Ekonomija dejanja kaže, da do dejanja sploh ne pride, če težilne zmožnosti, v prvi vrsti volja, ne vzljubijo predmeta dejanja. Vendar je čisto pogrešeno, če kdo trdi, da ima čuvstvovanje pri oblikovanju osebnosti principat (str. 72). Že stari so rekli: nil volitum, nisi cognitum. Tudi tisto »intencionalno čustvo, ki človeka naperi proti cilju« (str. 18), se more javiti šele tedaj, ko je um spoznal v cilju dobrino, ki je prikladna človekovim nagnonom. Vrhutega so te zmožnosti slepe zmožnosti, zato ne morejo nikdar nadomestiti jasnih načel. Strasti dobro služijo, a slabo gospodarijo, pravi pregovor. Če hočemo, da se človek vname za npravni ideal, ga mora najprej v vsej lepoti spoznati. In kolikor bolj osvoji spoznanje duha, toliko močnejše bo tudi teženje po spoznanem cilju. Te načelne jasnosti pogrešamo najbolj v knjigi. Če pisatelj toži, da šole dandanes splošno le podpovprečne ljudi vzgajajo, se nikar ne čudimo. Ali ne manjka mladini znanja in zmisla za velike etične resnice, resnice o zmislu in cilju življenja? Ker tukaj ni jasnosti — ne na eno, ne na drugo stran glede obeh nasprotujočih si svetovnih naziranj — tudi ni močnih osebnosti. Brez dvoma je osebnost delo svobodne volje človekove. A volja more edino v jas-

nih nraavnih načelih zajemati nagibe za trajno nraavno stremljenje. Najboljši pripomoček, da si človek pridobi močno nraavno voljo, je krščanska askeza. Askeza pa ni drugega kakor praktična krščanska etika, ki vsebuje najsilnejše motive v sebi in je obenem čudovito jasna v sredstvih, ki vodijo do — popolnega človeka.

Dr. Fr. K.

Zabavna knjižnica. XXIV. zvezek. — Izdala Slovenska Matica. — Vsebina tega zvezka je značilna za literarno sušo, ki je nastopila po rodovitnih letih naše moderne. Lahova povest o mojstru Robi je prva priča za to. On spada v tisto široko vrsto naših pisateljev, ki so kljub mnogim besedam napravili strašno majhno pot v samem sebi, česar vidni pojav je zgovornost o vsem mogočem namesto konkretnih činov. Povest, če hočemo, novela se končuje kot Ezo-pova ali Lessingova basen z lepo »moralo«: »Eh' er singt und eh' er aufhört, — muß der Dichter leben.« V veliki večini slučajev sem opazil, da se takozvano življenje pojmuje jako preprosto in tudi tukaj ni drugače. Mojster Roba je obupan nad svojo nezmožnostjo umetniškega ustvarjanja, zato ga pisatelj pošlje v idiličen gradič, kjer »zaživi« ob g. Sabini, se zaljubi v gospodično markizo in občuti solze mlade Ute. »Tako je mojster Roba, živel, da je potem lahko dovršil velika dela, ki jih je prej zamudil s svojim, premišljevanjem.« — Mojster Roba naj bi bil simbol nove umetnosti, ki bi premagala p r e h o d in nastopila pot k bogovom antike. Privoščimo mu vse najboljše, ali po pravici povedano, to ni antika, to so sanje, besede o antiki. Sploh so osebe samo figure, risane brez globlje intuicije in brez življenja. Naravnost banalna je ona alegorija o Robovem življenju, dasi ne tajim, da ni v noveli tudi dobro občutenih, v umerjenem slogu risanih prizorov; a kdor hoče klicati antiko v življenje in umetnost, mora kaj več podati. — Premk ne nastopa v svoji črtici »Madež« s tolikimi pretenzijami. Učiteljico Anko — bila bi tudi lahko šivilja ali kontoristinja, — peče »madež«, da uide svojemu ženinu, ki jo že dolgo idealno ljubi. Na vsak način je lepo od nje, »da ga ne mara goljufati« — marsikomu izmed bralcev se bo tudi smilila —, a take povesti so pisali pri nas že v Glasnikovi dobi. — Milčinski je priobčil poleg avtobiografij mladih zanikarnežev v popoljševalnici, ki se kljub temu, da nimajo literarnega namena, z zanimivostjo bero; tudi novela Zločinci, kjer je podobnemu materialu dal literarno lice. Problem ni nov, a za svojo osebo, »bi ne mogel povedati«, kako bi ga rešil: Major Trn je kriv, da utone pijanec, ki bi bil vstanu uničiti vse življenje mlade družinice, ko se je komaj otresla njegove more. Zgodba je odeta s kritiko na licemerno družbo, ki sodi človeka po tem, če ga je zalotila katerikrat roka postave, ali ne. Cela novela je ilustracija za neko misel in kot taka šele v drugi vrsti literarnega značaja. Milčinski pa ne razdira praznih besed, zato je njegovo pripovedovanje zanimivo.

Dr. Š.

F. M. Dostojevski: Zapiski iz mrtvega doma. Prevel V. L e v s t i k. Ljubljana 1912. Izdala Slovenska Matica. — Pravijo, da to delo Dostojevskega ni umetniško dovršeno, vendar je tu več njemu lastnega kot koder si bodi drugod, vrlin in pomanjkljivosti. Dostojevskega imenujejo realista ali naturalista, toda pri tem je pomniti, da se je ruski naturalizem neodvisno od francoskega razvil. Pri poslednjem je metoda opažanja

bolj kemično znanstvena, a pri Dostojevskem deluje globoka intuicija umetnika. Zato predočuje osebe, kot jih je videl, in ne kakih simbolov ali izmučenih tvorb domišljije, a predvsem ga zanima duševna uganka vsakega človeka in njena tajna pot. Po dnevih literarne slave je bil obsojen v trdnjavski zapor v Sibiriji, kjer je moral v okovih živeti med potepuhi, morilci in razbojniki. Samo delo ga je rešilo, da ni zblaznel pod to duševno depresijo. Z vso navdušenostjo je trl alabaster ali odmetaval sneg, čeravno ga je jetniška družba zaničevala, ker ni bil njim enak. Njegovi prijatelji so mu vse pokradli, celo zadnjo last, biblijo, in vendar vidi v vseh teh zavrženih predvsem človeka, »ki ni slabši od onega tam v svobodi«. »Trebaja je povedati vso resnico,« pravi, »ti ljudje so

MOHAMEDANKA IZ SKADRA.

bili najdarovitejši, najsilnejši ljudje vsega našega ruskega naroda.« Vso dolgo vrsto postav nam predochi, od ovaduha do človeka, ki se je popolnoma izčistil v religiji, od tatara do plemiča, od človeka z dušo osemletnega dečka do takega, ki ga je sama volja, ki celo v verigah prenaša knuto v soglasju sam s seboj. V vseh je spoznal ljudi, zato se mu zdi, da mora imeti ruska družba nekaj gnilega na sebi, ker se naslaja z mučenjem človeka. Zločin mu je le nekak nedostatek narave, a zakonodaja tira takega človeka še v zlobnost. A daleč mu je ono površno umevanje Scribeja in Dumasa, ki pravita, da je družba sama kriva vseh zločincev (str. 188). Nikjer ni blebetavih obtožb, a z grozo čutimo, kakor bi se pridušeni val vrgel, da udari ono družbo, ki ima v rokah usodo naroda. Saj Dostojevski je videl za njegovo živalsko naturo tudi globino njegovega nežnega čuvstvovanja,

in njegovo usmiljenje do slabotnih in nesrečnih, seme, ki naj bi preobrazilo materialistično evropsko kulturo. Prevod se večinoma gladko bere, dasi se tuintam pozna, kot bi ne bil še zlezal popolnoma iz ovojev svoje predloge. *Dr. Š.*

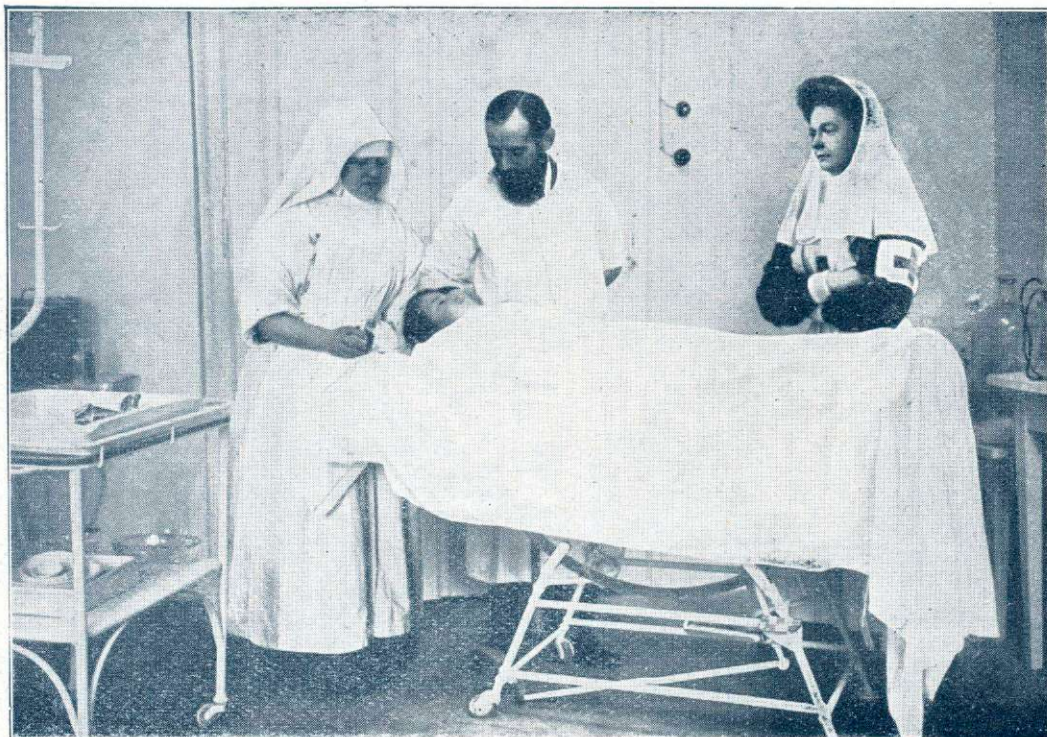
Koledar Družbe sv. Mohorja za l. 1913. ne prinaša literarno bogve kaj znamenitega. »Preslepljeni in oteți« od dr. Preglja so kljub dobremu namenu le preveč političnotendenčni. Bralce bo najbolj zanimal konzularnega uradnika Miklavčiča spis »V Avstralijo!«, največje vrednosti pa je Arnškov sestavek o »Alkoholu«, ki bi lahko bil še daljši. Treba bi bilo prav sistematičnega zdravniško- in socialnostrokovnega dela o alkoholu s slikami in to ravno od strani Družbe sv. Mohorja. Pozdravljati je, da je Družba začela zopet objavljati popoln imenik udov, ki je nekak pregled zavednih Slovencev po celem svetu in veliko praktičnim namenom služi. *Alethes.*

Podobe iz misijonskih dežel. (II. zvezek.) Ta knjiga je veliko večje vrednosti nego si marsikdo na prvi po-

nekaj slovenskih. Na 334 straneh je zbral urednik A. Kalac, ki je oskrbel knjigi poučno, poljudno biografično sliko Dobrile (str. 9 s, 21 s, 31 s, 75 s, 111 s, 125 s, 141 s, 163 s, 171 s, 183 s, 191 s, 205 s) še celo vrsto prispevkov iz peresa pisateljev kot: Šarić, Nadan Zorin (Kalac), Vrlinov, Grahovac, Belanić, Cecinović, Katalinić Jeretov, Studenac, Vac, dr. Pregelj, Vjek. Spinčič, M. Mandić, M. Brajša, Marčac, Viktor Car Emin, dr. Kević i. dr. Slovenska sta sestavka o Slomšku in »Valvasor in Istra« (Pregelj), in anonimna pozdravna pesem Dobrili iz l. 1858. Knjigo krasi poleg Dobrilove Stroj Mayerjeva in Slomškova slika in petero preciznih perorisb prof. S. Šantla. Urednik je imel, kakor pri spisovanju biografije, tako tudi pri urejevanju knjige v prvi vrsti pred očmi preprosto istrsko ljudstvo. To opravičuje številne med biografične date potisnjene vzgojne traktate o vzgoji otrok, rodoljubju, šoli, protiverski struji i. sl. Znanstvena sta Spinčičev in Mandičev prinos. Zadoljiv je monografičen »Tinjan«, informativen »Valvasor in Istra«.

Sicer zavzema poleg nekaj ponatisnjenih, starejših sestavkov o Dobrili (305), poleg aktualnega poročila o aktualnem društvu »Dobrila«, poleg biografičnih paralel (Dobrila-Stroj Mayer, Dobrila-Slomšek), ostali del knjige leposlovje: prigodnice, stare in nove, posvetitvene pesmi in zanosen v žanru »Zimskega sunca« pisan prinos »Budi hvaljeno«. — Kljub neki neekonomičnosti oprema knjige zadovolji. Ponekod (str. 138—144, 178—186) je izostalo numeriranje strani. Želeli bi bili, da je prišla v knjigo partitura uglasbene proslavne Kalčeve pesmi. — Knjiga, ki je gospodu uredniku in mlademu tiskovnemu društvu v Pazinu v čast in čije cena gotovo ni pretirana, bodi Slovencem najtopleje priporočena. *Dr. Pregelj.*

And. Rapčič: Mladini. II. zvezek, z 11 slikami. Ljubljana 1912. Učiteljska tiskarna. — Pisatelj podaja mladini 13 mičnih spisov, v katerih vzbuja — prikupljivo in nevsiljivo — ljubezen do rodne doma, do staršev, do tujca, do

BOLGARSKA CARICA ELEONORA
kot usmiljenka pri operaciji ranjencev.

gled misli. Ne omenjamo tega, da ljudstvo te vrste knjig jako rado bere. Knjigo presojava z višjega stališča in jo moremo tudi s tega le pohvaliti. »Katoliški misijoni na Japonskem« je spis, ki ima svoj etnološki in religiozno-filozofski pomen, seveda za tiste, ki se za ta vprašanja zanimajo. Želeti bi le bilo to, da bi bilo ime pisateljevo navedeno in literatura, katere preprost človek sicer ne rabi, pač pa inteligent. Zelo aktualne važnosti je sestavek »Vzhodna cerkev« od dr. F. Grivca, ki zelo interesantno opisuje razvoj katoliške misli med Bolgari.

Biskup Dr. Juraj Dobrila. Spomen-knjiga stogodišnjice njegova rođenja. Uredio Msgr. Ante Kalac, prepošt u Pazinu. Pazin 1912. Cena: 4 K. — V preteklem letu je slavila Istra stoletni spomin rojstva svojega velikega narodnega dobrotnika poreško-puljskega, pozneje tržaškega škofa Jurija Dobrile (1812 do 1882). Kot dostojen zaključek za to slavnost je izšel o božičnih praznikih bogato opremljen književni almanah, ki vsebuje poleg hrvaških sestavkov tudi

reda in dela, do živalstva in prirode sploh, usmiljenje do revežev, uči opazovati naravo in po njej spoznavati modrost Stvarnikovo, svari glede strašenja, nagajanja in obrača pozornost tudi na smrt. Vse spise preveva dobrosrčnost, ljubezen in mnogokrat tudi dobrodejna šaljivost. Ker so skoraj vsi prizori vzeti iz mladinskega življenja in opisani tudi v mladinskem duhu z lahko umevno in gladko tekočo besedo, zato je knjiga prav primerna naši mladini. S slikami smo pa le deloma zadovoljni; umestne in dobre so le na straneh 18 in 19, 45 in 56. Takih vinjet pa, kakor je ona ob začetku drugega spisa (deček vleče mačko ali opico — za rep), bi vendar ne smeli nuditi mladini! *K. Simon.*

Vojvodina Kranjska v predzgodovinski dobi. Pod tem naslovom je Jernej Pečnik izdal knjižico, v kateri popisuje iz lastne prakse najdišča starin na Kranjskem. Kranj, Ljubljano, Trojane, Drnovo, Trebnje, Grublje, Vrhniko popisuje kot glavna stara selišča, potem kočevsko glavarstvo in Novo mesto.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja zgodovinsko društvo v Mariboru. 9. letnik. Snopič 1—4. Urejuje Anton Kaspret. — Brez šuma je zgodovinsko društvo v Mariboru izdalo že devet letnikov svojega časopisa za zgodovino in narodopisje in nagromadilo lepe kopice zgodovinskega in narodopisnega blaga, ki se sme ponašati s svojo zanesljivostjo in znanstvenostjo pred vsakim kritičnim sodom. Opravičeno se zato odbor v poročilih svojih sej pritožuje, da nekateri slovenski listi niti ne omenjajo njegovega delovanja. Povsod se v nas kaže, da imamo premalo specialnih znanstvenikov in da zato v javnosti naši znanstveno delo ne dobi onega priznanja, ki ga zasluži. Letnik deveti podaja zanimive razprave dr. Fr. Kovačiča: Vitezi Pesničarji, dr. Fr. Kidriča: Oblega Sigeta v sodobnem hrvaškem opisu, dr. Metoda Dolenca: Postanek in pomen instrukcij na krvna sodišča na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem in L. Pintarja dvoje trdih orehov, kako razluščiti pomen krajevni imen Vuizilinesteti in Primet. — Poleg tega je še več malih izvestij in književnih poročil. Časopis velja 6 K in ga priporočamo vsem, ki imajo kaj zmisla za trudoljubivo delo na domačem zgodovinskem in narodopisnem polju. —n.

Vladimir Nator: **Hrvatski kraljevi.** Matica Hrvatska. 1912. — Ako se voziš z Reke s parnikom v Dalmacijo, zagledaš precej onkraj Krka bajno-lepo pogorje Velebitovo, ki te spremlja ves čas dol do Zadra; odtod parnik nadaljuje svojo pot proti jugu, Velebit pa se obrne proti vzhodu, v notranjost dežele. Nekako pet ur si imel časa opazovati ta dolgi, visoki kameniti zid; vedel si, da ga hrvaške pesmi opevajo, tudi to, da je domišljija naroda tam gori odnekaj videla domovanje raznih bajeslovnih bitij, zlasti gorskih vil in ti bi rad kaj več zvedel, tvoje oko se željno upira v tiste od solnca čudovito lepo obsevane vrhove, toda v nemških »vodnikih po Dalmaciji« zastonj iščeš, česar želiš. Zdaj je drugače. Z Natorjevo knjigo v roki voziti se proti Zadru in dalje do Spljeta — bi bil pravi užitek. Davna stoletja ožive pred teboj. V duhu vidiš vrh Velebita veliko trumo naroda, ki začudeno gleda dol in poslušna novo, nečuveno pesem: Hrvatje so, ki so po svojem dolgem potovanju izza Karpatov dospeli do vrh Velebita in prvič čujejo butanje morskih valov in gledajo sinjo morsko gladino. Res, poetično se pričinja knjiga: Velebitgoro, nate narod pane (padne) . . . Nato gledaš, kako si ta narod — zdaj še pod bani — počasi osvaja zemljo ter prihaja zmerom niže k morju, si steše hrastove brodove, bije ljute bitke na morju z Benečani in se polasti polagoma tudi trdno obzidanih pomorskih mest, v katerih prebivajo Rimljani z rimsko kulturo . . . Še dalje zasleduješ te ljute borbe med Hrvati in Benečani pod hrvaškimi kralji (Tomislav, Krešimir I., Držislav, Stjepan I., Petar Krešimir Veliki, kralj Zvo-

nimir [1076—1088], Stjepan II. —), vidiš kronanje v Biogradu (Zaravecchia), na polju Solinskem, praznuješ slavnostni vhod kralja-zmagovalca (Krešimira I.) v Zader, navzoč si pri slavnostni pojedini v nadbiskupskem dvorcu spljetskem, kjer sedi za mizo kralj Zvonimir s kraljico Lepo, katera prezira svoje siromašne podanike . . . Na ladji nastaja noč, noč pa se dela tudi v zgodovini hrvaških kraljev, kajti že l. 1102. pade zadnji kralj Petar Svačić in Madžar zavlada nad hrvaško zemljo . . . Žalosten bi zaprl knjigo, toda pesnik te na koncu tolaži z lepo mislijo: hrvaška država je bila doslej kakor ladja, v katero so ljuto butali valovi in razni sovražniki jo skušali v dno morja potopiti; toda nobena sila je ni uničila: »Na piesku je — al' još tu je!« Na 120 straneh nam tako pesnik podaja starodavne zgodbe prvih banov in kraljev hrvaških in to v pesniški obliki; izvečine so soneti, potem pa tudi tercine in ena bugarštica (v častitljivih šestnajstercih s pripevom: Mòre, mòre sinje! str. 29) brez zgodovinskih pripomb (katerih pa mi Slovenci težko pogrešamo, ker žali-

TURKI BEŽE V CARIGRAD.

bož ne poznamo takó dobro stare zgodovine hrvaške). Krasni so opisi morja Jadranskega, viharja, bojev. Cela knjiga izraža isto misel kakor Simon Jenkova pesem: Buči, morje Adrijansko! . . . Veje pa v njej tako vroča ljubezen domovinska, da mora vneti in navdušiti vsakogar. — Končno naj omenim, da pesnik pripisuje poraz in propad hrvaških kraljev dejstvu, da so jeli prezirati svoje domače župane, a se rajši oklenili latinskih grofov, baronov in popov (str. 105). Pisec knjige je ravnatelj učiteljskega v Kastvi nad Reko. Dr. J. D.

Ivo Kršnjavi: **Dante Alighieri, Božanstvena komedija.** II. dio: Čistilište. Matica Hrvatska. 1912. Hrvatje imajo zdaj biskupa Uccellinija celotni prevod v rimanih tercinah in Kršnjavega točni prevod v prozi, oba temeljito razložena; razentega jim dobro služi Lovzinova Talijanska književnost, in za Čistilište tudi nadbiskupa Stadlerja Filozofija (V. zv.) ter dr. A. Bazale Povijest filozofije. Tudi v prozi prevajati Danteja je težavno delo, kajti tako kratko in precizno izražati najgloblje misli ume samo ta pesnik. Dr. J. D.

GLASBA.

Oskar Dev: **Slovenske narodne pesmi s Koroškega** za moški zbor. V Ljubljani 1912. Založil L. Schwentner. Cena 2 K, s poštino 2 K 10 vin. — K številnim zbirkam slovenskih narodnih pesmi se je pridružila z ravnokar imenovano Devovo zopet ena. Pesmi so s Koroškega, večinoma iz Ziljske doline. V glasbenem oziru so jako lepe, mnoge prav izredno zanimive. Tudi harmonizacija je vrlo dobra, nikakor ne šablonska, pa tudi ne prisiljena; na vsak način bolj originalna in izrazita kot jih navadno srečavamo. Vsebina pesmi je različna; nahajamo vojaške, svatovske, ljubimske pesmi iz narave in tudi nekaj pesmi

resnobno-verskega značaja. Zbirko dela zanimivo tudi koroško narečje, ki je uporabljeno v besedilih. Med pesmimi ljubimskega značaja so nekatere sicer dokaj dostojne, druge zopet manj. Tako bi bile po mojem mnenju lahko brez škode izostale: št. 12., 18., 20. in morda še katera druga. — Dovoljujem si omeniti tudi nekaj malih nedostatkov v glasbenem oziru. Pri pesmi št. 4 je v zadnjem taktu na str. 8. tiskovna pomota v I. tenoru, kjer mora samoposebi umevno stati *c* mesto *h*. — V pesmi št. 13. je v 1. taktu 2. sistema na drugi dobi v II. tenoru brezdvomno prikladnejši *his* mesto *c*.
S. Premrl.

TO IN ONO.

Balkanska vojska.

Cel mesec se že vlečejo mirovna pogajanja v Londonu, in vedno manj je upanja na mir. Poleg odposlancev balkanskih držav zborujejo v Londonu tudi zastopniki velevlasti, in ta soseščina nikakor ne vpliva ugodno na tek pogajanj. Koliko razburjenja, stroškov in ogromne gospodarske škode bi bili diplomati prihranili Evropi, ako bi bili pustili balkanske narode, da si uredé svoje razmere sami! Modrost diplomatov je doživela eno blamažo za drugo in je zakrivila neštete polome, ter pehnila države v ogromne vojne stroške, kajti mobilizirane armade morajo s svojimi grožnjami popravljati neuspehe diplomatov.

VENIZELOS.

če puste Odrin, je Cariograd brez brambe, in samo vprašanje časa je, kdaj tudi tega vzemo Bolgari. Odrin se drži z zadnjimi silami. Med pogoji premirja so dosegli Bolgari, da morejo oni preskrbovati svojo armado pred Čataldžo z živili in municijo, Odrinu pa se je ta ugodnost odrekla. Zato mora Odrin prej ali slej pasti vsled pomanjkanja. Morda bi turška vlada to še sama rada videla, ker se boji privoliti v odstop Odrina le iz strahu pred uporom v Carigradu. Mladoturki namreč iščejo vzroka, da bi strmoglavili Kiamilpašo in zopet prišli na krmilo. Zato se pa turška

vlada z vsemi silami brani in grozi, da hoče nadaljevati vojsko. Vsled tega je upanja na mir jako malo.

Jako komplicirano je postalo balkansko vprašanje vsled zahteve nekaterih velevlasti, da bodi Albanija samostojna država. Seveda je ta zahteva naperjena proti Srbom, ki so Albanijo že smatrali za svojo pokrajino in storili vse, da si s silo podvržejo Albance, ki hočejo na vsak način ostati neodvisni. Koliko so upravičene pritožbe o srbskih grozodejstvih nad Albanci, se bo pač še pojasnilo. Istina je, da so skoz stoletja Turki proti Slovanom počenjali vse to, kar se zdaj Srbom očita, a vest Evrope se ni niti najmanj zgenila. Položaj Srbov v Draču je težaven. Težko se bodo tam držali, ker jih bodo Albanci čisto odrezali. Druga komplikacija je nastala vsled zahteve Rumunije, da tudi ona nekaj dobi v zahvalo zato, da ni pomagala Turkom in napadla Bolgarov za hrbtom. Kompenzacija Rumuniji je mogoča le na bolgarskih tleh v Dobrudži, posebno zahteva Rumunija trdnjavo Silistrijo.

Okoli teh vprašanj se sučejo pogajanja v Londonu. Ne da se pa tajiti, da je vznemirjenje mnogo globlje, nego bi se dalo razlagati samo z balkanskimi problemi. Istina je, da je Rusija na avstrijski meji mobilizirala ogromno vojno moč, Francija ima na nemški meji vse pripravljeno, Italija je oborožena do vratu. V milijarde gredó že stroški teh neprestanih vojnih priprav, ki se vrše vse pod geslom »ohraniti mir«. Zato pa vse željno pričakuje, da čimprej preneha ta nervozna negotovost, ki zahteva dannadan težke žrtve.

Tisočšeststoletnica po dekretu cesarja Konstantina Velikega, ki je dal svobodo krščanstvu v rimski državi, se bo letos slovesno praznovala. Konstantinske slavnosti se začno dne 30. marca v Rimu z izprevodom, ki pojde iz katakomb svete Domitile mimo Kalikstovih katakomb v cerkev sv. Sebastijana. Ta izprevod bo simbolično predstavljal vstajenje krščanstva iz prognanstva v katakombah na svetlo luč svobode. Temu začetku bodo sledile skoz celo leto slovesne prireditve v spomin temu svetovno zgodovinskemu dogodku.

Ob stoletnici rojstva Dickensovega. Lani je minulo sto let, kar se je porodil slavni angleški pisatelj Karol Dickens. Razni leposlovni listi, posebno angleški, so tem povodom z zasluženno hvalo proslavljali pisatelja, ki si je s svojimi povestmi priboril odlično trajno mesto na leposlovnem polju pri Angležih pa tudi sploh pri vseh kulturnih narodih. To dokazujejo prevodi njegovih del v najrazličnejših jezikih sveta. Dokaz resničnega pravega pisateljskega talenta je vpliv in uspeh pisateljev ne le v domovini, ampak tudi pri drugih narodih. Kdor se vtopi tako globoko v dušo človekovo, da iz nje ne odseva gibanje, valovanje in delovanje le onega naroda, kateremu sin je pisatelj, marveč da se v njej razvija in kristalizira vobče človeška duša, tak pisatelj je mednaroden, svetoven, ki ga vsakdo razume, ki ni pisan razumljivo le za en narod in le za ono dobo, ki je v njej živel pisatelj. Tak ustvarja trajno veljavna dela, ki nikdar ne izgube svoje aktualnosti, ker črpajo svoje snovi iz duše človeštva, ki je povsod in vedno ena in ista. Tak pisatelj svetovne veljave je Karol Dickens. On ni pisal kakor mnogi pišejo v znamenju krščanske tvrdke in vendar je Dickens eden izmed najvplivnejših leposlovnih propovednikov krščanske etike. Njegove povesti so visoka pesem krščanske ljubezni, dasi nikjer v svojih povestih ne deklamira o njej. — Dejstva, ki jih razpravlja, življenje, ki nam ga kaže, borbe med dobrim in zlom, ki nam jih riše v svojih značajih tako živo, tako resnično, tako preprosto, čitatelju pojasnujejo kot kategoričen imperativ to veliko zapoved ljubezni, ki po apostolovih besedah vse upa, vse pretrpi, vse prenese. Mlad je preizkusil vse bridkosti in prevare življenja, jasno je gledal v svet in njegovo vrvenje, kritično in objektivno je rabil tehtnico, kjer se meri zlo z dobrim; prisvojil si je v borbah energijo življenja — v pomoč mu je bila krepka, reelna britska rasa, kjer zmaguje le močna individualnost — in tem potom si je priboril s svojimi povestmi na svetovnem trgu pisateljsko ime trajne veljave in slave. — Najbolj izrazito se je sam naslikal v najlepši svoji povesti »David Copperfield«, ki jo skoro smemo imenovati njegovo avtobiografijo. — Nekako elementarno je zliil čuvstovanje svoje duše v najlepšo božično povest, kar jih poznamo, v »A Christmas Carol«. To je pravi »credo« avtorjevega življenja. Dickens je mojster v karakterizaciji. Kakoraznovrstni nastopajo v njegovih povestih razni značaji dobri, hudobni, resni, šaljivi, in vsi so kakor izklesani, pri

SRBSKI GENERAL
JANKOVIĆ.

Sedanji predsednik francoske republike POINCARÉ (2)
na obisku v Peterburgu pri ruskem zunanjem ministru
SAZONOVU (1).

nobenem nič preveč, nič premalo, vsi tako resnični in naravni. Ekonomen in vendar tako raznovrsten in bogat je Dickens glede tehnike, glede razvoja in skladanja glavne ideje v svojih povestih. Ves razvoj mu je v povesti neprisiljen, logičen, naraven. Mnogo se je rodilo po Dickensu odličnih pisateljev, morda ga ta ali oni nadkriljuje v tehniki ali v artistiki, toda bistvena notranja, rekel bi, duševna vrednost Dickensovih povesti tudi pred današnjim sodom kritikov nedotakljivo obvladuje svojo veljavo. Zlasti berila željna mladina bo še vedno rada prebirala Dickensa. Navduševala se bo zanj, radujoč se zanimivih dogodkov fabule, divila se bo fantaziji in humorju pisateljevemu, učila se od njega plastike pripovedovanja in zajemala bo iz njegovih spisov zmisel za plemenite družabne ideale in se učila jih modro sprejavati v življenje. — V slovenskem prevodu imamo dve večji deli Dickensovi: »Dve mesti« v prevodu Izidorja Cankarja in »Oliver Twist« v prevodu Otona Zupančiča. — Priporočamo jih našim čitateljem, da jih čitajo in se prepričajo sami, da smo pisatelja Dickensa le pravično s temi potezami označili ob stoletnici njegovega rojstva.

A. K.

Detektivski roman. Tip detektivskega romana je med raznimi vrstami romanov upravičeno bolj na slabem glasu. Znamenito se je s tem tipom bolj in manj srečno poizkušal ameriški pisatelj Edgar Poe. Izmed mnogih povesti te vrste sta najbolj značilni dve kratki noveli, ki ju je spisal E. Poe: »Dvojni umor v ulici Morgi« in »Izmaknjeno pismo«, dobro zlita modela tega genreja. — Detektivski roman pri tem pisatelju je predvsem spretno izrabljena moč analize in dedukcije. Pisatelj nas postavi pred kak zagonetni problem, ki ga navidez nerazrešljivega razvozlja z metodično in vztraj-

no potrpežljivostjo. Junak je fantast, ki ima poseben dar ugibanja, kjer sodelujeta inteligentnost in izkušnje praktičnega življenja. Najbolj zapletene skrivnostne dogodke reši Dupin z docela preprosto razlago. Tako v noveli »Izmaknjeno pismo« iščejo pismo po vseh prostorih, praznih špranjah brez uspeha, a Dupin ga najde očitno razgrnjenega med drugimi papirji. Odlikujejo se te vrste spisi po svojih zanimivih podrobnostih, ki se ž njimi igra intelektualni mehanizem junakov. Raz-

SRBSKI VOJNI PLEN.

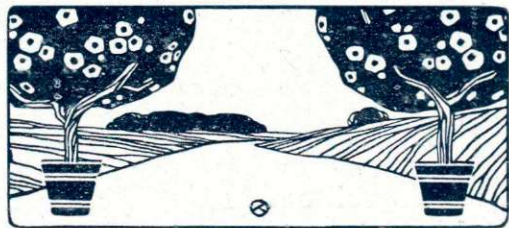
vijajo se pred čitateljem najbolj odkrite strani naše duše. Živa domišljija igra glavno vlogo in s svojimi čari nezdravo mami čitatelja. — Za Edgarjem Poe je najbolj znan angleški pisatelj Conan Doyle, ki je po vzorcu Poetovega Dupina ustvaril tip Sherlock Holmes, umetniško dokaj manj vreden. Brez posebne finese in razboritosti izvršuje čudovita dela, ki pa presegajo naravne meje. Zato za rešitev povsod nastopa kak deus ex machina. Često se ti zdi, da se pisatelj norčuje sam iz sebe ali pa iz čitatelja. Tako

ti tak čarovnik iz ure, ki jo dobi, označi portret, značaj in navade neznanega lastnika te ure. Vse se rešuje samovoljno, neutemeljeno in detektiv ima končno vedno prav. In to je uprav ona privlačna sila, da imajo detektivski romani toliko navdušenih malomiselnih čitateljev, katere bi najpreje ozdravil pisatelj, ki bi napisal karikaturu takega romana z junakom, ki bi se mu vse njegove čarovniške umetnije ponesrečile in bi pobegnil kot slepar. — To bi bilo tem bolj zanimivo in potrebno, ker se je za Poetom in Conanom v legijon razmnožilo število šušmarjev te vrste, ki kratkovidnim ljudem za drag denar kra-dejo čas in še tisto mrvo pameti, ki jo še imajo. Zadnji čas je izdal Pierre Lasserre tak roman »Le crime de Briodos«, ki se sme vzporediti med boljše. — Te vrstice o pomenu detektivskega romana so se nam zdele potrebne zato, ker se je tudi v Slovincih z raznimi prevodi v tem pogledu mnogo zagrešilo na troške zdrave pameti našega naroda in zato da se še več ne zagreši.

A. K.

Vojska na Balkanu. Podjetna Katoliška Bukvarna v Ljubljani izdaja v sešitkih lepo ilustrirano delo: Vojska na Balkanu. Delo pišeta profesorja I. Sušnik in dr. Šarabon. Pisatelja rabita bolj poljudni ton, ker je knjiga namenjena narodu, pri tem pa vsled točnih in zanesljivih podatkov in po širšem obzorju le pridobi znanstvena stran knjige, ki bo po lepih in raznovrstnih ilustracijah krasila vsako slovensko knjižnico.

Naše slike. Od prometnih zgradb na Kranjskem prinašamo danes dve sliki: Železobetonski most čez Doblíčanko v Črnomlju, ki v širokem loku veže visoka bregova na cesti proti Dragatušu, tako da ostane pod njim stari most, ki vodi proti Adlešičem, (str. 41) in zidanje viadukta čez potok Krupa pri belokranjski železnici (str. 69). Obe zgradbi sta delo tvrdke Lončarič. Zgradba belokranjske železnice dobro napreduje, kmalu se prične tudi na hrvaški strani. — Na zadnji razstavi v Jakopičevem paviljonu je tudi Štefic pokazal več svojih del. »Starost« (str. 53) je karakteristična majhna skupina v bronu. — Z balkanskega bojišča prinašamo zopet nekaj slik. Radi avstrijskega konzula Prochazke (str. 73) bi bilo prišlo kmalu do vojske med Avstrijo in Srbijo, ker vsled vojnih dogodkov nekaj časa ni mogel občevati s svojo vlado. Srbija je dala zadoščenje s tem, da se je z vsemi častmi razobesila avstrijska zastava na konzulatnem poslopiju v Prizrenu. — Poincaré je kot francoski ministrski predsednik obiskal Rusijo ob začetku vojske, da najde formulo za rešitev mednarodnega položaja. Te formule ni našel, pač pa je znal pozornost obrniti v toliki meri nase, da so ga Francozi izvolili za predsednika republike. — Druge slike govore same zase ali pa so pojasnjene v tekstu, zlasti slike z razstave krščanske umetnosti na Dunaju, na kateri se je zopet odlikoval naš rojak arhitekt Plečnik.

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov
Ljubljana

Poljanska cesta šte. 8
v lastni hiši.

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galante-rijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino trdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za
cerkvene in pohištvene oprave,
spomeniki iz marmorja, gra-
nita ali sijenita, živo in uga-
šeno apno se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim predstojništvom v naročila za izvrševanje vsakovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev v raznih slogih, kipov in svetniških soh iz lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača trdka.

Žena, kateri manjka potrebne gospo-
dinjske izobrazbe, ne bo znala
umno voditi domačega gospodinjstva.

Ker je pa od pravilnega gospo-
dinjstva v prvi vrsti odvisna sreča in
blagostanje družine, je za vsako
slovensko ženo in deklico sveta dolž-
nost, da si pridobi tozadevno strokovno
izobrazbo.

K tej izobrazbi bo pripomogla v
obilni meri poljudno ter praktično se-
stavljena knjiga, ki uvaja naše žene
in dekleta v vse panoge gospodinjstva
in ki je pred kratkim izšla pod na-
slovom:

Gospodinjstvo.

Navodilo za vsa v domačem
gospodinjstvu važna opravila.

Šolam in gospodinjam sestavila
S. M. LIDVINA PURGAJ.

Cena K 2.20, vezana K 2.80.

MAGDALENE PLEIWEISOVE

Slovenska : kuharica :

Sesti natis priredila

S. M. FELICITA KALINŠEK.

To je najboljša slovenska kuhinjska knjiga, bodisi za začetnico, bodisi za kuharico, ki se želi povzpeti na vrhunec kuhinjske umetnosti. Slovenska žena, ki hoče biti dobra gospodinja, te knjige ne bo mogla pogrešati.

Knjiga poučuje, kako je treba jedila pripravljati, da so okusna, obenem pa daje tudi navodila, koliko se lahko v kuhinji prihrani. Popolna izraba živil je v času splošne druginje naravnost življenska potreba.

Velika izdaja (nad 600 strani, z 18 večbarvnimi tabelami) K 5.20, vezana K 6.—, okrajšana izdaja (okoli 350 str.) K 3.—, vezana 3.60.

Zunanji nastop in lepo olikano vedenje odločujeta prav pogosto o sreči človeka. Kar prvi nepravilni nastop pokvari, časih ni mogoče nikdar več popraviti. Zato bodi prva skrb vsakogar, da si omisli »Knjigo o lepem vedenju«, ki je edina te vrste med Slovenci. Ta knjiga mu bo pravilno svetovala v vseh dvomljivih slučajih in ga varno vodila skozi družabno življenje.

Vseskozi se ozira knjiga tudi na posamezne stanove obojega spola; tudi za mladino je knjiga zlata vredna.

Knjiga o lepem vedenju

Spisal URBANUS.

Velja K 3.—, elegantno vezana K 4.—.

= Katoliška Bukvarna v Ljubljani. =

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne hranilne :: vloge ter jih obrestuje ::

po 5⁰/₀

brez odbitka, to je: daje za 100 K čistih 5 K na leto.

Rentni davek plača hranilnica sama.

registr. zadruga z omejenim poročtvom
Kongresni trg šte. 19.

Prelat Kalan Andrej I. r., predsednik.
Kanonik Sušnik Jan. I. r., podpredsedn.
Dr. Fran Dolšak I. r., zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Rentni davek plačuje iz svojega. Zunanjim višgateljcem se za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položnice poštne hranilnice.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7¹/₂ leta (90 mesecih) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Tovarna dežnikov in solnčnikov
L. Mikusch

v Ljubljani, Mestni trg 15

priporoča svojo veliko zalogo

dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevleke in poprave se izvrše dobro in poceni.

Domača tordka
Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina z izgotovljeno obleko

Priporočava se prečastiti duhovščini v naročja za izvršitev raznovrstne

duhovniške obleke

Iz zjamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnogo v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji cen.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po naj-novejšem kroju in lepih vzorcih

Zaloga srajc, ovratnikov in kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so franko na razpolago.

Najboljša, najsigurnejša prilika za štedenje!

Lastna glavnica K 704.939.27.

Najboljša, najsigurnejša prilika za štedenje!

Denarni promet l. 1911. čez 82 milijonov kron. - Stanje vlog čez 22 milijonov kron.

Ljudska posojilnica

registrovana zadruga z neomejeno zavezo

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 6

prilicje, v lastni hiši, nasproti hotela „UNION“, za frančiškansko cerkvo

sprejema hranilne vloge

vsak delavnik od 8. ure zjutraj do 1. ure popoldne

ter jih obrestuje po **4³/₄⁰/₀**

brez kakega odbitka, tako da prejme vložnik od vsakih

100 kron čistih 4.75 na leto.

Hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje kaj prekinilo. Za nalaganje po pošti so poštno-hranilnične položnice na razpolago.

Fran Povše, komerc. svetnik, vodja, graščak, drž. in dež. poslanec, predsednik; Josip Šiška, stolni kanonik, podpredsednik; odborniki: Anton Belec, posest., podjetnik in trgovec v St. Vidu nad Ljubljano; Dr. Jos. Dermastia; Ant. Kobi, posest. in trgovec, Breg pri Borovnici; Karol Kauschegg, veleposest. v Ljubljani; Matija Kolar, stolni dekan v Ljubljani; Iv. Kregar, svetnik trg. in obrtne zbornice in hišni posest. v Ljubljani; Fran Leskovic, hišni posest. in blag. »Ljud. posojilnice«; Ivan Pollak ml., tovarnar; Karol Pollak, tovarnar in posest. v Ljubljani; Gregor Šibar, župnik v Rudniku.

== Za hranilne vloge jamči dežela Kranjska. ==